Kozmolojik, Mitolojik, Astrolojik,
Dinî ve Edebî Tasavvurlara Göre

TÜRK SANATINDA HAYVAN SEMBOLİZMİ

I

Proto-Türk Devrinden, MS 14. Yüzyıla
Kadar Efsanevi ve Yırtıcı Hayvanların
Sembolizmi Üzerine Bir Deneme

Prof. Dr. Yaşar Çoruhlu

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1400
KÜLTÜR SERİSİ: 818

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

978-605-155-805-9 (Tk)
ISBN: 978-605-155-806-6

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1995, Seyran Yayınları
2. Basım: 2014, Kömen Yayınları
3. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Son Okuma: Süheyla Ağan

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Baskı: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Sertifika Numarası: 12531 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2019

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İÇİNDEKİLER

2. Baskıya Önsöz 9
3. Baskıya Önsöz 11
I. GİRİŞ 13
I.1. Uygulanan Yöntem Üzerine 15
I.2. Sembol Kelimesinin Anlamı, Kapsamı ve İlişkide Bulunduğu Diğer Terimler 17
II. ANKA, SÎMURG, PHOENIX, GARUDA 21
III. EJDERHA 53
IV. KARTAL VE AVCI KUŞLAR 83
V. KURT 105
VI. ARSLAN 125
VII. KAPLAN 153
VIII. AYI 169
IX. GRUP SEMBOLİZMİ DEĞERLENDİRMELER 181
1. Nagyszentmiklos Hazinesi'ndeki İki Sürahi Üzerinde Bulunan Yırtıcı Kuş (Kartal / Garuda) Figürlü Kompozisyonlar 183
2. Ani Şehri Buçları Üzerinde Bulunan "İki Ejderha Arasında Boğa" Kabartmaları 195
3. Bezeklik XIX. Tapınak'ta Bulunan Ejderha Figürlü Uygur Duvar Resmi 210
4. Ejder Öldürme Sahneleri 224
5. Hayvan Mücadele Sahneleri 234
6. Türk Sanatında Av Sembolizmi 246
7. Orta Asya Mücadele Sahneleri ve Sembolizminin Osmanlı Minyatürlerindeki Yeri 262
8. "Savaş" ve "Barış" Sembolleri 282
9. Dinsel Güç İmgeleri Olarak Hayvanlar 289
10. "Gök ve Yer" Sembolizmine Göre Hayvanlar 297
X. SONUÇ 311
BİBLİYOGRAFYA 315
KISALTMALAR LİSTESİ 340
ÇİZİM LİSTESİ 342
RESİM LİSTESİ 346
DİZİN 355
RESİMLER 361

2. BASKIYA ÖNSÖZ

"TÜRK SANATINDA HAYVAN SEMBOLİZMİ" başlıklı kitabımız, 1995 yılında İstanbul'da Seyran Kitabevi tarafından basılmış ve daha sonra muhtelif yayınevlerinden istek gelmesine rağmen çeşitli nedenlerle ikinci baskısı gerçekleştirilememişti. Kömen Yayınevi sahibi sayın Hakan Coşkunarslan bu yönde yeni bir talepte bulununca artık kitabımı ikinci baskıya hazırlama zamanının geldiğine ikna oldum.

Bu kitap birinci baskının önsözünde de işaret ettiğim gibi şimdiki adı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi olan kurumun Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak yaptığım "Türk Resim Sanatında Hayvan Sembolizmi" başlıklı doktora tezinin gerçeküstü hayvanlar ve yırtıcı hayvanlar ile ilgili kısımlarından oluşmaktaydı. Tezde yer alan diğer bölümleri ikinci cilde bırakmıştım. Bu ikinci baskıda hem bu ikinci cilde bıraktığım bölümleri hem de bu konuda yazdığım diğer makaleleri de kitabın içerisine almayı düşündüm ancak çok geniş ve basımı zor bir kitap olacağını gördüğümden yine ilk şekle bağlı kalmayı uygun buldum.

Böylece gerçeküstü ve yırtıcı hayvanları kitabın birinci cildi olarak tasarladım. Metni, imla ve baskı hataları açısından elden geçirmeye çalıştım ancak esasını doktora tezim oluşturduğu için içeriğine pek dokunmadım. Bununla birlikte ilk kitapta olmayan ve hayvanların "grup sembolizmi" açısından değerlendirilmelerini içeren yeni ve büyük bir bölümü kitaba ilave ettim. Bu bölümde doktora tezimde olmayan Türk sanatında hayvan sembolizmi ile ilgili daha sonra çalıştığım ve kitapla bütünleşebilecek makale veya bildiri olarak yayınladığım yazılarımı da kullandım. Söz konusu yazılarım hem kitaptaki bölümleri değerlendiren hem de bazı konuları

detaylandıran mahiyette yazılar idi. Bu yazıları mümkün olduğunca aynen kullanmakla birlikte fazla tekrarları önlemek açısından bazı yerlerine müdahale ettim veya ilgili makaleyi kısmen kullanarak yansıtmayı uygun buldum.

Ayrıca kitabın görsel malzemesini de elden geçirdim. Baskısı kötü olan resimleri yeniden derledim, bazı eser resimlerini tamamen çıkardım ancak birtakım yeni resimler de ilave ettim. Bu arada yeni eklenen bölümler nedeniyle kitapta kullanılan çizim ve fotoğraf sayısında da bir miktar artış oldu.

Kitabım şu ana kadar, geçen onca yıla rağmen hâlâ kendi alanında tek olma özelliğini korumaktadır. Bu nedenle çalışmanın bu ikinci baskısının da sanat tarihçilerine, araştırmacılara ve Türk sanatı ve kültürünün gizemlerini merak eden çeşitli alan ve meslekteki insanlara faydalı olmaya devam edeceğine inanıyorum.

Kitabı hazırlamam için beni teşvik eden herkese, asistanım Jale Özlem Oktay'a, doktora öğrencim Beyza Aral'a, oğlum Bilgehan Çoruhlu, kızım Elif Çiçek'e ve basımı en güzel şekilde gerçekleştireceğine inandığım Kömen Yayınları sahibi Hakan Coşkunarslan'a çok teşekkür ediyorum.

İstanbul/Aydınevler Ağustos 2013 **Prof. Dr. Yaşar Çoruhlu**

3. BASKIYA ÖNSÖZ

TEZİMİZİN vahşi ve evcil hayvanlarla ilgili ikinci bölümünün düzenlenmiş ilaveli şeklinden meydana gelen ikinci kitabı, hazırladıktan sonra, ilk kitabı neşreden yayınevine sunduk, ancak yayınevi sahibinin maddi zorluklardan dolayı kitabı basamayacağını söylemesi üzerine; kitabın yeni baskısının yapılması teklifini *Eski Türklerin Kutsal Mezarları Kurganlar* adlı kitabımızı layıkıyla yayınlayan, Ötüken Neşriyat ilgililerine götürdük.

Esası doktora tezimizin metninden ibaret olan "Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi" konulu kitabımız, aslında iki cilt veya kitap halinde yayımlanmak üzere tasarlanmış ancak 1995 yılında birinci kitabın ilk basımını gerçekleştiren Seyran Kitabevi'nin yayın hayatına son vermesi üzerine ikinci cilt veya kitap yayımlanamamıştı. Bununla birlikte doktora tezimizin yırtıcı ve gerçeküstü hayvanların Türk sanatındaki sembolizmini içeren ilk kitap kimi bazı ilavelerle birlikte Kömen Yayınevi tarafından 2014 yılında tekrar basıldı. Yukarıda belirttiğim gibi, tezimizin vahşi ve yırtıcı hayvanlar ile ilgili ikinci bölümünün düzenlenmiş ilaveli şeklinden meydana gelen ikinci kitap hazırlandığında adı geçen yayınevine sunulmuştu; ancak yayınevi sahibinin maddi zorluklardan dolayı kitabı basamayacaklarını söylemeleri üzerine çalışmamız, *Eski Türklerin Kutsal Mezarları Kurganlar* adlı kitabımızı layıkıyla yayımlayan Ötüken Neşriyat'a götürüldü. Böylece yayınevi yetkililerinin memnuniyetle kabulü üzerine kitabımız iki kitaplık bir takım halinde (ikinci kitabın da ilavesiyle) yeniden yayımlandı. Elinizdeki birinci kitabın 3. baskısı bu şekilde ortaya çıktı ve öte yandan tüm kitap iki ciltlik bir takım

halinde yayımlanmış, araştırmacıların ve ilgililerin dikkatine sunulmuş oldu.

Aradan geçen bunca zamana rağmen "Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi" konulu bu kitabımızın özgün bir benzeri daha yapılmadı. Böylece kendi konusunda hala araştırmacılara ve konu ile ilgilenenlere tek ciddi kaynak olma özelliğini koruyan bu kitabın tekrar ve çok güzel bir sunumla yayımlanmasında emeği geçen editör Göktürk Ömer Çakır'a ve Ötüken Neşriyat yetkililerine teşekkürü bir borç bilirim.

Amacımız Türk sanat tarihi ve sembolizmi konusundaki çalışmaların ilerlemesine zemin hazırlamak ve katkıda bulunmaktır. Geçmiş zamanlar göstermektedir ki bu konuda başarılı olduk ve sanırım olmaya da devam edeceğiz.

İstanbul/Kartal **Prof. Dr. Yaşar Çoruhlu**
25 Haziran 2018

I

GİRİŞ

I.1. UYGULANAN YÖNTEM ÜZERİNE

Bu araştırmamızda ele aldığımız konunun boyutlarının çok geniş oluşu, Türk sanat tarihi kronolojisinde belirli bir dönemin ele alınmasını gerektirmiştir. Bu geniş içerik aynı zamanda çalışmamızda bir sanat dalına daha fazla ağırlık tanımamıza sebep olmuştur. Belirlediğimiz hayvan sembollerine örnek olarak verdiğimiz tasvirleri daha ziyade resim sanatından seçtik. Ancak diğer dallardaki güzel örneklere de zaman zaman değinmeyi ihmal etmedik.

Araştırmamızı hazırlarken, araştırma teknikleri ile bilimsel yöntem meselelerini birbirinden ayrı olarak ele aldık. Sanat tarihini insanın yeryüzünde yaradılışı ile beraber düşündüğümüzden dolayı, çalışmamızda tarih boyutunu ön plana aldık ve bunun için de yapısalcı yöntemi kullanmadık. Ayrıca Türk sanatı tarihi söz konusu olduğundan, konumuzu Türk kültür tarihinin özelliklerinin ve ilkelerinin oluşturduğu bir taban üzerine oturtmaya özen gösterdik.[1]

Yukarıda belirttiğimiz yönteme ve sanat tarihçileri arasında kabul gören araştırma ve yazma tekniklerine göre hazırladığımız çalışmamızda, her bölüm ile ilgili olarak, İs-

[1] Kullandığımız yöntem ile ilgili bir fikir edinebilmek için bkz. Selçuk Mülayim, "Türk Sanatı Araştırmacılığında Köprülü Metodu'nun Yeri ve Önemi", *Vakıflar Dergisi*, S. XXI, İstanbul 1990'dan ayrıbasım, İstanbul 1990, s. 325-334; Yaşar Çoruhlu, "Bahaeddin Ögel'den Kalan Derin İzler. Prof. Dr. Bahaeddin Ögel'in (1924-1989) Eserlerinin Türk Sanat Tarihi ve Türk Sanat Tarihçiliği Bakımından Ehemmiyeti", *STAD*, C.2, S.5 (Ağustos 1989), İstanbul 1989, s. 39-41. Yöntem ve araştırma teknikleri hakkında ayrıca bkz. Yusuf Ziya Kavakçı, *İslamî Araştırmalarda Usûl*, Ankara 1976; A. Zeki Velidi Togan, *Tarihte Usûl*, İstanbul 1981; Doğan Ergun, *Sosyoloji ve Tarih Sosyolojide Yöntem Sorunu*, İstanbul 1982 (2. baskı); Selçuk Mülayim, *Sanat Tarihi Metodu*, İstanbul 1983. Yapısalcı yöntem için bkz. Tahsin Yücel, *Yapısalcılık*, İstanbul (Tarihsiz), vb.

lâmiyetten önce Orta Asya Türk sanatı, İslâmiyetten sonra Asya Türk sanatı, Anadolu Türk sanatı (çoğunlukla Selçuklulardan sonraki Anadolu Beylikleri ve Osmanlı dönemi hariç) gibi üç ana dönem düşünülmüştür. Araştırmanın ele alınan her bölümü bu üç ana dönem için ayrı işlenmiş olmakla beraber, devirler arasındaki ilişkilerin sürekliliği de her zaman vurgulanmıştır.

Belirtilen dönemlere göre hayvanların sembolik manalarının, eski metinlere, kozmolojik, mitolojik, astrolojik ve dinî tasavvurlara dayanılarak nasıl oluştuğu açıklanarak, bu sembolizme işaret eden sanat eserlerinden örnekler verilmiştir.

I.2. SEMBOL KELİMESİNİN ANLAMI, KAPSAMI VE İLİŞKİDE BULUNDUĞU DİĞER TERİMLER

Latince symbolum kelimesinden gelen ve Batı dillerinden Türkçeye giren sembol (İng. Symbol, Fr. Symbole, Alm. Symbol) kelimesi, Türkçede kullanılagelmiş olan timsal veya remz kelimesinin karşılığıdır.

Araştırmamızda sembol kelimesi, bu kelimenin anlamı ile ilişkili olan diğer terimleri içerecek şekilde düşünülmüştür. Özellikle konumuz bakımından açıklayıcı bir bütünü ortaya çıkardıkları için, bu terimlerin hepsini birlikte düşünme zorunluluğu vardır. Bu sebeple, simge, timsal, remz, işaret, rumuz vb. gibi, aynı ya da farklı bir şeyi ifade eden kelimeler, yerine göre metin içerisinde kullanılmıştır.

Sözlük anlamıyla sembol: "Devam edegelen veya bir başka şeyi gösteren bir şey", "Özellikle soyut bir şeyi temsil eden bir nesne, amblem", "Bir yazılı veya basılı işaret (marka, damga vb), harf, remiz", "Matematik ve Kimya'da olduğu gibi bir nesnenin niteliğini (sınıfını, özelliğini), niceliğini gösteren şey (işaret)", "Psiko-analiz esnasında, bilinç altında tutulan bir arzuyu, isteği, özlemi ortaya çıkarmak için, hastaya ya da deneğe gösterilen nesne veya anlatılan olay", "Teolojide bir dinî faaliyetin özünü oluşturan ve iman ikrarını sağlayıcı temel ve özet ifade veya soyut herhangi bir şey" gibi çeşitli şekillerde açıklanmaktadır.[2]

Sembol kelimesinin Türkçedeki karşılıkları olarak gösterilen simge, remiz, timsal, alâmet, belirti, nişan, işaret, rumuz gibi kelimelerin bazılarının konumuzla ilgili anlamlarına göz atmak dahi, sembolizm konusunda bunların hepsinin dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.[3]

---

[2] Anonim, *Webster's New Twentieth Century Dictionary of the English LAnguage,* Cleveland ve New York 1959 (2. baskı), s. 1847; Anonim, *New Webster Encyclopedic Dictionary of the English Language,* C.2, New York 1968, s. 850.

[3] Anonim, *İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü, Redhouse English-Turkish Di-*

Remz: işaret, işaretle anlatma; gizli ve kapalı bir surette söyleme; müzikte perdelerin veya aralıkların yerine, onları anlatmak üzere kullanılan işaretler. Timsal: sûret, resim, sembol. Alâmet: işaret, iz, nişan, belge. İşaret: bir şeyi (kaş, göz, el, parmak, baş ile) gösterme; iz, alâmet, nişan; doğrudan doğruya değil de hatırlatmak türünden verilen emir. Alem: nişan, âlamet; bayrak, sancak, sınır işareti; minare tepesi.[4]

Bütün bunların dışında sembol veya anlamdaş sayılan diğer kelimelere, bazı özel anlamlar yüklenmekle birtakım sınıflamalara gidilmektedir: "Tabiatı anlamada ve yorumlamada kullanılan semboller", "O medeniyette baskın olan ve eşyanın tabiatında gizli olan semboller…", "sayı sembolleri (veya sembolizmi)", "harf sembolleri (veya sembolizmi)", "renk sembolleri", "Devlet sembolleri ve millî semboller", "sanat ile ilgili semboller", "Dinî, ekonomik, bilimsel semboller" vb.[5]

Erich Fromm, sembol dilinin çözümlenmesini amaçlayan kitabında sembolleri; kişiye ya da belirli toplumlara özgü geleneksel semboller, çok dar bir çerçeveye seslenen rastlantısal semboller ve bütün insanlar için geçerli olan

---

ctionary, İstanbul 1983; Tahsin Saraç, *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük, Grand Dictionnaire Français-Turc,* İstanbul 1985; Karl Steverwald, *Deutsch-Turkisches Wörterbuch, Almanca-Türkçe Sözlük,* Wiesbaden 1974.

4 Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* Ankara 1984.

5 Seyyid Hüseyin Nasr, *İslam Kozmoloji Öğretilerine Giriş* (Çev. Nazife Şişman), İstanbul 1985, s. 19; Sayı sembolleri İçin bkz. Annemarie Schimmel, *Sayıların Gizemi* (Çev. Mustafa Küpüşoğlu), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1998; Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanlar),* C. I, Ankara 1971, s. 63, 75, 302, 308, 445, 567 (6 sayısı); 63, 306, 316, 509, 514, 528 (60 sayısı); 63, 92, 110, 294, 453, 513 vb (9 sayısı); 59-60,110-112, 303, 310, 503, 518, 541 vb (40 sayısı); 107, 215, 291, 308, 487, 542, 555 (12 sayısı); vb. Harf sembolleri veya sembolizmi için bkz. Annemarie Schimmel, *Tasavvufun Boyutları* (Çev. Ender Gürol), İstanbul 1982, s. 347-361; Fatih Usluer, *Hurufilik İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibaren,* Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2009; Renk Sembolleri için bkz. Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş,* C. VI, Ankara 1984, s. 377-491; Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları,* Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2012 (5. baskı); Devlet sembolleri, millî semboller, dinî, ekonomik ve ilmî semboller için bkz. Arnold Whittick, *Symbols Signs and Their Meaning,* London 1960, s. 3-13, 17-23, 301-329; Yaşar Çoruhlu, "Türk Sanatında Görülen Devlet Simgeleri", *Kutadgubilig-Felsefe-Bilim Araştırmaları,* S.4, Ekim 2003, İstanbul 2003, s. 229-258.

bedenimizin, duygularımızın ve ruhumuzun özellikleriyle ilgili semboller olarak üç gruba ayırmaktadır.[6]

Bu şekilde sınıflandırmalara çeşitli araştırmacılar incelemelerinde değinmektedirler.[7] Bütün bu açıklamalar ve tanımlamalar, sembolün farklı şekil, tabaka ve tiplerinin olduğunu göstermektedir.

Sembolle ilişkili ve dar anlamlı kategoriler olarak sembolün oluşmasına yardım eden kavramlar arasında özellikle imaj, metafor ve alegori önemli terimler olarak belirtilebilir. İmaj, "bir şeyin insan zihnindeki temsili"; metafor, "bir düşünceyi veya bir şeyi benzetmeler vasıtasıyla açıklamayı" ifade eder. Timsal ise "bir fikri temsil eden resim veya heykel" ya da "bir düşünce, kavram veyahut sanat dışı herhangi bir gerçekliğin figüratif bir simge şeklinde tasviridir.[8]

Görüldüğü gibi sembol; imaj, metafor, alegori ve bahsettiğimiz diğer terimlerden anlam bakımından çok farklı değildir. Buna karşın sembol (timsal) dışındaki terimlerin bir kısmı farklı oluşum basamaklarını ifade ediyor. Örneğin, sembolde bir süreklilik ve tekrarlanma özelliği vardır. Karşımıza bir kere metafor olarak çıkan imaj ise tekrarlandığı zaman sembolleşir.[9]

Semboller, yapılan bir araştırma veya çalışmada tek tek veya gruplar oluşturarak ele alınabilir. Burada bütünün parçayla ilişkisi bulunmakla beraber, parçalar da kendi içerisinde bir bütün oluşturabilirler. Örneğin arslan sembolü, "arslan sembolizmi" şeklinde ele alınabilir veya "taht sahnelerinde hayvan sembolizmi" başlıklı bir grubun içinde düşünülebilir. Bu durumda bir tek hayvanın sembolik

---

6 Erich Fromm, *Rüyalar, Masallar, Mitoslar (Sembol Dilinin Çözümlenmesi)* (Çev. A. Arıtan-K. H. Ökten) İstanbul 1990, s. 34.

7 G. Gökhale, "Animal Symbolism in Early Buddhist Literature and Art", *East and West,* New Series, C.24, Nu: 1-2, March-June 1972, s. 111; Arnold Whittick, *a.g.e.,* s. 5.

8 Rene Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Biliminin Temelleri* (Çev. A. Edip Uysal), Ankara 1983, s. 248; Nihat Keklik, "Mevlânâ'da Metafor Yoluyla Felsefe", *S.Ü. 1. MMKT,* (3-5 Mayıs 1985), Konya 1986, s. 44 vd.; Celal Esad Arseven, *Fransızca'dan Türkçeye Sanat Lûgati- Dictionnaire d'art-Français-Turc,* Ankara 1944, s. 10.; Metin Sözen-Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü,* İstanbul 1986, s. 18.

9 Rene Wellek-Austin Warren, *a.g.e.,* s. 253.

özellikleri, daha geniş bir grup içine girdiğinde önceki sembolizme bağlı olarak genişler.

Çalışmamızda bir tasvirdeki hayvan sembollerini, bu açıklamalara uygun olarak sembolün mitolojik, dinî, sosyolojik, kozmolojik vb. boyutlarıyla birlikte ele aldık. Çünkü genel boyutuyla sanatçının kendine özgü sembolik yorumundan ziyade, yukarıda belirttiğimiz çeşitli hususlardan doğan bir sembolizm söz konusudur.[10]

[10] Bu konuya değinen B. Ögel'e göre "Mitoloji, insanlığın ruh âleminin sembollerle (allegoria) ifade edilmiş bir aynasıdır." Bkz. Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, s. 19.

II

ANKA, SÎMURG, PHOENIX, GARUDA

TÜRK SANATINDA önemli bir yeri olan Anka figürlerinin sembolik anlamlarının kullanımı yaygındır. Bu efsanevi kuş ile alâkalı yazılmış pek çok şey olmakla birlikte, bu yazılanların birbirinden farkı azdır.

İslâmiyetten sonra çok popüler olan bu kuş, İslâmiyetten evvelki diğer bazı efsanevi kuşlarla ilişkili olup, bu ilgi bazen isim değişikliği bazen de aynı kuşun değişik kültürlerdeki farklı çeşitlemeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mesela Anka ya da Zümrüdüanka kuşu genellikle İran kaynaklı olan Sîmurg ile aynı sayılmıştır. Bu her iki efsanevi kuşun aynı zamanda Hint mitolojisindeki Garuda kuşu ile alâkasının olduğu söylenmiş ve aynı zamanda bu kuşun, Türklerin millî sembollerinden kartal, Kara-kuş, Tuğrul gibi yırtıcı ve avcı kuşlarla ilişkisinin olabileceği ileri sürülmüştür.

Bu husus Türkler ve Türk sanatı tarihi için ilginç bir durum arz etmektedir. Çünkü Türk sanatında önemli birer sembol olarak tasvir edilen avcı kuşların, Türklerin Budist ve Maniheist sanata intibaklarıyla Garuda ve Sîmurg gibi efsanevi kuşlarla ilişkisi meydana gelmiştir. İslâmiyetin, Türkler arasında yayılması ile de Anka veya Zümrüdüanka ile ilgili benzer tasavvur ve semboller daha öncekilere ilave olunmuştur.

Yukarıda belirtilen nedenlerden ötürü Sîmurg ile alâkalı görünen efsanevi vasfı olan kuşlardan biri de Phoenix'dir.

İslâmiyetten evvelki Türk sanatının erken devirlerinde sanat eserlerinde grifonlar sıkça tasvir edilen yaratıklar idi. Esas itibariyle pek çok sanat çevresinde de tasvir edilen bu efsanevi hayvan çoğu kez kanatsız veya kanatlı bir arslanın gövdesine, bir kartalın pençeleri ve başına sahip olarak tasavvur edilmiştir. Ancak bazı çevrelerde değişik özelliklere sahip olarak da ele alınmıştır.

Özellikle erken devirlerden itibaren Türk hayvan üslûbunda görülen Altay bölgesi grifonlarından kartal başlı olanları konumuz açısından son derece önemlidir. Bu husus Altay grifonlarının özelliğidir.[1] Gövdenin arslan yanında kedi veya köpek biçiminde olması da yaygın bir özelliktir. Grifonların başka bir özelliği ise genellikle güçlü olan ve zafer kazanan hayvanı temsil etmesidir.[2]

Grifon genel sembolik anlamına bağlı olarak ayrıca göğü, şafağın söküşünü, güneşi temsil eden ve Gök (Yang) unsuruna işaret eden bir yaratıktır. Hikmet, ilim, irfan, aydınlığa kavuşturma, uyanıklık, kuvvet ve intikam onun özelliklerindendir. O ayrıca gövdesini oluşturan hayvanların güçlerinin bir araya gelmiş toplamı olarak görülür.[3]

İslâmiyetten önce en önemli merkezlerinden biri Altaylar olan Türk sanatının kartal başlı grifonları, daha sonra Anadolu'ya kadar gelecek, Sîmurg ve Phoenix ile ilgili tasvavvurlarla karışacaktır. Kartal veya yırtıcı kuş (avcı kuş) başları ve gövdenin farklı olması Hint mitolojisinin ve Budist mitolojinin efsanevi yaratığı Garuda kuşuyla da ilişkilidir.

MÖ ikinci bin yılda Shang devrine ait koyun kürek kemiklerinde yırtıcı kuşlar ve bazı su kuşlarının, kendilerine kurban sunulan Gök Tanrı'nın sembolleri olduklarına dair yazılar bulunduğu ifade edilmektedir.[4] Özellikle bu kuşla-

---

1 S. J. Rudenko, "The Mythological Eagle, the Gryphon, the Winged Lion and the Wolf in the Art of Northern Nomads", *Artibus Asiae,* C. XXI, 1958, s. 106.

2 Grifon hakkında bkz. S. J. Rudenko, "a.g.m.", s. 106-108; Grigory M. Bongard-Levin ve Evdin A. Grantovsky, "Şamanlar ve Şamanizm", *Unesco'dan Görüş,* S. 12, (Aralık 1976), İstanbul 1976, s. 44.

3 Grifonun genel tanımı ve sembolizmi için bkz. J. C. Cooper, *An Illustrated Encyclopedia of Traditional Symbols,* London 1992 (Tıpkı basım), s. 64,76.

4 Emel Esin, *İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş,* İstanbul 1978, s. 40.

rın bazen birkaç cinsin birleşmesinden meydana gelmesi, bunlara insanların da kurban edilmesi Budist mitolojisindeki Garuda figürünü hatırlatmaktadır.[5]

Doğu Avrupa'dan Altaylar'a kadar olan bölgelerde yaşayan Türkler ve diğer Bozkır kültürü mensubu toplulukların mitolojilerinde yaygın bir şekilde yer alan Garuda kuşunun aslında Türk mitolojisindeki Kara-kuş denilen yırtıcı kuş olabileceği ileri sürülmüştür.[6] Ancak bu Kara-kuş'un gerçekte hangi avcı ve yırtıcı kuşa tekabül ettiği tartışmalıdır. Ögel'e göre bir kartal olan bu kuş E. Esin'e göre kulaklı Kerkes (Akbaba) kuşu veya Tavşancıl Kartalı'dır.[7] Orta Asya'da aynı zamanda beylik timsali olan Kara-kuş'un doğrudan doğruya Sîmurg olduğu da ileri sürülmüştür.[8]

Buraya kadar bahsedilenlerden anlaşılacağı üzere konu oldukça karışık bir görünüm arz etmektedir. İslâmiyetten sonra özellikle Anka, Zümrüdüanka olarak tanınan Sîmurg'un, Garuda ve Türk mitolojisindeki yırtıcı kuşlarla ilişkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Zaten birçok sembolik anlama açıklık getiren destan, masal, hikâye ve mitolojik öykülerde benzeyip benzemediğine bakılmaksızın, birçok yaratığın aynı veya benzeri anlamları ifade etmek üzere kullanıldığını görüyoruz.

Örneğin Türk mitolojisinde Er-Töştük destanında yer alan Kara-kuş'un Garuda ile benzerliği açık bir şekilde görülmektedir. Destan metnine göre hayat ağacında yuvası bulunan Kara-kuş avlanmaya gittiği vakit, her sene bir ejderha musallat olup, yavrularını yemektedir. Bu kez de aynı şey olacakken, Er-Töştük ejderhayı öldürür ve yavruları kurtarır. Bu iyiliğinden dolayı Kara-kuş onu yeryüzüne çıkarmayı üzerine alır. Er-Töştük hayvanın üzerine oturur ve seyahat başlar. Yolculuk sırasında havadayken kahramanın, Kara-kuş'a verdiği yiyecek bittiği zaman, kendi etini kestiği ve sözünü ettiğimiz efsanevi kuşa verdiğini

---

5 Emel Esin, *a.g.e.,* s. 81.

6 Grigory M. Bongard-Levin ve Evdin A. Grantovsky, "a.g.m." s. 47.

7 Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanlar),* C. I, Ankara 1971, s. 541; Emel Esin, *a.g.e.,* s. 40; Emel Esin, "Türk ül-Acemlerin Eseri Samarrada Cavsak ül-Hakanînin Resimleri", *STY,* S. 5 (1972-1973), İstanbul 1973, s. 334.

8 Emel Esin, "a.g.m.", s. 334; Abdülkadir İnan, "Türk Folklorunda Simurg ve Garuda", *Makaleler ve İncelemeler,* Ankara 1968, s. 350.

III

EJDERHA

EJDER figürleri Çin, Hint ve diğer sanat çevreleri için önemli olduğu kadar, Türk sanatı için de ehemmiyet arz eder. Ejder figürlerinin sembolizmi Gök ve Yer-Su unsurlarına bağlı olarak çok geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Her ne kadar ejderin kökeni olarak Çin gösterilirse de bu hususta bazı şüphelerin bulunduğu birtakım araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir. Rudenko'ya göre, at yetiştiren kabilelerin sanatı Çin sanatında ejderin ilk görünüşü meselesinin çözülmesinde her zaman göz önüne alınmalıdır. Özellikle Sibirya ve Ordos bronzlarındaki serpentler ve kertenkele vücutlu kurtlar Çin ejderinin proto-tipi olabilir.[1] Aslında ejder figürleri Türk sanatında da Çin veya Hint sanatında olduğu kadar yaygındır. Ancak Bozkır kültürünün şartları dolayısıyla Türk kültüründeki ejder yeterince tanınmamıştır. Zaten sanat eserleri dışında, yazılı metinlerin verdiği bilgileri ancak Çin kaynaklarında bulabiliyoruz. Zamanla bu kaynaklara Göktürk ve Uygur metinleri de ilave olunmuştur.

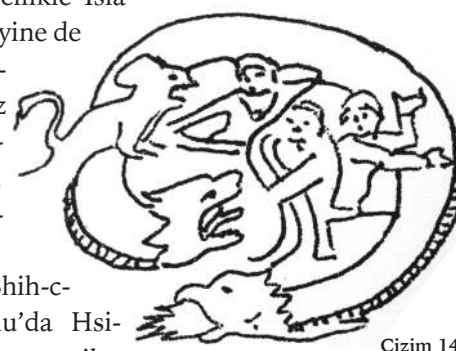
Ejder Türk kültüründe temel olarak iki çeşit sembolizme sahiptir. Bu sembolizm onun Gök ve Yer tasavvurlarıyla ilişkili olmasıyla da alâkalıdır. Ancak bu kavramlar arasında mutlak bir zıtlık değil birbirini bütünleyen bir karşıtlık söz konusuydu. Bu kavramlardan ötürü güneş ve ay sembolizmiyle de ilgili olan ejder, yaygın olarak ağzında bir top veya alev çıkaran inci (ejderin ağzından alev çıkarması) ile tasvir ediliyordu.[2]

---

[1] S. J. Rudenko, "The Mythological Eagle, The Gryphon, The Winged Lion, and the Wolf in the Art of Northern Nomads", *Artibus Asiae,* C. XXI, 1958, s. 121.

[2] J. C. Cooper, *An Illustrated Encyclopedia of Traditional Symbols,* London 1992 (tıpkı basım) s. 56.

Başlangıçta Çinlilerde olduğu gibi bereket ve kuvvet sembolü olan bu, yaratık, özellikle İslâmiyetten sonra -ancak kökleri yine de Orta Asya'ya dayanan- kötülüğün sembolü olarak tebarüz etmiştir. Aslında bu zıt sembolizm İslâmiyetin kabulünün öncesinde ve sonrasında birbirleriyle ilişki içerisindedir.

Çizim 14

Çin kaynaklarından Shih-chi, Hou-han-shu ve Han-shu'da Hsiung-nu'larda (Hiung-nu) gök ve yer ibadetinden bahsedilir. Hou-han-shu ve Shih-chi'de bu törenlerden bahsedilirken "Ejder Festivali" deyimi de kullanılmaktadır.[3] Bu nedenle Türklerde belki bir ejder kültünün varlığından söz edilebilir. Birtakım kaynaklarda sözünü ettiğimize benzer şekilde bazı ipuçları mevcuttur. Gu-tzang şehri Hsiung-nu'lar tarafından kurulmuş olup "yatan ejderin beldesi" olarak anılıyordu. Ayrıca "Ejder Şehri" tabiri Hsiung-nu'ların dinî merkezine ad olmuştu.[4] Emel Esin'e göre; yaz dönümünde Göktürkler, Gök-Tanrı'ya ve göğe ait su tanrısı olan ejdere kurban sunuyorlardı.[5]

Türk tasavvurlarında ejderin temelde dört yön mefhumu ile ilişkisi vardır. Aynı zamanda Gök, Yer-Su kültlerinin varlığı nedeniyle, astroloji ile alâkalı olarak farklı sembolik manalara da sahip olmuştur. Zıt prensipleri belirleyen Yin ve Yang sembolizmi yani karanlık yer ve parlak gök (kararığ ve yaruk) sembolizmi Türklerdeki temel unsurlardandır ve çok geniş uygulama alanı bulmuştur. Bu tasavvurlar birbirleriyle zıt gibi görünürse de aslında birbirlerini tamamlayan kavramları dile getirirler.

Karanlık yer ejderi ait olduğu durumundan dolayı toprak veya su içinde yaşayan hayvanlara benzetilir. Bazen

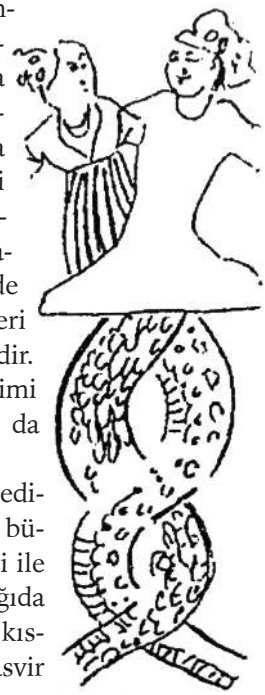
---

3 Kurakichi Shiratori, "On the Territory of the Hsiung-nu Prince Hsiu-tu Wang and His Metal Statues for Heaven-Worship", *MRDTB,* No. 5, Tokyo 1930, s. 25.

4 W. Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları Bir Kaynak Kitabı* (Çev. N. Uluğtuğ), Ankara 1942, s. 77.

5 Bkz. Emel Esin, *İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş,* İstanbul 1978, s. 100.

solucan gibi bir sürüngene, bazen kuzeyin sembolü olan Kara Yılan'a bazen de balığa benzetilir. Konuyla ilgili olarak Kızıl'dan bir freskoda yılan veya balık görünüşünü hatırlatan bir tasvir, örnek olarak ele alınabilir (Çizim 14). Aslında ejder tasvirlerinin ekserisi yılan veya sürüngeni andırır.[6] Yer ejderi daha ziyade kış veya sonbahar dönümünün hayvanıdır ve yerin ya da suların derinliklerinde yaşar. Bu tasavvur Türklerde ve Çinlilerde müşterek olarak görülür.[7] Yer ejderi Çin'de de Li diye adlandırılan boynuzsuz ejderdir. Denizde yaşayan bu yaratık derinliklerin hâkimi olup, aynı zamanda bilgin ve araştırmacıların da simgesidir.[8]

Çizim 15

Türk ve Çin sanatında zaman zaman tasvir edilen "Fu-hsi" ve "Nu-wa" tasvirlerinin kaynağı büyük ihtimalle yer ejderi ve bu ejderin gök ejderi ile ilişkisine bağlanmaktadır. Bu iki tasavvur aşağıda kuyrukları birbirine dolanmış, bedenlerinin alt kısmı ejder biçiminde başları insan başı olarak tasvir edilen figürlerden oluşuyordu (Çizim 15).[9] Çok yaygın olan bu tasvirlerin baharda yer altından çıkan yer ejderi ile ilişkisi olmalıdır.[10] Yer ejderi yaz devresinde yeryüzünün veya suların derinliklerinden çıktığı için, tabiatın enerjisinin yeniden uyanışını, dolayısıyla verimliliği ve ebedi hayatı da sembolize eder.[11] Türk sanatında tasvir edilen Taoist kutlu dağ (MÖ 4. yüzyıldan itibaren) efsanelerinde ise bu dağda bulunan ölümsüzlük otunu veya meyveleri yiyerek ölümsüzlük sembolü olan hayvanlar arasında kanatlı gök ejderi de bulunmaktaydı.[12] Shih-chi'de verilen bir hikâyede

---

6 Resim için bkz. Albert Grümvedel, *Altbuddhistische Kultstatten in Chinesisch-Turkistan,* C. I, Berlin 1912, fig. 249.

7 Emel Esin, "Büke (The Cosmic Significance of the Dragon in Early Turkish Iconography)", *Cultura Turcica,* C. V-VII (1968/70), Ankara 1978, s. 78; C.A.S. Williams, *Encyclopedia of Chinese Symbolism and Art Motives,* New York 1960, s. 131.

8 J. C. Cooper, *a.g.e.,* s. 56.

9 Emel Esin, "The Figurative Astral Representations of the Uigur Turks", *International Symposium on the Observatories In Islam,* 19-23 September 1977, İstanbul 1980, s. 53-89, R. 111.12.

10 Kurakichi Shiratori, "a.g.m.", s. 57.

11 C. A. S. Williams, *a.g.e.,* s. 131.

12 Bkz. Emel Esin, *İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi,* s. 22.

IV

KARTAL VE AVCI KUŞLAR

TÜRKLERİN millî sembollerinden olan kartal, Türk sanat ve kültür tarihinde dinî, astrolojik ve hukukî bir sembol olmuştur. Onun sembolizmi çok çeşitli konulan ihtiva etmekle beraber yukarıda saydığımız başlıklar altında toplanabilir.

Kartal ve benzeri yırtıcı kuşlar Şamanist tasavvur ve törenlerde, ayrıca şamanın kendisiyle ilgili olarak mühim sembolik anlamlar yüklenmektedir.

Bilindiği gibi şaman insanlara yardım etmek, hastalıkları iyileştirmek ve bu amaçla Gök Tanrı'yla ve çeşitli ruhlarla ilişki kurabilmek için bir dinî tören düzenler.[1] Bu töreni şamanın kendisinden başka kimse gerçekleştiremez. Şaman, tören sırasında çeşitli hayvan biçiminde ruhları çağırır. Bu ruh timsali olan hayvanlar arasında kartal ve kartal cinsi yırtıcı kuşlar da vardır. Şaman ayin sırasında yardım almak üzere bu kuşlara da müracaat eder. Bu konuda Radloff'un XIX.yy'da Sibirya'da derlediği metin şöyledir: "Gök kuşları, beş Marküt, / Tırnakları bakırdan, / Ayın tırnağı bakırdan, / Ayın gagası buzdan, / Geniş kanatların muhteşem hareketli, / Uzun kuyruklu yelpaze gibi, / Sol kanadı ayı örter, sağ kanadı güneşi örter; / Ey dokuz kartalın anası / Yayık'ı geçerken şaşırmaz, / Edil üzerinde yorulmaz, / Öterek gel sen bana! / Oynayarak gel sen sağ gözüme! / Sağ omuzuma kon".[2]

Yakutlar en yüksek ruhları taşıyan hayvanın kartal olduğuna inanıyorlardı.[3]

Şaman göğe yükselirken Dünya Ağacı'nı vasıta olarak

---

1 Şamanın görevleri ve törenler için bkz. W. Radloff, *Sibirya'dan Seçmeler,* (Çev. Ahmet Temir), Ankara 1986 (2. baskı), s. 220-303.

2 W. Radloff, *a.g.e.,* s. 254.

3 Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi,* C. I, s. 38.

kullanıyordu. Bahsedilen bu Dünya Ağacı'nın üzerinde kuşlar ve tepesinde kartal bulunuyordu. Bazen bu ağaç uzun bir sırık şeklinde düşünülüyordu. Sırığın tepesinde genellikle Gök Kuşu denilen kartal veya çift başlı kartal bulunmaktaydı, tasavvura göre göğe kadar ulaşan bu sırığın üzerindeki kartal Gök Tanrı'nın kuvvet ve kudretini temsil ediyordu.[4] Dünya Ağacı zaman zaman Türkler ve çevrelerindeki topluluklar tarafından kutsal olarak kabul edilen Kayın ağacı gibi ağaçlardan seçilir. İlk şaman yaratıldığı zaman, yaratıcının çocuklarının bulunduğu yedi dallı bir Huş ağacı ilahî bir mesken olarak kurulur. Bunun dışında üç ağaç daha dikilir. Bu kozmik ağacın tepesinde de yukarıda bahsettiğimiz sırığın tepesinde olduğu gibi, Gök Tanrı'nın bir biçimi olan kartal yer alır. Kartalın yanındaki kuşlar ise, geleceğin kamlarının ruhlarını temsil ederler.[5] Kartalın ormanın ruhunu temsil ettiğinin söylenmesi bu Dünya Ağacı'nın aynı zamanda orman kültüyle alâkası olduğunu da gösteriyor.[6]

Kartal, şamanın elbisesi üzerinde de çeşitli şekillerde temsil ediliyordu. Kartal tüyleri ve kartal pençeleri bu temsilî öğelerdendir. Bunlar dolayısıyla göğe olan vecdî seyahati sırasında şamanın, kartal biçimine girebildiğini göstermekte idi. Kartalla ilgili bu maddeler bazen Ülgen'in oğullarından biri sayılan Karakuş'a işaret ediyordu.[7]

Yapılan araştırmalar kartalın ve kartal cinsi (şahin, doğan, atmaca vs.) diğer kuşların Türk mitolojisinde çok önemli bir türeme sembolü olduğunu göstermektedir. O kendisinden türenildiğine inanılan bir hayvan-ata veya hayvan-anadır. Bu nedenle o aynı zamanda bir tözdür.

Yakutların soylu kabilelerinin atası kartal idi. Ondan her türlü iyilik ve kötülük beklenebilirdi. Teleütlerden Merküt'ler bir kara kartaldan, Yurtas kabilesi de beyaz

---

4 V. N. Vasilyev, "Izobrajeniya Dolgano-Yakutskih Dıihov Kak Atributu Şamanstva", *Jivaya Starina,* 1909, s. 269 vd.'den nakleden Bahaeddin Ögel, *a.g.e.,* s. 598.

5 Mircea Eliade, *Shamanism Archaic Techniques of Ecstasy,* (Fr.dan Çev. Willard B. Trask), London 1964, s. 92.

6 Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar,* Ankara 1972 (2. baskı), s. 47.

7 Saadettin Buluç, "Şaman, Şamanizm", *İslam Ansiklopedisi,* C. XI, İstanbul .1979, s. 315, 324-325.

başlı bir kartaldan türediklerine inanıyorlardı. Aynı şekilde Şato hükümdarı Li-ko-yung'un (Göktürk devri) kartal yuvasında doğduğu, Macar Arpad sülalesinin bir kartal boyundan geldiği gibi çeşitli bilgiler bazı araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur.[8]

Böylece bir kabilenin türeme sembolü (totem) ya da bir hükümdar veya kahramanın ata sembolü olan kartal zamanla bir alplik ongunu haline gelmiştir.

Güneş kuşu olarak nitelenen ve Gök Tanrı'yla ilgili sembolizmine işaret edilen kartal şamanın kendisini (ruhunu) de temsil etmektedir. Bunun gibi büyük şamanların kartaldan türediğine inanılmaktadır.

Eliade'nin bahsettiği bir Buryat efsanesinde bu konuda özetle şunlar söylenmektedir: Başlangıçta doğudaki kötü ruhlar ve batıdaki ilahlar vardı. Tanrılar insanı yarattı. Önceleri mutlu bir şekilde yaşayan bu insanlar, kötü ruhların hastalık ve ölüm yaymaya başlaması üzerine kötü duruma düştüler. Bunun üzerine ilahlar ölüm ve hastalıkla savaşması ve insanlara yardım etmesi için yeryüzüne bir şaman göndermeye karar verirler. Şaman olarak gönderilen kartalın dilinden anlamayan insanlar ona güvenemezler. Bunun üzerine kartal ilahlara dönerek kendisine insanlarla konuşma yeteneğinin verilmesini ya da Buryatlara kendi cinsinden bir kam gönderilmesini söyler. İkinci dileğini kabul eden tanrılar onu tekrar dünyaya gönderirler. Kartal bir ağacın altında uykuya dalmış bir kadın görür. Bu kadın ile kartalın beraberlikleri neticesinde ilk şaman olan bir çocuk doğar.[9]

Kartalın bir ongun ve türeme sembolü olmasının izleri İslâmiyetten sonraki çağlara kadar devam etmiştir. Bu konudaki açıklamalar arasında 24 Oğuz boyu ile ilgili olarak söylenenler ilginçtir. Gerek Reşîd'üd-din'in Câmiü't-Tevârih'inde gerekse Ebülgazi Bahadır Han'ın Şecere-i Terakime'sinde Oğuz boylarının kartal ve diğer yırtıcı kuş cinslerini içeren boy sembollerinden bahsedilmektedir.

Alka-Evli boyunun kuşu Köykenek, Çavuldur boyunun ongunu Humay/Kumay, Salur boyunun ongunu Bürküt, Ala-Yontlı boyunun ongunu Yagılbay kuşu, Bügdüz boyu-

[8] Bahaeddin Ögel, *a.g.e.,* s. 34, 35, 37, 47, 586, 593, 594,595-597.

[9] M. Eliade, *a.g.e.,* s. 69.

Çizim 27a

nun ongunu İtelgü kuşu ihtimalen kartal cinsi kuşlar idi. Bir görüşe göre; Yazır, Döger, Dodurga, Yapar boylarının ongunu da kartal idi. Bunlara karşılık Kayı, Bayat, Alka-Evli, Kara-Evli boylarının sembolü şahin; Bayındır, Biçene, Çavındır, Çebni boylarının ongunu Sunkur'dur (Doğan). Alka-Evli boyunun sembolü olan Köykenek'in atmaca olması da mümkündür. Yazır boyunun ongunu Torumtay kuşu atmaca veya doğan, Yapar oymağının Kırgu kuşu atmaca, Dodurga boyunun Kızıl Kargıçay kuşu bir atmaca, Avşar boyunun ongunu Cure-Laçin kuşu doğan veya şahin, Kızık boyunun ongunu Sarıca kuşu kartal veya şahin, Beg-Dili boyunun ongunu Bahri kuşu ise doğan cinsinden bir hayvan olarak kabul edilebilir. Aynı şekilde İğdır boyunun Karçıgai (Kargıçay) doğan veya şahin cinsinin genel adı, Yıva boyunun ongunu Toygun doğan cinsinden bir hayvan, Kınık boyunun ongunu Cure-Doğan atmaca türü bir kuştur.[10]

Çizim 27b

Burada belirtilenlere benzer şekilde, Başkurt Türklerinde de her Başkurt oymağının bir kutsal kuşu bulunuyordu. Bunlar arasında yırtıcı-avcı kuşlar da yer almaktaydı. Başkurtlarda şahin, kartal (karakuş), atmaca gibi kuşların insan ruhlarının koruyucusu ve kahramanın yardımcısı sayılması yine sözünü ettiğimiz konuyla ilgilidir.[11]

---

[10] Ebulgazi Bahadır Han, *(Şecere-i Terakime) Türklerin Soy Kütüğü (Haz. Muharrem Ergin)*, İstanbul (Tarihsiz), s. 48-52; Bahaeddin Ögel, *a.g.e.*, s. 355-370; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, İstanbul 1980 (3. baskı), cetvel 2-3; Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara 1972, s. 47; İbrahim Kafesoğlu, *Eski Türk Dini*, Ankara 1980, s. 12-13; M. Eröz, "Türk İçtimai Hayatında Totemizm İzleri", *İTED*, C. V, Cüz.1-4, (1973), İstanbul 1973, s. 293-294.

[11] M. Muhtar Sagitov, "Başkurt Folklorunda Hayvanlara Tapınma" (Çev. Nuri Yüce), *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 1982-83, Ankara, s. 131.

BİBLİYOGRAFYA

ABU'L HUSAYN 'ABD AR-RAHMAN B. OMAR AS-SUFÎ, *Suvar al-Kavâkıb as-Sâbıta,* (İstinsah Vâsık b. Alı), M. 1131, TSM Kütüphanesi, Env. 3493.

ACUN, H., "İstanbul Şehzade Mehmet Türbesi Pencere Kanatlarının Ejder Figürlü Kapıları", *Sanatta Anadolu Asya İlşikileri-Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı'ya Armağan* (Editör T. Yazar), Ankara 2006, s. 17-24.

ADAMOVA, A. T.-GUZALYAN, L. T., *Miniaturi Rukopisi Poemi "Şahname" 1333 Goda,* Leningrad 1985.

AHMED BİN MAHMUD, *Selçuk-nâme* (Haz. Erdoğan Merçil), C.1, İstanbul 1977.

AİNYİ, L., *The Central Asian Art of Avicenna Epoch-Iskusstvo Sredney Azii,* Düşanbe 1980.

AKİŞEV, K., *Kazakistan'ın Köne Altını-The Ancient Gold of Kazakhstan,* Almatı 1983.

AKNERLİ GRİGOR, *Moğol Tarihi* (Çev. H. D. Andreasyan), İstanbul 1954.

AKSEL, M., "Halk İnanışları ve Halk Sanatı: Arslana Binme, Duvarı Yürütme Kerameti", *Türk Folklor Araştırmaları,* S. 182, İstanbul 1964, s. 3519-3520.

AKURGAL, E., *Anadolu Uygarlıkları,* İstanbul 1989.

ALAADİN ATA MELİK CÜVEYNİ, *Tarih-i Cihanguşa* (Çev. M. Öztürk), Ankara 1988.

ALFOLDİ, A., *Die Theriomorphe Welbet Rachtung in den Hochasiatischen Kulturen, Archeologische Anzeiger,* Berlin 1931.

ALPAY, N., *Türk ve İslam Eserleri Müzesindeki. 1953 No.lu Şâhnâmâ-i Cengizi ve 1963 No.lu Sa'dî Külliyatı Minyatürleri,* İ.Ü. Edebiyat Fak., Sanat Tarihi Böl., Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1980.

AND, M., *Minyatürlerle Osmanlı İslam Mitologyası,* Akbank Yayını, İstanbul 1998.

AND, M., *Osmanlı Tasvir Sanatları: 1 Minyatür,* İstanbul 2002.

ANOHİN, A. V., "Altay Şamanlığına Ait Maddeler" (Çev. Abdülkadir İnan), *Makaleler ve İncelemeler,* C.1, Ankara 1968, s. 404-453.

ANONİM, "Ankâ", *İslam Ansiklopedisi,* C. I., İstanbul 1941, s. 437.

ANONİM, "The Uphanishads" (Çev. F. Max Müller), *The Wisdom of China and India,* New York 1942, s. 31-53.

ANONİM, "The Panchatantra" (Çev. Arthur W. Ryder), *The Wisdom of China and India,* New York 1942, s. 265-296.

ANONİM, "Anka-yı Muğrip", *Türk Ansiklopedisi,* C.3, Ankara 1949, s. 41-42.

ANONİM, "Arslan (Tarihte ve Folklorda)", *Türk Ansiklopedisi,* C.3, Ankara 1949, s. 467-68.

ANONİM, "At (Mitoloji ve Folklor)", *Türk Ansiklopedisi,* C.4, Ankara 1950, s. 75-76.

ANONİM, "Avcılık", *Türk Ansiklopedisi,* C. IV, Ankara 1950, s. 251-252.

ANONİM, "Bozkurt", *Türk Ansiklopedisi,* C. V, Ankara 1952, s. 8-9.

ANONİM, *Webster's New Twentieth Century Dictionary of the English Language,* Cleveland ve New York 1959 (2. baskı).

ANONİM, *New Webster Encyclopedic Dictionary of the English Language,* C.2, New York 1968.

ANONİM, *Binbir Gece Masalları* (Çev. M. Fahri Ozansoy), İstanbul 1970.

ANONİM, *Along The Ancient Silk Routes-Central asian Art From the West Berlin State Museums,* New York 1982.

ANONİM, *İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü, Redhouse English-Turkish Dictionary,* İstanbul 1983.

ANONİM, *Manghol-un Niuca Tobça'an (Yüan-Ch'ao Pi-Shi), Moğolların Gizli Tarihi* (Çev. A. Temir), Ankara 1986.

ANONİM, *The Exhibition of Magyar Nemzeti Muzeum, Budapest 24 March-30 Juny 2002,* Budapeşte 2002.

ANONİM, *Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi 2000 Yılı Çalışmaları,* Ankara 2002.

ARAL, B., "Kültigin'in Heykel Başındaki Yırtıcı Kuş Tasvirinin Mahiyeti Hakkında", *Sosyal Bilimler,* S.5, Bahar 2012, İstanbul 2012, s. 29-38.

ARAT, R.R.-BANG, W., *Oğuz Kağan Destanı,* İstanbul 1936.

ARAZ, R., *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği,* Ankara 1995.

ARIK, R., *Kubad Abad,* İstanbul 2000.

ARNOLD, S. T. W.-GROHMANN, A., *The Islamic Book a Contribution to its Art and History from the VII.-XVIII. Century,* (Baskı yeri belirtilmemiş), The Pegasus Press, 1929.

ARSEVEN, C. E., *Fransızca'dan Türkçeye Sanat Lügati, Dictionnaire d'art Français-Turc,* Ankara 1944.

ARTUK, İ.-ARTUK, C., *Artukoğulları Sikkeleri,* İstanbul 1993.

ASLANAPA, O., "Büyük Türk Kahramanı Kültigin'in Heykelinin Bulunması Dolayısıyla Türklerde Arma Sanatı", *Türk Kültürü,* S. 16, 1964, s. 40-47.

ASLANAPA, O., *Türk Sanatı,* İstanbul 1984.

ATASOY, N., *Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığındaki H.2152, H.2153, H.2154 ve H.2160 Numaralı Albümlerdeki Şehnâme Sahneleri,* İ.Ü. Edebiyat Fak., Sanat Tarihi Böl., Yayınlanmamış Doçentlik Tezi İstanbul 1967.

ATASOY, N., "Four Istanbul Albums and Some Fragments from Fourteenth Century Shah Namehs", *Ars Orientalis,* C.8, 1970, s. 19-48.

ATASOY, N.-RABY, J., *İznik Seramikleri,* London 1989.

ATIL, E., *Art of the Arab World,* Freer Gallery of Art, Washington D.C. 1975.

ATIL, E., *Kalila Wa Dimna-Fables from a Fourteenth-Century Arabic Manuscript,* Washington D.C. 1981.

ATIL, E., *Süleymanname The Illustrated History of Süleyman The Magnificent,* New York 1986.

AUBOYER, J., *Le Trone et Son Symbolisme dans L'inde Ancienne,* Paris 1949.

AZARJPAY, *Sogdian Painting* (Baskı yeri belirtilmemiş), 1986.

BAER, E., "A Group of Seljug FiguralBas Reliefs", *Ars Orientalis,* C.3, S. I, Michigan, 1938, s. 107-124.

BAĞCI, S.–F. Çağman-G. Renda-Z. Tanındı, *Osmanlı Resim Sanatı,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, İstanbul 2006.

BALINT, C., "VI-VIII. Yüzyıllarda İç Asya ve Orta Asya'daki Türk Tipi Arkeoloji Anıtları", *Türk Kültürü Araştırmaları,* XXIV/1, Ankara 1986.

BANG, W.-A. Von Gabain-R.R. Arat, *Turkische Turfan Texte,* VI, Leipzig 1972.

BARRY, M., *Figurative Art in Medieval Islam and the Riddle of Bihzâd of Herât (1465-1535),* Paris (baskı İspanya) 2004.

BAŞBUĞ, H., "Kürt ve Zaza Türklerinin Folklorunda Su Menşeli Atlar", *Kardaş Edebiyatlar,* S.8, Erzurum 1983, s. 7-14.

BAŞBUĞ, H., *Aşiretlerimizde At Kültürü,* İstanbul 1986.

BAYKAL, Ö., "Mevlânâ'nın Mesnevi'sinde Hayvan Hikâye ve Motifleri", *Şarkiyat Mecmuası,* C:5, İstanbul 1964, s. 23-30.

BAYPAKOV, K. M.-J. K. Taymagambetov, *Arheologiya Kazahstana,* Alma Ata Kazak Üniversitesi, Alma Ata 2006.

BAYRAM, M., "Ahi Evren Hakkındaki Yılan (Evren=Ejder) Efsanelerinin Ortaya Çıkışı", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,* C. II, Ankara 1986, s. 75-79.

BEDİ ÜZ-ZAMAN EBU'L-İZ İSMAİL B. AR-RAZZAZEL CEZERİ, *Olağanüstü Mekanik Araçların Bilgisi Hakkında Kitap,* Ankara 1990 (Tıpkıbasım).

BELENİTSKY, A., *Central Asia* (Çev. J. Hogarth), Cenevre 1968.

BEYDEBA, *Kelile ve Dimne* (Çev. Ö. Rıza Doğurul), Ankara 1985.

BİLİCİ, K., "Anadolu Taş Tezyinatı'nda Hayvan Üslubu (Erken Devir Örnekleri Üzerine Bir Deneme)", *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi,* C. II, İzmir 1983, s. 19-27.

BLOCHET, E., *Les Enluminures des Manuscripts Orientaux-Turcs, Arabes, Persans-de la Bibliotheque Nationale,* Paris 1926.

BOMBACI, A., "Afganistan'daki İtalyan Arkeoloji Heyeti Hakkında Muhtasar Rapor, Gaznedeki Kazılara Giriş" (Çev. D. Türker), *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri,* C. I.'den ayrı basım, İstanbul 1963.

BONGARD, G. M.-L. ve E. A. GRANTOVSKY, "Şamanlar ve Şamanizm", *UNESCO'dan Görüş,* S. 12, İstanbul 1976, s. 42-47, 51.

BORATAV, P. N., *100 Soruda Türk Folkloru,* İstanbul 1973.

BOYLE, J. A., "A Eurasian Hunting Ritual", *The Mongol World Empire 1206-1370,* Londra 1977.

BULUÇ, S., "Şamanizm'in Menşei ve İnkişafı Hakkında", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* C. 2, S. 3-4, 1946, s. 277-280.

BULUÇ, S., "Şaman, Şamanizm", *İslam Ansiklopedisi,* C. XI, İstanbul 1979, s. 310-335.

BUNKER, C. E.-C. V. Chatwin-A. R. Farkas, *Animal Style Art from East to West,* New York 1970.

BUSSAGLI, M., "Steppe Cultures", *Encyclopedia of World Art,* C.XM, London 1967, s. 376-407.

BUSSAGLİ, M., *Central Asian Painting From Afghanistan to Sinkiang,* Geneva 1979.

BUCHNER, V. F., "Sîmurg", *İslam Ansiklopedisi,* C. X, İstanbul 1964, s. 653-654.

CAFEROĞLU, A., "Türk Onomastiğinde At Kültü", *Türkiyat Mecmuası,* C. 10, 1953, s. 201-212.

CAFEROĞLU, A., "Türk Onomastiğinde Köpek Kültü", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten,* 1961'den ayrıbasım, Ankara 1961.

CAFEROĞLU, A., "Türklerde Av Kültü ve Müessesesi", *VII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler,* C.1, Ankara 1972, s. 169-175.

CAİGER-SMİTH, A., "A Kind Alchemy-Persian Ceramics of The Twelfth and Thirteenth Centuries", *Asian Art-The Second Halı Annual,* Londra 1995, s. 138-153.

CAMMAN, S., "Ancient Symbols in Modern Afghanistan", *Ars Orientalis,* C.2, 1957, s. 5-34.

CAMPBELL, J., *The Masks of God-Oriental Mythology,* New York 1963 (2. baskı).

CAMPBELL, J., *Doğu Mitolojisi-Tanrının Maskeleri* (Çev. Kudret Emiroğlu), Ankara 1993.

CARTER, D., *The Symbol of The Beast The Animal Style Art of Eurasia,* New York 1957.

CENGİZ, H. E., "Eski Arslanları Takdimimizdir", *Tarih ve Toplum,* C.14, S.81, (Eylül 1990), İstanbul 1990, s. 14-16.

CHİ-HUEI, H., *T'ang Devrinde Tibetlilerin, Çinliler ve Orta Asya Kavimleriyle Münasebetleri,* İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1971.

CHİNG, Lİ Lİ, *Chang-Ch'ien'in Elçiliği Zamanında Çin ile Kuzeybatı Komşularının Münasebetleri,* İ.Ü. Sosyal Bilimler Enst., Genel Türk Tarihi Böl., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1987.

CICHOCKI, D., "Türk Mitolojisinden Kurt Ana Motifine Dair", *Türk Dünyası Araştırmaları,* S. 37, İstanbul 1985, s. 117-130.

CLARK, R. T. R., *Myth and Symbol in Ancient Egypt,* London 1978.

COOPER, J. C., *An Illustrated Encyclopedia of Traditional Symbols,* London 1992 (tıpkı basım).

CUNBUR, M., "Folklorumuzda 'Geyik' Motifi Üzerine", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,* C. II, Ankara 1982, s. 71-94.

ÇAĞMAN, F.-TANINDI, Z., *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri,* İstanbul 1979.

ÇAĞATAY, S., *Altun Yaruk'tan İki Parça,* Ankara 1945.

ÇAĞATAY, S.-TEZCAN, S., "Köktürk Tarihinin Çok Önemli Bir Belgesi: Soğutça Bugut Yazıtı", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten (1975-76),* Ankara 1976, s. 245-252.

ÇAKIR, A.-TURAN, A. Ş., "Uygur Türklerinde Oynanan Hayvan Motifli Halk Oyunları", *Türk Halk Kültürü Araştırmaları,* C.2, Ankara 1991, s. 19-30.

ÇAL, H.-Ö. Çal, *Trakya Bölgesi Kapı Tokmakları ve Çekecekleri,* Ankara 2008.

ÇORUHLU, Y., "Türk Şamanizminde 'Biçim Değiştirme' (Metamorphosis) Olayı ve Türk Sanatı ile Bağlantısı Üzerine Birkaç Söz", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi,* S. I, Kasım 1987, s. 54-58.

ÇORUHLU, Y., *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatında Orta Asya ile Bağlantılar,* M.S.Ü. Sosyal Bilimler Enst., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1988.

ÇORUHLU, Y., "Bahaeddin Ögel'den Kalan Derin İzler-Prof. Dr. Bahaeddin Ögel'ın (1924-1989) Eserlerinin Türk Sanat Tarihi ve Türk Sanat Tarihçiliği Bakımından Ehemmiyeti", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi,* C.2, S.5, İstanbul 1989, s. 39-41.

ÇORUHLU, Y., "Leningrad Hermitage Müzesi ve Türk Sanatı", *Türk Dünyası Araştırmaları, Prof. Dr. Bahaeddin Ögel'e Armağan,* S.65, İstanbul 1990, s. 283-302.

ÇORUHLU, Y., "Erken Devir Türk Sanatı'ndaki Hayvan Tasviri Geleneğinin Uygurlardaki Devamı Üzerine Notlar", *Türk Kültürü Araştırmaları Prof. Dr. Muharrem Ergin'e Armağan,* Yıl XXV-m/l-2 (1990), Ankara 1991., s. 357-363.

ÇORUHLU, Y., "Uygurca Yazılmış Oğuz Kağan Destanı'ndaki Bazı Unsurların Türk Sanatı Tarihi ile İlişkileri Üzerine Notlar", *Türklük Araştırmaları Dergisi,* S. 6, (1990), İstanbul 1991, s. 85-91.

ÇORUHLU, Y., "İslamiyetin Kabulünden Sonraki Asya Türk Sanatında Hayvan Üslubunun İzleri", *Doğu Türkistan'ın Sesi,* 7/26 (1990), s. 11-15.

ÇORUHLU, Y., "Kültigin'in Baş Heykelinin İkonografik Bakımdan Tahlili", *Mimar Sinan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi,* Yıl 1, S.1, Aralık 1991, İstanbul 1991, s. 118-138.

ÇORUHLU, Y., *Türk Resim Sanatı'nda Hayvan Sembolizmi,* MSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk ve İslam Sanatları Programı, Doktora Tezi, İstanbul 1992.

ÇORUHLU, Y., "İslamiyetten Önceki Türk Sanatı'nda Hayvan Mücadele Sahneleri", *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan,* Ankara 1993, S.117-141.

ÇORUHLU, Y., "Türk Sanatı'nda Görülen Hayvan Figürlerine 'Gök ve Yer' Sembolizmi Açısından Bir Bakış", *Türk Dünyası Araştırmaları,* S.87, İstanbul 1993, s. 17-42.

ÇORUHLU, Y., "Nagyszentmiklos Hazinesi'ndeki İki Sürahi Üzerinde Bulunan Yırtıcı Kuş (Kartal/Garuda) Figürlü Kompozisyonların Türk Sanatı ve İkonografisindeki Yeri", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi-Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı,* Konya 1993, s. 319-337.

ÇORUHLU, Y., "Türk Sanatı'nda Savaş ve Barış Sembolleri", *II. Müzecilik Semineri Bildiriler, Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı,* 19-23 Eylül 1994, İstanbul 1995, s. 136-138.

ÇORUHLU, Y., "Türk Sanatı'nda Görülen Geyik Figürlerinin Sembolizmi", *Toplumsal Tarih,* S. 125, (Haziran), İstanbul 1995, s. 33-42.

ÇORUHLU, Y., "Türk Sanatı'nda Kaplumbağa Figürlerinin Sembolizmi", *Arkeoloji ve Sanat,* İstanbul 1995, s. 29-36.

ÇORUHLU, Y., "Orta ve İç Asya'da 'Hayvan Biçimine Girme İnancı' ve Türk Sanatı İle İlişkisi", *MSÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi,* S. 2, İstanbul 1995, s. 59-93.

ÇORUHLU, Y., "Türk Sanatı'nda Köpek Figürlerinin Sembolizmi", *Toplumsal Tarih,* S. 14, (Şubat) İstanbul 1995, s. 20-25.

ÇORUHLU, Y., "Türk Sanatı'nda Görülen Boğa (Öküz, İnek) Figürlerinin Sembolizmi", *Türk Dünyası Tarih Dergisi,* No 101, Mayıs 1995, s. 53-60.

ÇORUHLU, Y., *Türk Sanatı'nda Hayvan Sembolizmi,* Seyran Kitabevi, İstanbul 1995.

ÇORUHLU, Y., "Türk Sanatı'nda Av Sembolizmi", *Arkeoloji ve Sanat,* S.76, İstanbul 1997, s. 13-25.

ÇORUHLU, Y., "Lotus İkonografisi ve Uygur Sanatı'nda Lotus", *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri 4-7 Eylül 1984 Ankara,* Ankara 1997, s. 155-168.

ÇORUHLU, Y., *Türk Mitolojisinin ABC'si,* İstanbul 1999.

ÇORUHLU, Y., "Orta Asya Türk Tasvir Sanatı'ndaki Mücadele Sahneleri ve Sembolizminin Osmanlı Minyatürlerindeki Yeri", *Osmanlı'nın Dış Dünyaya Bakışı 03 Aralık 1999 Seminer Bildirileri,* İstanbul 2003, s. 63-90.

ÇORUHLU, Y., "Kurgan ve Çadırdan (Yurt), Kümbet ve Türbeye Geçiş", *Geçmişten Günümüze Mimarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu,* 18-20 Aralık 1998, AKSM İstanbul, İstanbul 1999, s. 47-62.

ÇORUHLU, Y., "Türk Sanatı'nda Görülen Devlet Simgeleri", *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları,* S.4, Ekim 2003, s. 229-258.

ÇORUHLU, Y., "Eski Türklerde Ölüm", *Cogito-Üç Aylık Düşünce Dergisi,* S.40, Yaz 2004, İstanbul 2004, s. 245-268.

ÇORUHLU, Y., "Türk Tasvir Sanatında Dinsel Güç İmgeleri", *Sanat Dünyamız,* S. 97 (Kış 2006), İstanbul 2006, s. 109-123.

ÇORUHLU, Y., *Erken Devir Türk Sanatı,* İstanbul 2007.

ÇORUHLU, Y., "Timurlu Çini ve Keramik Sanatı'nda Hayvan Figürleri", *Ölümünün 600.Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu* (Editörler: Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, s. 271-306.

ÇORUHLU, Y., "Türk Sanatı'nda Ejder Öldürme Sahnelerinin Sembolizmi", *Av ve Avcılık Kitabı* (Editör E. Gürsoy Naskali-H. O. Altun), İstanbul 2008, s. 103-130.

ÇORUHLU, Y., "Bir İpek Yolu Şehri: Ani", *XII. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu 15-17 Ekim 2008 Bil-*

diriler (Editörler: A. O. Uysal-A. Yavaş-M. Dündar-O. Koçyiğit), İzmir 2010, s. 427-447.

ÇORUHLU, Y., *Türk Mitolojisi'nin Ana Hatları,* İstanbul 2012 (5. baskı).

DANESHWARI, A., *Animal Symbolism in Warqa wa Gulshah,* Oxford 1986.

DAVID-WEIL, J., "Sur quelques Illustrations de Kalila et Dimma", *Beitrage Zur Kunstgeschichte Asiens-In Memoriam Ernst Diez,* İstanbul 1963, s. 256-263.

DAVYDOVA, A.-S. Minyaev, *The Hiungnu Decorative Bronzes-New Discoveries in Russia- Hudojestvennaya Bronza Syunnu-Novıe Otkritiya V Rossii,* St. Petersburg 2008, Figür 50, 95, 121.

DCAFAROV, M. D., *Nizami "Hamsa" Motifleri Mikail Abdullayev Yaradıcılığında-Nizami Motivi "Hamse" V Tvopestre Mikaila Abdullaeva-Nizami "Khamsa" Motifs in Mikail Abdullajev's Works,* Bakü 1990.

DEDE, A., "Batı Trakya Türklerinde Eski Türk Dini Şamanizm'den Kalıntılar", *II.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,* C. IV,- Ankara 1982, s. 93-108.

DELİORMAN, A., "Bugünkü Mânâsı ile Bozkurt", *Türk Kültürü,* S.55, Mayıs 1967, s. 470-475.

DEVELLİOĞLU, F., *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat,* Ankara 1984.

DİEZ, E.-O. Aslanapa, *Türk Sanatı,* İstanbul 1955.

DİRİÖZ, H.A., "Sîmurg", *Türk Ansiklopedisi,* C. XXIX, Ankara 1980, s. 53.

DİYARBEKİRLİ, N., "Minyatürlerde Nuh'un Gemisi Efsanesi", *Akademi-Mimarlık ve Sanat,* S. 2, (Temmuz) İstanbul 1964, s. 29-33.

DİYARBEKİRLİ, N., "Türk Sanatının Kaynaklarına Doğru", *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri,* C. 2, İstanbul 1969, s. 112-204.

DİYARBEKİRLİ, N., *Hun Sanatı,* İstanbul 1972.

DİYARBEKİRLİ, N., "Peçenek Hazinesi ve Türk Sanatı'nın Çeşitli Kıtalarda Gelişen Ortak Nitelikleri", *Tarih Enstitüsü Dergisi,* S.4-5'den Ayrı basım, İstanbul 1974.

DİYARBEKİRLİ, N., "İslamiyetten Önce Türk Sanatı", *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı,* Ankara 1993 s. 1-64.

DONUK, A., *Eski Türk Devletlerinde İdarî-Askerî Unvan ve Terimler,* İstanbul 1988.

DYADUCHENKO, L. B., *Kyrgyztan-Mystic Saimaluu-Taş,* Bişkek 2008.

EBERHARD, W., *Çin'in Şimal Komşuları Bir Kaynak Kitabı* (Çev. N. Uluğtuğ), Ankara 1942.

EBERHARD, W., "Çin Kaynaklarına Göre Türkler ve Komşularında Spor" (Çev. N.T. Uluğtuğ), *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi,* XVI / 87 (Mayıs 1940), s. 204-215.

EBÜLGAZİ BAHADIR HAN, *(Şecere-i Terakime) Türklerin Soy Kütüğü* (Haz. Muharrem Ergin), İstanbul (Tarihsiz).

ELETR, M. R., "The Elephant in the Indian Mughal Painting", *Bulletin of the College Art and Sciences,* C. I-III, Bağdat 1956-58, s. 81-85.

ELİADE, M., *Shamanism Archaic Techniques of Ecstasy* (Fr.dan çev. Willard B. Trask), London 1964.

ELİADE, M., *Kutsal ve Dindışı* (Çev. M. A. Kılıçbay), Ankara 1992.

ELİYAROV, S., "Kurttan Türeyiş Efsanesinin Tarihi Coğrafyasına Dair", *Türk Dünyası Araştırmaları, Prof.Dr. Bahaeddin Ögel'e Armağan,* S.65, Nisan 1990, s. 83-100.

ERDEM, S., "Çift Başlı Kartal ve Anka Üzerine", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi,* S.8, Ağustos 1990, s. 72-80.

ERDENTUĞ, N., *Sosyal Adet ve Gelenekler,* Ankara 1977.

ERGİN, M., *Orhun Abideleri,* İstanbul 1970.

ERGİN, M., *Dede Korkut Kitabı-Metin-Sözlük,* İstanbul 1986.

ERGİNSOY, Ü., *İslam Maden Sanatının Gelişmesi,* İstanbul 1978.

ERGİNSOY, Ü., "Anadolu Selçuklu Maden Sanatı", *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları (Gönül Öney),* Ankara 1978, s. 153-178.

ERGİNSOY, Ü., "Maden Sanatı", *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı* (Haz. Doğan Kuban), İstanbul 2002, s. 381-400.

ERGUN, D., *Sosyoloji ve Tarih-Sosyolojide Yöntem Sorunu,* İstanbul 1982.

ERÖZ, M., "Türk İçtimai Hayatında Totemizm İzleri", *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi,* C. V, Cüz. I-IV, İstanbul 1973, s. 289-297.

ERÖZ, M., *Yörükler,* İstanbul 1991.

ERSÖZ, K., *Türk ve İslam Eserleri Müzesinde Bulunan 1991 No.lu Nizamî Hamse'sinin Minyatürleri,* İ.Ü. Edebiyat Fak., Sanat Tarihi Böl., Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1979.

ESİN, E., *Türkistan Seyahatnamesi,* Ankara 1959.

ESİN, E., "Central Asian Characteristic in Some Drawings and Miniatures of the Topkapı Museum", *Trudi Dvalcati Pygogö Mecdunarogo Kongressa Vostokovedov,* 9-16 Auğusta 1960, C.E, Moskova 1963, s. 378-386.

ESİN, E., "Eurasia Göçebelerinin Sanatının ve İslamiyetten Evvelki Türkistan Sanatının Türk Plastik ve Tersimi Sanatları

Üzerindeki Bazı Tesirleri", *I. Türk Sanatları Kongresi Tebliğleri,* Ankara 1962, s. 152-174.

ESİN, E., "Selçuk Devrine Ait Resimli Bir Anadolu Yazması", *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri,* C. I, İstanbul 1963, s. 562-574.

ESİN, E., "Alp Şahsiyetinin Türk Sanatı'nda Görünüşü", *Türk Kültürü,* S. 34 (Ağustos 1965), Ankara 1965, s. 769-789.

ESİN, E., "Türk Sanat Tarihinde Karahanlı Devrinin Mevkii", *VI. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Tebliğler,* Ankara 20-26 Ekim 1961, Ankara 1967, s. 100-130.

ESİN, E., "Evren (Selçuklu Sanatı Evren Tasvirinin Türk İkonografisinde Menşeleri)", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi,* S. I, Ankara 1969, s. 161-182.

ESİN, E., "Butan-ı Halac (M. VII.-ÜC. Yüzyıllarda Halac Kültürünün Sanat Eserlerinde Akisleri)", *Türkiyat Mecmuası,* C. XVIII, İstanbul 1972, s. 25-67.

ESİN, E., "Ötüken İllerinde MS Sekizinci ve Dokuzuncu Yüzyıllarda Türk Abidelerinde San'atkar Adları", *Türk Kültürü El Kitabı-İslamiyetten Önceki Türk Sanatı Hakkında Araştırmalar,* C.2, Kıs.Ia, İstanbul 1972, s. 44-73.

ESİN, E., "Böri", *Bozkurt,* İstanbul 1972, s. 8-12.

ESİN, E., "Türk ül-Acemlerin Eseri Samarrada Cavsak ül Hakanî'nin Duvar Resimleri", *Sanat Tarihi Yıllığı,* S.5 (1972/73), İstanbul 1973, s. 309-358.

ESİN, E., "İslamiyetten Evvel Orta Asya Türk Resim Sanatı", *Türk Kültürü El Kitabı İslamiyetten Önceki Türk Sanatı Hakkında Araştırmalar,* C. II, Kısım Ia, İstanbul 1972, s. 186-243.

ESİN, E., "Türk Buddhist Resim Sanatının Tarihçesi", *I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Türk Sanatı Tarihi Tebliğleri,* C.3, İstanbul 1979, s. 696-758.

ESİN, E., "Sacrificial Themes in the Arts of Altaic and Uralic Peoples, in the Light of Turkish Tomb Inscriptions", *Altaica Proceedings of the 19th Annual Meeting of the Permanent International Altaistic Conference, (Helsinki, 7-11 June 1976),* Helsinki 1977, s. 75-86.

ESİN, E., "A Pair of Miniatures from the Miscellany Collections of Topkapı", *Central Asiatic Journal,* C. XXI, No.I, Wiesbaden 1977, s. l3-35.

ESİN, E., "The Figurative Astral Representations of the Uygur Turks", *International Symposium on the Observatories in Islam, 19- 23 September 1977,* İstanbul 1980, s. 53-89.

ESİN, E., "Büke (The Cosmic Significance of the Dragon in Early Turkish Iconography)", *Cultura Turcica,* C. V-Vn (1968/70), Ankara 1978, s. 76-97.

ESİN, E., "Kuşcı (Türk Sanatında Atlı Doğancı İkonografisi Hakkında)", *Sanat Tarihi Yıllığı,* S. VI. (1974-75), İstanbul 1976, s. 411-452.

ESİN, E., *İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş,* İstanbul 1978.

ESİN, E., "Böri-II", *I. Millî Türkoloji Kongresi Tebliğleri,* Şubat 1978, İstanbul 1980, s. 418-451.

ESİN, E., *Türk Kosmolojisi (İlk Devir Üzerine Araştırmalar),* İstanbul 1979.

ESİN, E., "Bezeklik Külliyesinde Dokuzuncu Tapınak", *Türkiyemiz,* S. 37, Haziran 1982, s. 1-6.

ESİN, E., "Tonga-Alp-Er (Kültür ve Sanat Tarihi Bakımından Bir Deneme)", *Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi,* Fas. I, S.13, Erzurum 1985, s. 137-177.

ESİN, E., "Kotuz – İkinci Kök-Türk Sülalesinin 'Tamga'sı", *Erdem, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi,* C. 1, No:1, Ocak 1985, s. 125-131.

ESİN, E., "Evren-Selçuklu Evren Tasvirinin Türk İkonografisindeki Kökenleri", *Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler,* İstanbul 2004.

ESİN, E., "Ejder Takının Kozmik Simgeciliği ve Türk Simgeciliğinde Kötülükten Koruyan Maske", *Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler,* İstanbul 2004, s. 151-168.

ESİN, E., *Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Sanatı'nda İkonografik Motifler,* Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2004.

FALK, T., "Rothscild Collection of Mughal Miniatures", *Persian and Mughal Art,* London 1976, s. 165-220.

FARHAD, M. ve S. Bağcı, *Falnama The Book of Omens, Thames and Hudson,* Londra 2009.

FERGUSON, G., *Signs and Symbols in Christian Art,* London-Oxford-New York 1976.

FERİDEDDİN-İ ATTAR, *Mantık Al-tayr* (Çev. Abdûlbaki Gölpınarlı), C. I-H, İstanbul 1990-1991.

FİRDEVSİ, *Şâhnâme* (İstinsah: Hasan b. Ali), M. 1330, TSM. Küt. Env. H. 1479.

FİRDEVSİ, *Şâhnâmâ-i Firdevsi* (İstinsah: Muhammad b. Muhammad al Bakkal), M. 1464, TSM. Küt. Env. H.1496.

FİRDEVSİ, *Şâhnâme-i Firdevsî,* M. 1600, TSM. Küt. Env. H.1512.

FİRDEVSİ, *Şahnâme-i Firdevsî* (İstinsah: Mahmûd b. Celâl), M. 1509, TSM. Küt. Env. H. 1504.

FİRDEVSİ, *Şehnâme* (Çev. Necati Lugal, düz. Kenan Akyüz), C. I-II, İstanbul 1945-47.

FRAZER, J. G., *The Golden Bough a Study in Magic and Religion. Spirits of the Corn and the Wild,* Böl.V, C. I., London 1936.

FRAZER, J. G., *Altın Dal-Dinin ve Folklorun Kökenleri* (Çev. M. AIi Doğan), C. II, İstanbul 1992.

FREUD, S., *Totem ve Tabu* (Çev. Niyazi Berkes), İstanbul 1971.

FROMM, E., *Rüyalar, Masallar, Mitoslar (Sembol Dilinin Çözümlenmesi)* (Çev. A. Arıtan, K. H. Ökten), İstanbul 1990.

GABAIN, A. V., "Renklerin Sembolik Anlamları" (Çev. S. Tezcan), *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* C.3, S. I, Ankara 1968, s. 107-113.

GABAİN, A. V., *Das Leben im Uigurischen Königreich Von Koço, 850-1250,* Wiesbaden 1973.

GELİBOLULU MUSTAFA ALİ, *Meva'idü'n-Nefais Fi Kava'idi'l-Mecalis, 16. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunda Gelenekler-Görenekler ve Sosyal Hayat* (Bugünkü dile aktaran Cemil Yener), İstanbul 1975.

GIERLICH, J., "An Usual Portrayal of the Dragonslayer motif in Medieval Islamic Art", *Milletlerarası Dokuzuncu Türk Sanatları Kongresi-International Congress of Turkish Art-Bildiriler-Proceedings,* C. II, Ankara 1995, s. 168 (?).

GOMBRİCH, E. H., *Sanat'ın Öyküsü* (Çev. E. Ve Ö. Erduran), İstanbul (baskı yeri Singapur) 1997.

GOKHALE, G., "Animal Symbolism in Early Buddhist Literatüre and Art", *East and West,* New Series, C.24, Nu.1-2, March-June 1972, s. 111-120.

GÖKYAY, O. Ş., *Dedem Korkudun Kitabı,* İstanbul 1973.

GÖLPINARLI, A., *Menakıb-i Hacı Bektaş-ı Veli, "Vilâyet-nâme",* İstanbul 1958.

GRAY, B., *Buddhist Cave Paintings at Tun-huang,* London 1956.

GRAY, B., *Persian Painting,* Geneva 1977.

GROUSSET, R., *Bozkır İmparatorluğu Atilla, Cengiz Han Timur* (Çev. M. R. Uzmen), İstanbul 1980.

GRUBE, E., "Four Pages from a Turkish 16th Century Shahnamah in Collection of the Metropolitan Museitm of Art in New York", *Beitrage Zur Kunstgeschichte Asiens in Memoriam Ernst Diez,* İstanbul 1963, s. 237-255.

GRUBE, E., *The Classical Style in Islamic Painting,* (Basım yeri yok) 1968.

GRUBE, E., *Islamic Paintings From the llth to the 18th Century in the Collection of Hans P. Kraus,* New York (Tarihsiz).

GRUNVVEDEL, A., *Altbuddhistische Kultstatten in Chinesisch Türkistan,* C. I, Berlin 1912.

GRYAZNOV, M. P., *Pazyrykskiy Kurgan Le Kurgane de Pazyryk,* Moskova-Leningrad 1937.

GRYAZNOV, M. P., *Southern Siberia* (Rus.dan İng.ye çev. James Hogarth), Geneva-Paris-Münih 1969.

GRYAZNOV, M. P., *Süd Sibirien,* Stuggart 1970.

GUBAEV, A., *Arheologiya Turkmenistana,* Aşkabad 1989.

GÜLENSOY, T., *Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları,* İstanbul 1989.

GÜLŞEHRİ, *Mantıku't-tayr* (Önsöz: Agâh Sırrı Levend), Ankara 1957 (Tıpkı basım).

GÜNGÖR, H., "Süryani Kaynaklarına Göre Türklerin Menşei, Dinî İnanış ve Adetleri", *Türk Dünyası Araştırmaları,* S.40, Şubat 1986, s. 77-87.

HACKIN, J., "Buddhist Mythology in Central Asia", *Asiatic Mythology,* Bombay ve Sydney 1932, s. 242-251.

HADîDî, *Tevârih-i Al-i Osman (1299-1523)* (Haz. Necdet Öztürk), İstanbul 1991.

HAJEK, L., *Indische Miniaturen vom Hof der Mogul-kaiser,* Çekoslovakya 1960.

HALL, J., *Illustrated Dictionary of Symbols in Eastern and Western Art,* Londra 1964.

HAMBIS, L., "Le Mythe de I'aigle et ses Representations Artistiques En Eurasie Septentrionale", *Arts Asiatiques,* Paris 1959, s. 3-12.

HANÇERLİOĞLU, O., *İnanç Sözlüğü, Dinler-Mezhepler-Tarikatler-Efsaneler,* İstanbul 1975.

HANÇERLİOĞLU, O., *İslam İnançları Sözlüğü,* İstanbul 1984.

HARNOD, H., "The Gerfalcon's Role in Mongol History", *National Chengchi University Proceedings of International Conference on China Border Area Studies, Taipei,* Taiwan, 30 April 1985, s. 774-777.

HARTNER, W., "The Pseudoplanetary Nodes of the Moon's orbit in Hindu And Islamic Iconographies", *Ars Islamica,* C. V, Michigan 1938, s. 113-154.

HARTNER, W.-ETTING-HAUSEN, R. "The Conquering Lion, The Life Cycle of a Symbol", *Oriens,* C. 17, Leiden 1964, s. 161- 171.

HASAN FEHMİ, "Anadolu'da Bozkurt Efsanesi", Halk Bilgisi Haberleri, S.l, 1929, s. 2-3.

HERMANNS, P. M., "Uygurlar ve Yeni Bulunan Soydaşları" (Çev. S. Buluç), *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* C.n, S. 3-4, 1946, s. 97-124.

HINNELS, J. R., *Persian Mythology,* London 1985.

HOPKİNS, L. C., "The Dragon Terrestrial and the Dragon Celestial, A Study of the Lung and Ch'en", *Royal Asiatic Society's Journal,* June 1931, s. 791-806.

HORVATH, A. P., *Pechenegs, Cumans, Iasıans-Steppe Peoples in Medieval Hungary,* Budapeşte 1988, s. 7-38.

HUSRAV DAHLAVÎ, *Hamsa-i Husrav Dahlavî* (İstinsah: Mahmûd al-Fakir Hasan al-Husaynî), M. 1491, TSM.Küt. Env.H.801.

IONS, V., *Indian Mythology,* London 1986.

ISKANDAR, A. Z., "A Doctor's Book on Zoology: Al-Manvazi's Tabâ'ı al-hayavan (Nature of Animals) Re Assesed", *Oriens,* C.27-28, Leiden 1981, s. 266-312.

İBN BİBİ, *Al Avamir Ul-'Alaniya,* Ankara 1956.

İBN BİBİ, *El Evamirü'l-Ala'iye Fi'l-Umuri'l-Ala'iye (Selçuk Name)* (Haz. M. Öztürk), C.1, Ankara 1996.

İNAL, G., "Susuz Han'daki Ejderli Kabartmanın Asya Kültür Çevresi İçindeki Yeri", *Sanat Tarihi Yıllığı (1970/71),* İstanbul 1971, s. 153-183.

İNAL, G., *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar),* Ankara 1995.

İNAN, A., "Türk Folklorunda Simurg ve Garuda", *Makaleler ve İncelemeler,* Ankara 1968, s. 350-352.

İNAN, A., "Yakut Şamanizmihdeki İja Kul", *Makaleler ve İncelemeler,* Ankara 1968, s. 458-461.

İNAN, A., "Türk Şamanizmi Hakkında", *Makaleler ve İncelemeler,* C. I, Ankara 1968, s. 390-392.

İNAN, A., "Türk Rivayetlerinde Bozkurt", *Makaleler ve İncelemeler,* Ankara 1968, s. 69-75.

İNAN, A., "Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları", *Makaleler ve İncelemeler,* Ankara 1968, s. 462-479.

İNAN, A., "Ongon ve Tös Kelimeleri Hakkında", *Makaleler ve İncelemeler,* C. I, Ankara 1968, s. 268-273.

İNAN, A., "Eski Türklerde ve Folklorda Ant", *Makaleler ve İncelemeler,* C. I, Ankara 1968, s. 317-330.

İNAN, A., "Türklerde Su Kültü İle İlgili Gelenekler", *Makaleler ve İncelemeler,* C.1, Ankara 1968, s. 491-495.

İNAN, A., "Eski Türklerde Teslim ve İtaat Sembolleri", *Makaleler ve İncelemeler,* C.1, Ankara 1968, s. 331-334.

İNAN, A., "Altaylar'da Pazırık Kazısında Çıkarılan Atların Durumunu Türklerin Defin Törenleri Bakımından Açıklama", *Makaleler ve İncelemeler,* C. II, Ankara 1991, s. 265-267.

İNAN, A., *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar,* Ankara 1972.

İNAN, A., "Tuğ-Bayrak (Sancak)", *Makaleler ve İncelemeler,* C.2, Ankara 1991, s. 298-302.

İNAN, A., "Türk Boylarında Dağ, Ağaç (Orman) ve Pınar Kültü", *Makaleler ve İncelemeler,* C.2, Ankara 1991, s. 253-259.

İPŞİROĞLU, M. Ş., *Malerei der Mongolen,* München 1965.

İPŞİROĞLU, M. Ş., *İslamda Resim Yasağı ve Sonuçları,* İstanbul 1973.

IZUSHI, Y., "A Study of the Origin of the Ch'i-lin and Feng-huang", *Memoirs of the Research Department of the Toyo Bunko,* No.9, Tokyo 1937, s. 79-111.

JETTMAR, K., *Art of the Steppes,* Methuen-London, 1967.

JUNG, C. G., *Bilinç ve Bilinçaltının İşlevi* (Çev. E. Büyükinal), İstanbul 1982.

KAFESOĞLU, İ., *Eski Türk Dini,* Ankara 1980.

KAFESOĞLU, İ., *Türk Millî Kültürü,* İstanbul 1986.

KALTER, J., *The Arts and Crafts of Turkestan,* London 1984.

KAO, C., "The Ching Lu Shen Shrines of Han Sword Worship in Hsiung-nu Religion", *Central Asiatic Journal,* C. V, Nu.3, 1960, s. 221-228.

KARAHAN, A.-YAZICI, T.-MLANI, A., *Topkapı Sarayı Müzesindeki Şehnâme Yazmalarından Seçme Minyatürler,* İstanbul 1971.

KARAMAĞARALI, B., *Ahlat Mezartaşları,* Ankara 1972.

KARAMAĞARALI, B., *Muhammed Siyah Kalem'e Atfedilen Minyatürler,* Ankara 1984.

KAROL, G. G., *İskusstvo Srednevekovıh Koçevnikov Evrazii-Oçerki,* Moskova-Kemerovo 2008.

KAŞGARLI MAHMUD, *Divan ü Lûgat-it-Türk Tercümesi* (Çev. B. Atalay), C. I-III, Ankara 1985-86.

KAVAKÇI, Y. Z., *İslam Araştırmalarında Usûl,* Ankara 1976.

KEKLİK, N., "Mevlânâ'da Metafor Yoluyla Felsefe", *Selçuk Üniversitesi 1.Millî Mevlânâ Kongresi Tebliğleri,* (3-5 Mayıs Konya), Konya 1986, s. 39-74.

KEMALEDDİN DEMİRİ, *Hayat'ul Hayvan* (Haz. S. Çağlayan), C. I-II, İstanbul 1973.

KERİMOV, K., *Nizami Hamsa Miniatürlar-Hamse Miniaturi-Nizami Khamsa Miniatures,* Bakü 1983.

KERR, R., "The TigerMotif, Cultural Transference in the Steppes", *Arts of the Eurasıan Steppeland Colloquies on Art and Archaeology in Asia,* No.7,27-29 June 1977, Londra 1977, s.74-87.

KILIÇ, S., *Kur'an Sembolizmi (Renklerin ve Şekillerin Dünyası),* Ankara 1991.

KERİMOV, K., *Azerbaycan Miniatürleri-Azerbaydjanskie Miniatırı-Azerbaıjan Miniature,* Bakü 1980.

KIRZIOĞLU, M. F., "Kars'ta Halk İnanışları Efsaneler: Gök-Bulut-Ejderha", *Türk Folklor Araştırmaları,* S. 181, 1964, s. 3486- 3489.

KİRİZMAN, Z. J., *Humayunname (Kelile ve Dimne)*, İ.Ü. Edebiyat Fak., Sanat Tarihi Böl., Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1974.

KLINGENDER, F., *Animals in Art And l'hough to the End or the Middle Ages,* Cambridge-Massachusetts, 1971.

KOHL, P., *Central Asia Paleolithic Beginning to the Iron Age,* Paris 1983.

KOPF, L., "The Bird 'Anuq' (A Lexicological Study Conceming Arabic Zoology)", *Journal of the Royal Asiatic Society,* London 1956, s. 157-164.

KUBAN, D., *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı,* İstanbul 2002.

KÖPRÜLÜ, F., "Arslan", *İslam Ansiklopedisi,* C. I, İstanbul 1941, s. 598-609.

KÖPRÜLÜ, F., *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,* Ankara 1981.

KÖYMEN, M. A., *Tuğrul Bey ve Zamanı,* İstanbul 1976.

KÖYMEN, M. A., *Alparslan ve Zamanı,* C.1, Ankara 1983.

KRAMER, S. N., *Tarih Sümer'de Başlar* (Çev. M. İlmiye Çığ), Ankara 1990.

KUR'AN-I KERİM (Ve Meali Celilesi), (Terc. A. Aydın), İstanbul.

KURAT, A. N., *Peçenek Tarihi,* İstanbul 1937.

KURAT, A. N., *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavim ve Devletleri,* Ankara 1972.

KÜHNEL, E., *Doğu İslam Memleketlerinde Minyatür* (Çev. S. K. Yetkin, M. Özgü), Ankara 1952.

LASZLO, G.-I. Racz, *The Treasure of Nagyszentmiklos,* Budapeşte 1984.

LEAKEY, L. S. B., *İnsanın Ataları* (Çev. G. Arsebük), Ankara 1988 (2. baskı).

LE COQ, A. V., *Chotscho,* Berlin 1913.

LE COQ, A. V., *Die Buddhıstısche Spatantike in Mittel Asien, Die Wandmalereien,* Berlin 1924.

LE COG, A. V., *Bilderatlas Zur Kunst und Kulturgeschichte Mittel-Asiens,* Berlin 1925.

LE COQ, A. V., *Buried Treasures of Chinese Turkestan* (İng.ye çev. Anna Barwell), London 1928.

LE COQ, A. V., *Die Buddhistische Spatantike in Mittelasien,* C. VI, Berlin 1928.

LEVEND, A. S., *Ali Şir Nevaî Hayatı Sanatı ve Kişiliği,* Ankara 1965.

MARCO POLO, *Dünyanın Hikâye Edilişi. Harikalar Kitabı,* (Çev. I. Ergüden - Z.Z. İlkgelen), İstanbul, 2019.

MARİYASHEV, A. N., *Petroglyphs of South Kazahstan and Semirechye,* Alma Ata 1994.

MARSHAK, B. I.-RASPOPOVA, V. I., "Wall Paintings from a House With a Granary, Panjikent, İst Quarter of the Eight Century A.D., Silk Road And The Archaeology", *Kam Akura İpek Yolu Çalışmaları Enst. Dergisi,* 1990 (Ayrıbasım).

MASSON, V. M.-S. I. Sarıanidi, *Central Asia Turkmenia Before the Achamenids,* Londra 1972.

MAYNAGAŞER, S. D., "Beltir'lerde Tanrıya (Göke) Kurban Merasimi" (Çev. A. İnan), *Çığır,* Yıl V, S.52 (Temmuz 1937), Ankara 1937, s. 12-15.

MAYNAGAŞER, S. D., "Beltir Türklerinde Gök Tanrıya Kurban Töreni" (Çev. Abdülkadir İnan), *Makaleler ve İncelemeler,* C.2, Ankara 1991, s. 215-222.

MELLAART, J., *Çatalhöyük-Anadolu'da Bir Neolitik Kent* (Çev. G. B. Yazıcıoğlu), İstanbul 2003.

METZLER, D., "Anikonische Darstellungen", *Visible Religion,* C. IV-V, Leiden 1985-86, s. 96-114.

MEVLÂNÂ, *Mesnevi* (Çev. Veled İzbudak, Krşt. A. Gölpmarlı), C. I-VI, İstanbul 1988.

MÜLAYİM, S., "Türk Sanatı Araştırmacılığında 'Köprülü Metodu'nun Yeri ve Önemi", *Vakıflar Dergisi,* S.XXI, İstanbul 1990 (Ayrı basım).

MÜLAYİM, S., *Sanat Tarihi Metodu,* İstanbul 1982 (Yeni baskı 1994).

NASR, S. H., *İslam Kozmoloji Öğretilerine Giriş* (Çev. Nazife Şişman), İstanbul 1985.

NEMETH, G., *Die Inschriften des Schatzes von Nagy-szent-miklos,* Budapeşte 1932.

NİZAM AD-DÎN ABU MUHAMMED İL YAS B. YUSUF, *Hamsa-i Nizâmî,* 16. Yüzyıl, TSM. Küt., Env. H.753; İmad Habbaz Abd ar-rahman istinsahı: M. 1440, 1453, TSM. Küt. Env.H.779.

NİZAMÎ, *Mahzen-i Esrar* (Çev. M. Nuri Gençosman), Ankara 1946.

NİZAMÎ, *Hüsrev ve Şirin,* (Çev. Sabri Sevsevil), İstanbul 1986.

NİZAMÜDDİN ŞÂMİ, *Zafernâme* (Farsça'dan çev. Necati Lugal), Ankara 1987 (2. baskı).

NİZAMÜ'L-MÜLK, *Siyaset-name* (Haz. M. Altay Köymen), İstanbul 1990.

NOWGORODOWA, E., *Alte Kunst Der Mongolei,* Leipzig 1980.

OCAK, A. Y., *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri,* İstanbul 1983.

OCAK, A. Y., "Ab-ı Hayat (Tasavvuf)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C. I, İstanbul 1988, s. 3-4.

OCAK, A. Y., *İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü,* Ankara 1990 (2. baskı).

OKLADNIKOV, A. P., *Ancient Population of Siberia and Its Cultures,* Cambridge Massachusetts, 1959.

OKLADNİKOV, A. P., *Petroglifi Angarı,* Moskova-Leningrad 1966.

OKLADNİKOV, A. P.-V. A. Zaporoçskay, *Petrogilifi Zabaykaliya I,* Leningrad 1969.

OKTAY, J. Ö., "Asya Hun Sanatı'nda Grifon Figürü", *Fen-Edebiyat-MSGSÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi,* S.6, İstanbul 2008, s.109-126.

ORKUN, H. N., *Eski Türk Yazıtları,* Ankara 1987.

ÖGEL, B., *Erzurum Anıtlarında Eski Türk Sanatının İzleri,* Erzurum 1947.

ÖGEL, B., *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar),* C. I, Ankara 1971.

ÖGEL, B., "Türklerde Kartal ve Kartal Arması", *Türk Kültürü,* S.118 (Ağustos 1972), Ankara 1972, s. 208-226.

ÖGEL, B., *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi,* C. I, Ankara 1981.

ÖGEL, B., *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi,* C.2, Ankara 1981.

ÖGEL, B., *Türk Kültür Tarihine Giriş, Türklerde Tuğ ve Bayrak,* C. VI, Aıkara 1984.

ÖGEL, B., *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi-Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre,* Ankara 1988 (3. baskı).

ÖGEL, S., "Selçuk Sanatı'nda Çift Gövdeli Arslan Figürü", *Belleten,* C. XXVT, S.103, Ankara 1962, s. 529-536.

ÖGEL, S., "Anadolu Selçuklu Tezyinatının Önemli Bir Kaynağı: Gazne Sanatı", *Türk Kültürü Araştırmaları-II,* 1964, s. 197-205.

ÖNDER, M., "Konya Kal'ası Figürlü Eserleri", *VI. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Tebliğler,* Ankara 20-26 Ekim 1961, Ankara 1967, s. 145-169.

ÖNDER, M., "Kubâd-Abâd Sarayı Harpi ve Simurgları", *Türk Etnografya Dergisi,* S.10 (1967), Ankara 1968, s. 5-17.

ÖNEY, G., "Niğde Hüdavent Hatun Türbesinin Figürlü Kabartmaları", *Belleten,* C. XXXI, S.122, 1967, s. 143-155.

ÖNEY, G., "İran Selçuklularıyla Mukayeseli Olarak Anadolu Selçuklularında Atlı Av Sahneleri", *Anadolu (Anatolia),* C.9, 1967, s. 121-159.

ÖNEY, G., "Anadolu Selçuk Sanatında Ejder Figürleri", *Belleten,* C. XXXIII, S.130, 1969, s. 171-216.

ÖNEY, G., "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Boğa Kabartmaları", *Belleten,* XXXIV/133 (1970), s. 83-120.

ÖNEY, G., "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal", *Malazgirt Armağanı,* Ankara 1972, s. 139-172.

ÖNEY, G., *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları,* Ankara 1978.

ÖNDER, M., "Konya'da Selçuklu Devri Alaiyye Dar'üş-şifası Yerinde Bulunan Ejder Sembolü", *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri 4-7 Eylül 1989 Ankara* (Yay. Haz. A. A. Yasa-S. O. Atılgan), Ankara 1997, s. 191-197.

ÖZTÜRK, A., *Çağları İçinde Türk Destanları,* İstanbul 1980.

PAKALIN, M. Z., *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* C. II, İstanbul 1973.

PALA, İ., "Anka (Edebiyat)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C.3, İstanbul 1991, s. 201.

PARMAKSIZOĞLU, İ„ "Efrasiyâb (Afrasyâp) Frengesyan", *Türk Ansiklopedisi,* C. XIV, Ankara 1966, s. 393-394.

PEÇEVİ İBRAHİM EFENDİ, *Peçevi Tarihi* (Haz. Bekir Sıtkı Baykal), C.1, Ankara 1981.

PHILLIPS, E. D., *The Royal Hordes Nomad Peoples of the Steppes,* London 1965.

POLOS'MAK, N. V., *Vsadniki Ukoka,* Novosibirsk, 2001.

RADLOFF, W., *Sibirya'dan Seçmeler* (Çev. Ahmet Temir), Ankara 1986.

RADLOFF, W., *Sibirya'dan* (Çev. A. Temir), C. I-IV, İstanbul 1994.

RAWSON, J., "The Transformation and Abstraction of Animal Motif s on Bronzes from Inner Mongolia and Northern China", *Arts of The Eurasian Steppe Land Colloquies on Art and Archaeology in Asia,* No.7, (27-29 June 1977), London 1977, s. 56-58.

RAWSON, J., *Chinese Ornament-The Lotus and Dragon,* Londra 1990 (2. baskı).

REYNOLDS, V.-HELLER, A., *Catalogue of Newark Museum Tibetan Collection: Introduction,* C. I, Newark, New Jersey, 1983 (2. baskı).

RICE, D. T., *Islamic Art,* London 1984.

RICE, T. T., *The Scythians,* Landon 1961.

RİCE, T. T., *Ancient Arts Of Central Asia,* London 1965.

RİCE, T.T., *The Seljuks,* Londra 1966.

ROBINSON, B. W., *Persian Painting Victoria and Albert Museum,* London 1965.

ROBİNSON, B. W., "Rothschild and Binney Collections: Persian and Mughal Arts of the Book", *Persian and Mughal Art,* London 1976, s. 11-164.

ROBİNSON, B. W., "The Mansour Albüm", *Persian and Mughal Art,* London 1976, s. 249-258.

ROBINSON, B. W.-GRUBE, E.-OWENS, M.-SKELTON, R. W., *Islamic Paintings and the Arts of the Book,* Keir Collection, London 1976.

ROBİNSON, F., *İslam Dünyası 1500'den Bu Yana* (Çev. M. Tuncay), C.1, İstanbul 1986.

ROGERS, J. M., *Mughal Miniatures,* British Museum, Londra 1995 (2. baskı).

ROGERS, J. M.-F. Çağman-Z. Tanındı, *Topkapı-The Albums and Illustrated Manuscripts,* London 1986.

ROSTOVTZEFF, M., *The Animal Style in South Russia and China,* New York 1973.

ROUX, J. P., "Türk Göçebe Sanatının Dini Bakımdan Anlamı", *Türk Kültürü El Kitabı (İslamiyetten Önceki Türk Sanatı Hakkında Araştırmalar),* C. II, Kis.Ia, İstanbul 1972, s. 74-87.

ROUX, J. P., *Türklerin ve Moğolların Eski Dini* (Çev. Aykut Kazancıgil), İstanbul 1998 (2. baskı).

ROUX, J. P., *Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar* (Çev. Aykut Kazancıgil-L. Arslan), İstanbul 2005.

RUBEN, W., *Eski Hind Tarihi* (Çev. C. Z. Şanbey), Ankara 1944.

RUBEN, W., "Hint Epopelerine Dair", *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* C. IV, S. 2 (Ocak-Şubat 1946), Ankara 1946, s. 153-166.

RUBEN, W., *Buddhizm Tarihi* (Çev. A. İtil), Ankara 1947.

RUDENKO, S. I., "The Mythological Eagle, the Gryphon, the WingedLion, and the Wolfin the Art of Northern Nomads", *Artibus Asiae,* C. XXI, 1958, s. 101-122.

RUDENKO, S. I., *Frozen Tombs of Siberia the Pazyryk Burials of İron Age Horsemen,* (İng.ye çev. M. W. Thompson), London 1970.

RUSKA, L., "Nasr al-Nasr, Ak-baba", *İslam Ansiklopedisi,* C. IX, İstanbul 1960, s. 207.

RUSKA, L., "Ukab 'Ukab, kartal", *İslam Ansiklopedisi,* C. XIII, İstanbul 1986. s. 14-15.

SADİ, *Gülistan* (Çev. Hikmet İlaydın), İstanbul 1974.

SADİ, *Bostan* (Çev. Hikmet İlaydın), İstanbul 1975.

SAGİTOV, M. M., "Başkurt Folklorunda Hayvanlara Tapınma" (Çev. Nuri Yüce), *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten,* 1982-83, Ankara 1986, s. 125-132.

SAKAOGLU, S., "Anadolu Folklorunda Göktürk Efsanelerinin İzleri", *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi-Tebliğler, (İst.23- 28 Eylül 1985),* C. I, İstanbul 1985, s. 265-272.

SAMDUP, K. D., *Bardo Thödol, Tibet'in Ölüler Kitabı-Bardo Plânında Ölümden Sonraki Deneyimler* (Çev. Suat Tahsuğ), İstanbul 1991 (2. baskı).

SAMOLİN, W., "Proto-Türkler ve Çin", *Türk Kültürü El Kitabı (İslamiyetten Önceki Türk Sanatı Hakkında araştırmalar),* C. II, Kis. Ia, İstanbul 1972, s. 21-24.

SARAÇ, T., *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük-Grand Dictionnaire Français-Turc,* İstanbul 1985.

SARRE, F., *Konya Köşkü* (Çev. S. Uzluk), Ankara 1967,

SCHIMMEL, A., *Tasavvufun Boyutları* (Çev. Ender Gürol), İstanbul 1982.

SCHIMMEL, A., *Sayıların Gizemi* (Çev.Mustafa Küpüşoğlu), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1998.

SECKEL, D., *The Art Of Buddhism,* Methuen-London 1964.

SER-ODJAV, N., *Bayan-lıgıyn Hadnı Zurag,* Ulanbator 1987.

SERTKAYA, O. F., "Göktürk Harfli Uygur Kitabelerinin Türk Kültür Tarihi İçerisindeki Yeri", *Türk Kültürü Araştırmaları-Prof. Dr. Muharrem Ergin'e Armağan,* XXVHI/l-2 (1990), Ankara 1992, s. 325-334.

SEYIDOV, M., "Gök, Ak ve Kara Renklerinin Eski İnançlarla Alakası" (Çev. O. Yavuz), *Türk Dünyası Araştırmaları,* S.52, Şubat 1968, s. 33-52.

SEZER, B., *Asya Tarihinde Su Boyu Ovaları ve Bozkır Uygarlıkları,* İstanbul 1979.

SHIRATORI, K., "On the Territory of the Hsiung-nu Prince Hsiu-tu IVang and His Metal Statues for Heaven-Workship", *Memoirs of the Research Department of the Toyo Bunko,* No.5, Tokyo 1930, s. 1-77.

SÖZEN, M.-TANYELİ, U., *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü,* İstanbul 1986.

STCHOUKİNE, I., "Les Peintures du Shah-nameh Demotte", *Arts Asiatiques,* C. V, Fas. 2, Paris 1958, s. 83-96.

STEİN, A., *Serindia Detailed Report of Explorations in Central Asia Westernmost China,* C. I-IV, Oxford 1921.

STEVERWALD, K., *Deutsch-Turkisches Wörterbuch-Almanca-Türkçe Sözlük,* Wıesbaden 1974.

SULEIMANOVA, F., *Nizami-Miniatures Illuminations of Nizami's "Hamsah",* Taşkent, 1985.

SÜMER, F., *Oğuzlar (Türkmenlenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları,* İstanbul 1980 (3. baskı).

TANINDI, Z., *Siyer-i Nebi, İslam Tasvir Sanatında Hz. Muhammed'in Hayatı,* İstanbul 1981.

TANMAN, M. B.-S. Rifat, *Alaeddin'in Lambası-Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı ve Alaeddin Keykubat,* İstanbul 2001.

TANYU, H., *Türklerde Taşla İlgili İnançlar,* Ankara 1987.

TAŞAĞIL, A., *Göktürk Ülkesine Gelen Çinli Elçilerin Raporlarına Göre Göktürk-Çin İlişkileri (552-630),* İ.Ü. Sosyal Bilimler Enst.,

Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1988.

TAŞAĞIL, A., *Göktürkler (542-630),* İ.Ü. Sosyal Bilimler Enst., Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1991.

TEKİN, Ş., "Metinlere Dayanarak Eski Türklerde Göçebe (/ Ötüken) ve Şehir (/Hoçu) Medeniyetlerinin Tahlili", *At. Ün. Edebiyat Fakültesi Dergisi,* S. 3, Erzurum 1975, s. 35-60.

TEKİN, Ş., *Uygurca Metinler-II: Maytrısimit Burkancılarm Mehdisi Maitreya ile Buluşma Uygurca İptidai Bir Dram,* Ankara 1976.

TEKİN, T., *Orhon Yazıtları,* Ankara 1988.

TEOMAN, Z., "Bozkurt Efsanelerinin Anadolu'daki İzleri", *Türk Folklor Araştırmaları,* S. 33, Nisan 1952, s. 525.

TOGAN, Z. V., *Tarihte Usûl,* İstanbul 1981.

TOYNBEE, A., *Tarih Bilinci (A Study of History)* (Çev. M. Belge), İstanbul 1978.

TUNALI, A., *İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindeki Türk Minyatürleri,* İ.Ü, Edebiyat Fak., Sanat Tarihi Böl., Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1961.

TUNCER, A., *Acaib-ül-Mahlukat: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi A.3632 nolu Türkçe El Yazması,* İ.Ü. Edebiyat Fak., Sanat Tarihi Böl., Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1980.

TURAN, O., *On İki Hayvanlı Türk Takvimi,* İstanul 1941.

TURAN, O., *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi-Türk Dünyâ Nizâmının Millî, İslamî ve İnsâni Esasları,* İstanbul 1993 (6. baskı).

TÜRKELİ, C., *Çin Kaynaklarına Göre Hunlarm Ataları,* İ.Ü. Sosyal Bilimler Enst., Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1990.

ULUDAĞ, S., "Ankâ (Tasavvuf)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C.3, İstanbul 1991, s. 200-201.

USLUER, F., *Hurufilik İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibaren,* Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2009.

UZUN, T., *Türk ve İslam Eserleri Müzesi 1949 No.lu Acu-yı Kirmani Hamsesi, 1990 No.lu Nizami Hamsesi ve 1948 No.lu Nizami Hamsesi Minyatürleri,* İ.Ü. Edebiyat Fak., Sanat Tarihi Böl., Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1980.

ÜLKÜSAL, Ü., *İstanbul Kütüphanelerinden XIII ve XIV. Yüzyıl Minyatürlü Yazmaları,* İ.Ü. Edebiyat Fak., Sanat Tarihi Böl.., Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1961.

WARNER, L., *BuddhistWall-Paintings a Study of a Ninth-Century Grotto at Wan Fo Hsia,* Harvard 1938.

WELCH, S. C., *Imperial Mughal Painting,* London 1978.

WELLEK, R.-WARREN, A., *Edebiyat Biliminin Temelleri* (Çev. A. Edip Uysal), Ankara 1983.

WELLESZ, E., "An Early Al-Sufi Manuscript in the Bodleian Libraty in Oxford", *Ars Orientalis,* C. III, Baltimore 1959, s. l-26.

WHITTICK, A., *Symbols Signs and Their Meaning,* London 1960.

WILLIAMS, C. A. S., *Encyclopedia of Chinese Symbolism and Art Motives,* New York 1960, s. 319-321.

(YALKIN) YALMAN, A. R., "Anadolu'da Bozkurt", *Halk Bilgisi Haberleri,* S.12, İstanbul 1930, s. 200-202.

(YALKIN) YALMAN, A. R., *Cenupta Türkmen Oymakları* (Haz. S. Emir), C. II, Ankara

1977.

YILDIZ, S., *İstanbul Üniversitesi Kitaplığında Bulunan Kıssa-î Şehri Şatran'ın Minyatürleri,* İ.Ü. Edebiyat Fak., Sanat Tarihi Böl., Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1974.

YÖRÜKAN, Y. Z., *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar (Eklerle Yayına Hazırlayan T. Yörükan),* Ankara 2002 (2. baskı).

YUSUF HAS HACİB, *Kutadgu Bilig* (Çev. R.R. Arat), Ankara 1988.

YÜCE, K, *Saltuk-nâme'de Tarihî Dinî ve Efsanevî Unsurlar,* Ankara 1987.

YÜCEL, T., *Yapısalcılık,* İstanbul (Baskı tarihi yok).

ZAKARÎYA B. MUHAMMAD B. MAHMÛD AL-KAZVÎNÎ, *Acâ'ib al-Mahlûkat ve Garâ'ib al-Mavcudât,* M. 142İ, TSM. Küt. Env. R. 1660.

ZVELEBİL, M., "The Rise of the Nomads in Central Asia", *The Cambridge Encyclopedia of Archaeology,* Cambridge 1980, s. 252-256.

KISALTMALAR

AESCAAA	Arts of the Eurasian Steppelands Colloquies On Art and archaeology in Asia.
a.g.e.	Adı geçen eser.
a.g.k.	Adı geçen kaynak.
a.g.tez	Adı geçen tez.
a.g.m.	Adı geçen makale veya madde.
ASTD	Ege Üniversitesi Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi.
Atü EFD	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi.
A.Ü.	Ankara Üniversitesi.
A.Ü. DTCFD	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi.
BKA	Beitrage Zur Kunstgeschichte Asiens.
Bkz	Bakınız.
BMTKT	Birinci Millî Türkoloji Kongresi.
C.	Cilt.
CAJ	Central Asiatic Journal.
CTS	Chiu T'ang Shu, Çin'in T'ang Hanedanı Resmi Tarihi.
Çev.	Çeviren (Tercüme eden).
DTCFTD	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi.
Env.	Envanter Numarası.
EWA	Encyclopedia of World Art.
Fas.	Fasikül.
FEFAD	Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi.
Hak. bkz.	Hakında bakınız.
Haz.	Hazırlayan.
HBH	Halk Bilgisi Haberleri.
HTS	Hsin T'ang Shu, Çin'in T'ang Hanedanının Resmi Tarihi.
IAC	International Altaistic Conference.
İTED	İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi.
İ.Ü	İstanbul Üniversitesi.
JRAS	Journal of the Royal Asiatic Society.
Krşt.	Karşılaştır, karşılaştırma.
Lev.	Levha.
M.	Miladi (Tarih).
MATK	Milletlerarası Türkoloji Kongresi.
MRDTB	Memoirs of the Research Department of the Toyo Bunko.
MTFKB	Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri.
MTK	Millî Türkoloji Kongresi.
PSIAC	Proceedings of the Seventh International Altaistic Conference.

R.	Resim (Fotoğraf).
RASJ	Royal Asiatic Society's Journal.
SAD	Selçuklu Araştırmaları Dergisi.
Skrt.	Sanskritçe.
STAD	Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi.
STY	Sanat Tarihi Yıllığı.
S.Ü.M.M.K.T	Selçuk Üniversitesi Millî Mevlâna Kongresi Tebliğleri.
T.	Tarih veya Tarihlendirme.
TAD	Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Türklük Araştırmaları Dergisi.
TDED	İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi.
TDAYB	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten.
TDA	Türk Dünyası Araştırmaları.
TDEK	Türk Dünyası El Kitabı.
TDTD	Türk Dünyası Tarih Dergisi.
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
TFA	Türk Folklor Araştırmaları.
THKA	Türk Halk Kültürü Araştırmaları.
THY	T'ang-Hui-Yao, Çin'in T'ang Devri Resmi Tarihi.
TKEK	Türk Kültürü El Kitabı.
TSK	Türk sanatları Kongresi.
TSM	Topkapı Sarayı Müzesi.
TSTAİ	Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri.
TTK	Türk Tarih Kurumu.
UTFKB	Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri.
Vd.	Ve diğerleri.
Vr.	Varak.

ÇİZİM LİSTESİ

(Çizimlerin tümü aksi belirtilmediği sürece yazar tarafından çizilmiştir. Özgün şekilleri çizim olan tasvirler veya eserler de yeniden çizilmiş ve ilgili bütün yayınlara, dipnotlarda ve bibliyografyada yer verilmiştir. Bazı kaynaklar ise çizim izahatlarında belirtilmiştir)

1. Kartal-grifon ile arslan-grifonun mücadelesi. Pazırık 1. Kurgan'dan çıkarılan eyer örtüsü üzerinde bulunmaktadır.
2. Arslan-grifon. Bakır üzerine süsleme. II. Pazırık Kurganı.
3. Şabrak üzerine işleme. V. Pazırık Kurganı.
4. Fresko ayrıntısı. Çift başlı kartal şeklinde tasvir edilmiş Garuda (Kızıl, 7-8. yüzyıl).
5. Fresko ayrıntısı. Garuda tasviri (Kızıl, 7-8. yüzyıl).
6a. Fresko. Alp Mabud Basaman Garuda'yı yakalıyor. Bezeklik 9. Tapınak (9-10. yüzyıl).
6b. Fresko, Basaman Garuda'yı (Karakuş?) yakalıyor. Bezeklik Tapınakları (9-10. yüzyıl).
7. Fresko (ayrıntı). Garuda tasviri. Kumtura (Ming-Öy Tapınakları 19. Tapınak, 8-9. yüzyıl).
8. Fresko (ayrıntı). Garuda tasviri (Kızıl, 6-8. yüzyıl).
9. Minyatür. Tanrı Vişnu Garuda üzerinde (Hindistan, 13. yüzyıl).
10. Minyatür (ayrıntı). Kadın kaçıran Sîmurg. Herat 1408-1506 (Londra Royal Asiatic Society).
11. Minyatür. Bordür ayrıntısında Sîmurg figürü (Hindistan, 17. yüzyıl).
12. Minyatür (ayrıntı). Terk edilen Zal'in Sîmurg tarafından yuvasına götürülüşü. Tebriz 1370 (TSM. H.2153, Vr.23a).
13. Sfenks tasviri. Pazırık.
14. Fresko. Ejder figürü (Kızıl, 7-8. yüzyıl).
15. Tabut örtüsü üzerinde resim. Fu'hsi ve Nu-wa figürleri. Koço Astana Mezarlığı (Delhi National Museum).
16. Fresko. Sudan çıkan Gök Ejderi. Bezeklik. 19. Tapınak. Staatliche Museen (Berlin, 9-10. yüzyıl).
17. Fresko. Bir çift Gök Ejderi. Bezeklik 9. Tapınak (9- 14. yüzyıl).
18. İpek kumaş üzerine resim. Gök Ejderi başlarıyla süslü, bir ilaha ait taht (9-14. yüzyıl).
19. Fresko. Boynuzlu ve kanatlı ejder (Kızıl, Ming-Öy, 7-8. yüzyıl).
20. Fresko. Kulaklı, boynuzlu,kanatlı ejder (Kızıl, Ming-Öy, 7- 8. yüzyıl).
21. Ejderli fresko bordürü (Doğu Türkistan).
22. Fresko (ayrıntı). Ejder atı (Kızıl, 6-8. yüzyıl).
23. Minyatür (ayrıntı). Su unsuruna hükmeden Malik Abû, Ahnaf'ın resmi, 1270 tarihli.
24. Musul, Al Han'ın büyük kapısında kabartma. Ejderha ile mücadele.
25. Fresko (ayrıntı). Sehpa üzerine tünemiş Ak-Doğanlar (Koço).
26. Fresko (ayrıntı). Elinde şahini ile Uygur Türkü (Koço).
27a. Başadar 2. Kurgan'dan ağaç eyer süsü olarak yapılmış kartal tasviri. MÖ 5-4. yüzyıl (Gryaznov 1969).

27b. Kazakistan Berel Mezarlığı'ndaki bir kurgandan ağaç eyer süsü olarak çıkarılmış, üçlü kartal-grifon tasviri (Z. M. Samasev, K. M. Baypakov-J. K. Taymagambetov 2006).
28. Pazırık I. Kurgan. Eyer örtüsü üzerinde kartal geyik mücadelesi. MÖ 4-3. yüzyıl.
29. El-Cezeri'nin Otomata adlı eserinde arma şeklinde kartal tasviri (Vr.5b).
30. Otomata'dan (Kitab fi mârifet el-hıyâl el-hendesiye) minyatür (ayrıntı). Arma tarzında kartal tasvirleri (Vr. 30a).
31. Konya, Selçuklu kumaşında çift başlı kartal.
32. Bakır Artuklu sikkesinde çift başlı kartal.
33. Minyatür. Ellerinde av kuşları tutan avcı figürleri (TSM Env. H. 2152, Vr 61, 14-15. yüzyıl).
34. Mezar taşı üzerinde bulunan resimde Gök-kurt tasviri (Kem Vadisi, M.VI-IX. yüzyıl).
35. Şaman alet ve kostümü üzerinden resimler. Kurt tasvirleri (19- 20. yüzyıl).
36. Kaya resmi. Geyiğe saldıran kurtlar (Moğolistan).
37. Kaya resmi. Kurtların geyik avı. Bayankongor eyaleti (MÖ 2-1. Yüzyıl).
38. Hun kurganlarından çıkarılan eserler üzerinde kurt tasvirleri.
39. Ahşap eser. IV. Pazırık Kurganı. Ağzında geyik kafası tutan kurt.
40. Ağaç figür. Şibe Kurganı. Ağzında geyik kafası tutan kurt.
41. Fresko. Üç aşama halinde Göktürk kağan soyunun kurttan türeyiş efsanesini tasvir eden sahne. Kuzey-batı Türkistan, Buncîkeş Sarayı (Kalai Kahkaha) (M. 737-893).
42. Fresko. Böri başlı bayrak tutan figür (Kuça, M. 6-8. yüzyıl).
43. Fresko. Böri başlı bayrak tutan figür (M. 6-8. yüzyıl).
44. Fresko. Kurt başlı gönderin görüldüğü bir sahne. Bezeklik, 850-1212 (Koço Uygur Kağanlığı devri).
45. Minyatür ayrıntısında kurt başlı sancak tutan figürler görülüyor. M. Henri Vever Koleksiyonu.
46. Pazırık 1. Kurgan. Eyer örtüsü üzerinde arslan-dağ keçisi mücadelesi.
47. Pazırık 1. Kurgan. Eyer örtüsü üzerinde arslan-grifon.
48. 1. Tüekta Kurganı. Deriden yapılmış boynuzlu arslan figürü.
49. Pazırık 1. Kurgan. Arslan başı.
50. Altın kemer tokasında hayvan mücadele sahnesi. Leningrad Hermitage Müzesi.
51. İznik, Çini tabak üzerinde arslan-öküz mücadelesi.
52. Madenî eser üzerinde arslan-öküz mücadelesi (Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 102 env. nu.lu ibrik).
53. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 102 env. nu.lu ibrik üzerinde arslan avı.
54. Kargalı altın diadem parçası üzerinde kanatlı arslana binmiş figür tasviri (MÖ 3. yüzyıl, Hun devri).
55. Pencikent Oda 28'de bulunan arslan üzerinde ilah figürünü gösteren duvar resmi (M. 8. yüzyılın ilk çeyreği).
56. Fresko. Arslan üzerinde oturan ilah tasvirinden ayrıntı (Tun-huang, 9. yüzyıl).

57. Kâğıt üzerine mürekkeple yapılmış arslan resmi. Tun-huang, 17. Mağara tapınağı (Geç 9. yüzyıl).
58. Fresko (ayrıntı). Mavi zemin üzerine yapılmış sarı renkli kaplan tasviri. Bezeklik 10. Tapınak, 9. yüzyıl(?).
59. İznik çini tabağı üzerinde arslan-güneş kompozisyonu (M. 1590).
60. İpek üzerine yapılmış resim. Kaplan biçiminde başlıklı Uygur alpı (Staatliche Museen, Env.II.4799, 9-13. yüzyıl).
61. Kar leoparı şeklinde kemer tokası. Issık Kurganı (MÖ 5- 4. yüzyıl).
62. Kaplan başı biçiminde kemer tokası. Issık (Esik) Kurganı (MÖ 5-4. yüzyıl).
63. Altaylardaki I. Tüekta Kurganı'ndan çıkarılmış ağaç kaplan başı (MÖ 5-4. yüzyıl).
64. Fresko. Fil üzerinden parslara karşı mücadele eden figür (Varahşa, 5-7. yüzyıl).
65. Kudırge Kurganı'ndan çıkarılmış bir eyer kaşı üzerinde kaplan ve ayı avı sahnesi (M. 5-6. yüzyıl).
66. Afrasiyab (Semerkand) Sarayı'nda Göktürk devrinde yapılmış freskoda kaplan avlayan alp figürleri.
67. Fresko (ayrıntı). Filin üzerindeki bir adamın mızrakla mücadele ettiği kaplan figürü (Varahşa Yöneticiler Sarayı, 7.-8. yüzyıl).
68. Pazırık 1. Kurgan'dan çıkarılmış eyer örtüsü üzerinde pars-geyik mücadelesi.
69. Pazırık 2. Kurgan'dan eyer örtüsü üzerine yapılmış kaplan-dağ keçisi mücadelesi.
70. Pazırık 1.Kurgandan eyer örtüsü üzerinde yapılmış kaplan (veya pars)-dağ keçisi mücadelesi.
71. Minyatür. Kaplan tasviri. TSM Env.H.2153 (Fatih Albümü Vr.89a) (14-15. yüzyıl).
72. Kaya resmi, Yukarı Buret'te (Sibirya) bulunan bu tasvirde geyik postuna bürünmüş bir insan figürü ve aynı konuya işaret eden bir ayı tasviri görülmektedir. Milattan önceki devirler, belki Paleolitik devir.
73. Minyatür. Birbirine sarılmış iki ayı yavrusu tasviri. TSM Env.2160, Vr48a (14-15. yüzyıl)
74a. Nagyszentmiklos Hazinesi 2 numaralı sürahi üzerinde bulunan "kadın kaçıran veya götüren yırtıcı kuş figürü" (Çizim: Yaşar Çoruhlu).
74b. Nagyszentmiklos Hazinesi 2 numaralı sürahi üzerindeki tasvirden ayrıntı (Çizim: Yaşar Çoruhlu).
75a. Nagyszentmiklos Hazinesi'ndeki 7 numaralı sürahi üzerinde bulunan (ön yüzdeki) "adam kaçıran veya götüren yırtıcı kuş" figürü (Çizim: Yaşar Çoruhlu).
75b. 7 numaralı sürahi üzerindeki tasvirden ayrıntı (Çizim: Yaşar Çoruhlu).
76. Nagyszentmiklos Hazinesi'nde 7 numaralı sürahide (arka yüzde) bulunan "adam kaçıran veya götüren yırtıcı kuş" figürü (Çizim: Yaşar Çoruhlu).
77. Çin'in Han devrinde yapıldığı kabul edilen bir tunç T'aotieh maskı üstünde bir çift ejderi tutan ve hükümdarı temsil eden adam tasviri.
78. Bezeklik Mağara tapınakları külliyesinde bulunan XIX. Mağara tapınağının yerini gösteren çizim (Grünwedel 1912).

79. Bezeklik XIX. Mağara tapınağının planı (Grünwedel 1912).
80. Sibirya kaya resmi. Ok ile geyik avlayan, belki geyik maskı takılmış at üzerinde avcı figürü.
81. Moğolistan, av ile ilgili kaya resimleri, muhtemelen Hun devri.
82. Altaylar, II. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan mumyalanmış erkek cesedi üzerindeki dövmelerde hayvan mücadelesi ve hayvan tasvirleri (Rudenko 1970).
83. Milattan önceki devirlere ait, Baykal Gölü çevresinden bir av sahnesini tasvir eden kaya resmi.
84. Moğolistan, Bicigtyn Chad'dan milattan önceki dönemlere ait kaya resminde geyik avı sahnesi.
85. Moğolistan'ın Bayankor eyaletindeki Bicigtyn Am'da bulunan geyik ve dağ keçisi avı sahnesi.
86. 6-7. yüzyıla ait Göktürk devri kaya resmi. Kem bölgesinde Sulık denilen yerde bulunan bu resimde atının üzerinde geriye dönerek ok atmak suretiyle geyik avlayan bir avcı figürü görülüyor.
87. 6-7. yüzyıla ait Kem bölgesinde Sulık'da bulunan kaya resminde iki avcı sıkıştırdıkları dağ keçisini avlıyorlar.
88. Göktürk devrine ait, Astana Mezarlığı'ndan çıkarılan bir kumaş üzerinde bulunan Çin etkili ancak Türk ikonografisini aksettiren arslan avlayan süvari figürü (Çizim: Yaşar Çoruhlu).
89. Doğu Türkistan'dan bir freskoda bir kralın avlamak üzere geyiği kovaladığını gösteren Jataka hikâyelerinden bir sahne.
90. Kazakistan, Tamgalı'dan kaya resminde hayvan postuna bürünmüş şaman veya din adamı tasviri, muhtemelen Tunç Devri (Mariyashev, 1994).
91. Altaylar, I. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan deri kesme horoz tasvirleri (Rudenko, 1970).

RESİM LİSTESİ

(Fotoğrafların kaynakları çoğunlukla dipnotlarında ve bibliyografyada verilmiştir. Bazı durumlarda ise resim altlarında ifade edilmiştir.)

1. Minyatür. İsfendiyar'ın Sîmurg ile mücadelesi (Şehnâme, TSM II. 1479, Vr 145 a, M. 1330).
2. Minyatür. Şam'ın, oğlu Zal'i geri almak üzere Sîmurg'un yuvasına gelişi (Şehnâme, Leningrad State Public Library, Vr 216, M. 1333).
3. Minyatür. Şam'ın, oğlu Zal'i Sîmurg'dan geri almak üzere gelişi (Şehnâme, TSM H.1512, Vr.40b, M. 1600 cıvan).
4. Minyatür, Rüstem'in doğumunda Sîmurg'un görünüşü (Rothschild Koleksiyonu. M. 1610).
5. Minyatür. İsfendiyar'ın Sîmurg'u öldürüşü (İ.Ü. Küt. Env. T. 6102, 18. yüzyıl).
6. Minyatür. Süleyman Peygamber, Saba Melikesi Belkıs ve Hz. Süleyman'ın veziri Asaf'ı gösteren resimde Süleyman'ın hükümranlığındaki çeşitli hayvanlar, periler, cinler. İsfahan Okulu. Takriben 1600 tarihli. Sackler Gallery, Washington D.C. 586.01.86 (Michael Barry, 2004).
7. Hz. Süleyman ve Saba Melikesi'nin bulunduğu çift sayfa minyatürün ilk sayfasında çeşitli hayvanlar ve Sîmurg görülüyor (Victoria and Albert Museum, M. 1648).

8a. Minyatür. Rukh adlı bir kuş tarafından, bir adamın adadan kurtarılışı (Freer Gallery of Art, Irak, 14. yüzyıl).

8b. Acaib'ül Mahlukat yazmasından minyatür. Gemisi batan bir adamın büyük bir kuş tarafından kurtarılışı. British Library Add.7894 (M. And, 1998).

9a. Minyatür. Bir adamı götüren kuş (TSM Env. A.3632, 13. yüzyıl).

9b. Nizami'nin Hamse'sinden Heft Peyker'de yer alan minyatür. Sîmurg'un pençeleri arasında bir adamı götürüşü. Tutkallı boya. 30x19,5 cm. British Library (J. M. Rogers, 1995).

10a. Mantık Al-Tayr minyatürü. Kendisini ateşte yakan Phoenix. Berlin, Preubische Staatsbibliothek, M. 1456.

10b. Sanat ve Doğa Harikaları yazmasından minyatür. Sîmurg'un yeniden doğmak üzere kendini ateşte yakışı. British Library, Harleian 5500 (M. And, 2002).

11. 15. yüzyıl İran bölgesi minyatüründe Hz. Hamza'nın Sîmurg'un üzerine oturmuş vaziyette Kafdağı'na giderken gösterildiği sahne (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H.2152, Vr.4a).
12. Albüm resmi. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, H. 2134, Vr.2, 17. yüzyıl minyatürü. Hz. Hamza Sîmurg üzerinde.
13. M. 1580 tarihli minyatür. Hipokrat Sîmurg üzerinde Kafdağı'na gidiyor. Falname'den muhtemelen İran bölgesinde yapılmış (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H.1703, vr.38b).

14. Konya İnce Minareli Medrese Müzesi, Siren figürlü taş eser (Env. nu.886).
15. Minyatür (Acaib'ül Mahlukat). Yedi başlı ejderha (TSM Env. A.3632, 13-14. yüzyıl).
16. Minyatür (Pseudo Galen'in "İlaçlar" Kitabı). Hükümdar figürü etrafında madalyon oluşturan ejder figürleri (Kuzey Irak, M. 1199).
17. Minyatür (Şehnâme). Behram Gur'un ejderi öldürüşü (Leningrad State Public Lib. Vr.267b, M. 1333).
18. Minyatür (Şehnâme). İsfendiyar'ın ejderi öldürüşü (TSM. Küt. Env. H. 1479, Vr. 144a, M. 1333).
19. Minyatür (Şehnâme). Feramüz'ün ejderle mücadelesi (İ.Ü. Küt. Env. T.6132).
20. Minyatür (Kıssa-i Şehri Şatran). Merzeban Şah'ın ejderle mücadelesi (İ.Ü. Küt. M. 1589, Vr. 198b).
21. Minyatür (Şehnâme). Ardaşir, Haft Vad'ın ejderini (yılan) besliyor (Leningrad State Public Lib. M. 1333, Vr.243a).
22. Minyatür. Melekler tarafından kementle yakalanan ejderler (TSM Küt. Env.2153, 14- 15. yüzyıl).
23. Minyatür. Ağaçlar arasında birbirleriyle boğuşan ejderler (yılan). TSM. Env. Nu. 2153, Vr.56a (Fatih Albümü).
24. Minyatür. Dev yılan şeklinde tasvir edilmiş ejderha figürü (TSM Küt. Env.2153, Vr. 171a). 15. yüzyıl başı.
25. Minyatür. Ejderi andırır şekilde ancak bir yılan olarak tasvir edilmiş yıldız kümesi. Süleymaniye, Fatih Kitaplığı (Suvar al-Kavakıb as-Sabita), Env.3422, 14-15. yüzyıl.
26. Minyatür (Siyer-i Nebi). Kervan'ın yolunu kesen bir ejderha ile Hz.Muhammed'in konuşması (Vr.40b).
27. Minyatür (Siyer-i Nebi). Hz. Ali'nin Beni-Neccar kabilesi ile savaşmak üzere giderken yolda karşılaştığı ejder biçiminde tasvir edilmiş büyük yılanı öldürüşü (Vr.70b).
28. Minyatür (Acaib-ül Mahlukat). Bulutlar arasında ejderha (TSM. Env. A 3632, Vr. 123b). 13-14. yüzyıl.
29. Minyatür (Fatih Albümü). Ejder biçiminde bulutlar (TSM Küt. Env. H.2153, Vr.170b). 15. yüzyıl başı.
30. Bağdat, Tılsımlı kapı üzerinde, ejderleri dillerinden tutan halife figürü.
31. Konya İnce Minareli Medrese Müzesi (Env.nu. 160/1394). Taş üzerinde ejder tasviri. Selçuklu devri.
32. Ejder Figürlü Ahlat mezar taşı (B. Karamağaralı).
33. Ejder Figürlü Ahlat mezar taşı (B. Karamağaralı).
34. Minyatür. Kentavros şeklinde düşünülmüş yıldız kümesi. Kuyruk ve kanat uçları ejder başı şeklinde sonuçlanmaktadır (TSM Küt. A.3632). 14. yüzyıl.
35. Kültigin'in baş heykeli üzerinde yırtıcı kuş (kartal?) kabartması. M. 732. (Fotoğraf: Yaşar Çoruhlu).
36. Rusya Federasyonu, Ukok platosunda bulunan Ak-Alaha-1 mezarlığındaki 1. Kurgan'dan çıkarılmış 1. atın ağaçtan yapılmış koşum süsünde kartal-grifon başları (Polosmak 2001).
37. Ağzında geyik başı tutan grifon, II. Pazırık Kurganı'ndan.

38. Minyatür (Varka ve Gülşah). Şam Hükümdarı'nın Varka ve Gülşah ile konuşması. Hükümdarı ve Varka'yı temsil eden yırtıcı kuş figürleri ile birlikte (TSM. Env.H.841, Vr.57b). 13. yüzyıl başı.
39. Gazne taş levhalarından birinde muhafız ve çift başlı kartal figürleri (Gazneli sanatına ait).
40. Diyarbakır Ulu Beden Burcu'nda Artuklu devrine ait kabartmalar arasında çift başlı kartal tasviri (Ali Boran 2011).
41. Diyarbakır Yedi Kardeş Burcu'nda Artuklu devrine ait kabartmalar arasında çift başlı kartal tasviri (Ali Boran 2011).
42. Divriği Ulu Camii'nde doğan ve çift başlı kartal kabartması.
43. Konya İnce Minareli Medrese Müzesi, çift başlı kartal kabartması (Env. Nu.881).
44. Konya İnce Minareli Medrese Müzesi, çift başlı kartal kabartması (Env. Nu.882).
45. Erzurum Çifte Minareli Medrese taç kapısında, altında çift ejder bulunan Dünya Ağacı üzerinde çift başlı kartal kabartması.
46. Kayseri Döner Kümbet üzerinde çift başlı kartal ile Dünya Ağacı kabartması.
47. Selçukluların Kubad-Abad Büyük Sarayı'ndan çift başlı kartalı gösteren çini örneği. (Rüçhan Arık, 2000. A. Coşkun, Gönül Öney 2002).
48. Minyatür. Elinde av kuşu ile ava giden süvari (TSM. Küt. Env. Nu.2153, Vr.6b). 14. yüzyılın sonu veya 15. yüzyılın başı.
49. Minyatür. İsmail Peygamber'in oğlu Kaydar'ın avcı kuş ile avlanması (TSM. Env. 1221, Vr.36b, M. 1595).
50. Minyatür. Elinde avcı kuş ile ava giden bir figür. Tahran Kaiserliche Bib. Env. 160. Baburlu Devri.
51. Niğde Hüdavent Hatun Kümbedi kasnağında çift başlı kartal figürü.
52. Minyatür (Cihangir Albümü). Avcı kuş ile avlanma (Tahran Kaiserliche Bib., Env. 1608, Vr.88). 17. yüzyıl(?).
53. Minyatür (Buhara Emiri'nin Albümü). Şahini ile beraber bir genç adam (The Pierpont Morgan Library, Env. M.3861). Erken 17. yüzyıl.
54. Baburlu minyatürü. Şahin tutan Hükümdar Cihangir ile resme sonradan eklenmiş şahin tutan bir prensi gösteren resim. 1640 civarı. Kâğıt üzerine tutkallı boya (J. M. Rogers, 1995).
55. Minyatür. Tüneğinde bir şahin (TSM. Fatih Albümü, Vr.l09a). 14. yüzyıl sonu 15. yüzyıl başı.
56. Minyatür. Tüneği üzerinde ayakta duran beyaz şahin. Sakisian Koleksiyonu (Tebriz).
57. Minyatür (Varka ve Gülşah). Varka ile Rabi'nin mücadele sahnelerinde yırtıcı kuşlar (Vr.20a).
58. Minyatür (Kelile ve Dimne). Avcı kuşlar ve kargalar (üst). (Bibliotheque Nationale, Env. Arabe 3465). 13. yüzyıl.
59. Minyatür. Bir kuş tarafından saldırıya uğrayan kral. Mısır'dan bir yazmada yer almaktadır.
60. Minyatür (III.Murat Surnâmesi). Kartal başlı alemler taşıyan peştamalcılar loncasının geçişi (TSM, Env. H. 1344, M. 1585).
61. Bugut abidesi (yazıtı). Kurttan süt emen çocuğu (Türk) gösterdiği düşünülen Göktürk (=Kök-Türk) taş kabartması, MS 582.

62. Bugut abidesi (yazıtı). Kurttan süt emen çocuğu (Türk) gösterdiği düşünülen Göktürk (=Kök-Türk) taş kabartması, MS 582.
63. Minyatür (Şehnâme). İsfendiyar'ın kurtları öldürüşü (TSM. Küt. H.2153, Vr.73b).
64. Minyatür. Behram Gur iki arslanı yenerek hükümdarlık tacını kazanıyor (Hans P. Kraus Koleksiyonu).
65. Minyatür. Behram Gur'un iki arslanın arasından tacı alarak hükümdar olması (Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Env. 1990, Vr. 157).
66. Minyatür (Hamse-i Nizami). Behram Gur'un iki arslanın arasından hükümdarlık tacını alması (Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Env. 1991, M. 1486-87 ve 1508).
67. Minyatür. Çölde hayvanlarla dost oları Mecnun. Nizami 7. Hamse. Leningrad (St. Petersburg) Saltykov-Shchedrin Halk Kütüphanesi, Env. PNS 83, Şiraz 1491. 20.5x33.5 cm., Vr 145 b.
68. Minyatür (Şehnâme). Hz. Süleyman ve Saba Melikesi arslan ve diğer hayvanların da yer aldıkları bir sahnede (Windsor Kalesi, Royal Lib. Env. MS A/6, M; 1648).
69. Minyatür. Arslan-geyik mücadelesi (TSM. Küt. Env. Nu. 2153, Vr.44a). 14. yüzyılın son çeyreği veya l5. yüzyılın başı.
70. Minyatür (Kelile ve Dimne). Arslan ile öküzün mücadelesi (Paris Bibliotheque Nationale, Env. 3465, Vr. 40b , M. 1220).
71. Diyarbakır Ulu Camii'nde arslan-boğa mücadelesini gösteren kabartma (Mehmet Top 2011).
72. Minyatür (Şehnâme). Rüstem'in kahraman atının arslan ile mücadelesi. Leningrad (St. Petersburg) State Public Lib. M. 1333.
73. Minyatür (Şehnâme). Behram Kubin Şir-i Kappi'yi öldürüyor. Leningrad State Public Lib. M. 1333.
74. Minyatür (Kelile ve Dimne). Ağzında yılandan meydana gelen bir kamçı tutan ve yılandan yuları olan bir arslan üzerinde oturan cin figürü. Paris Bibliotheque Nationale (Env. A. 3467, Vr.61a. M. 1220).
75. Minyatür (Siyer-i Nebi). Hz. Muhammed'in bir arslanı sakinleştirmesi (TSM Küt. H. 1221, Vr. 262a).
76. Minyatür (Hamse-i Nizami). Hayvanlar arasında musiki icra eden Eflatun (Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Env. 1991, M. 1486/87-M. 1508).
77. Minyatür. Şah Cihangir'in düşünün tasvir edildiği sahnede, Bir dünya küresi üzerine yerleştirilmiş arslan üzerinde Şah Cihangir ve koyun üzerinde Şah Abbas yer almaktadır. Baburlu Devri. 17. yüzyıl.
78. Baburlu minyatürü. Cihangir ve vezirini arslanla birlikte gösteriyor. Kâğıt üzerine tutkallı boya ile yapılmış. Polier Albümü, 1640 civarı. 26.4x18.4 cm. (J. M. Rogers, 1995).
79. Minyatür (Hüsrev ve Şirin). Hüsrev ve Şirin'in iki arslan üzerinde yer alan bir tahtta konuşmaları (Manchester, John Rylands Lib. Env. Pers. MS 36). Şiraz, 15. yüzyılın ilk yarısı.
80. Minyatür, arslan-güneş (arslan burcu) tasviri. Acaibü'l Mahlukat yazmasından. British Library Add. 8791 (M. And, 1998).
81. Minyatür. Gök tahtını taşıyan dört meleğin sembolleri (birisi arslan) (TSM Küt. Env. A.3632, Vr 16a). 13 veya 14. yüzyıl.

82. Minyatür (Kelile ve Dimne). Dimne ile öküz arslanın huzurunu çıkıyorlar (İ.Ü. Küt. Env. F. 1422, Vr. 25b). 14. yüzyıl.
83. Minyatür. Tavşanın arslanı aldatışı. Oxford Bodleian Lib. M. 1354 (Memlûk devri).
84. Fresko. Tun-huang 425. Mağara tapınağında yer alan Jatakalardan bir sahnede kaplana yem olan insan figürü görülüyor (MS.520-530).
85. Minyatür (Fatih Albümü). Kral Gayumart kaplanlı tahtta oturuyor (TSM. Küt. Env. H.2153.Vr.55b). M. 14. yüzyıl.
86. Minyatür. Kaplan derisi üzerinde Kur'an okuyan derviş. Keir Koleksiyonu. Dekkan veya Kaşmir. M. 1670 civarı.
87. Minyatür (Baburnâme). Hayvanlann tasvir edildiği sayfalardan birinin altında kaplan (pars)-su sığırı mücadelesi. 16. yüzyıl.
88. Minyatür. Av sahnesinde kaplan (TSM. Küt. Env. H. 2160, Vr. 84a).
89. Minyatür (Şehnâme). Çitalarla yapılan av sahnesi. M. 1494.
90. Konya İnce Minareli Medrese Müzesi. Hayvanlara saldıran bir kaplanı (veya parsı) gösteren Selçuklu taş kabartması.
91. Minyatür (Fatih Albümü). Etüt olarak yapılmış hayvan figürleri (TSM. Küt. Env. H. 2153, Vr. 18a). 15. yüzyılın ilk yarısı.
92. Minyatür (Kelile ve Dimne). Sanık durumunda olan Dimne ve tanık pars hayvanlar kralı olan arslanın huzurunda (TSM. Küt. Env. II.363). 13. yüzyıl başı.
93. Minyatür (Humayunnâme). Tamahkâr avcının kaplan tarafından parçalanması (TSM. Küt. Env. R.843). Osmanlı devri.
94. Minyatür. Büyük Ayı yıldız kümesi (Freer Gallery of Art). 14. yüzyıl.
95. Minyatür (İkd al-Cüman fi Tarih Ahi al-Zaman). Büyük Ayı ve Küçük Ayı yıldız kümesi (TSM. Küt. Env. B 274 , M. 1147-48). Osmanlı Devri.
96. Kars/Ani ejderha kabartmalı birinci burç ve kabartmadaki ejderin görünüşü (Fotoğraf Yaşar Çoruhlu). Ani şehrinin kuzeyinden kabaca doğuya doğru uzanan surlar kesimi (ilk inşa edilişi 10. yüzyıl, son şeklini alışı 11-13. yüzyıl), iç sur hattında ortada bulunan ve Hıdırellez (Satrançlı Kapı) Kapısı'nın doğu (sağ) kesiminde yer alan burç, "boğa+ejderler" kabartmasının bulunduğu birinci burçtur. Bu kabartmalar Selçuklu döneminin ürünü olmalıdır (Fotoğraf: Yaşar Çoruhlu, 2009).
97. Ani'nin kuzeyindeki çift sıra duvarların iç hattında ve birinci kabartmalı burçtan daha doğuda yer alan "boğa+ejderler" kabartma kompozisyonlu ikinci burcun görünüşü (Fotoğraf: Yaşar Çoruhlu, 2009).
98. Kars/Ani, şehrin kuzeyindeki çift sıra duvarların iç hattındaki ikinci burcun "boğa+ejderler" kabartma kompozisyonundan ayrıntı (Fotoğraf: Yaşar Çoruhlu, 2009).
99a. Bir Sibirya Türk mezarında bulunmuş, 8-9. yüzyıla ait tunç mask. İnsan yüzü şeklinin yukarısında ağaç unsuru ve ağaç ejderine işaret eden ejder başları (G.G. Korol, 2008).
99b. Rusya Federasyonu Derestuj Mezarlığı'ndaki 86. mezardan çıkarılmış grifon figürlü Hun (Hsiung-nu) kemer tokası (A. Davydova-S. Minyaev, 2008).
99c. Cizre Ulu Camiisi kapı tokmağı, 13. yüzyıl (Selçuklu devri). Türk ve İslam Eserleri Müzesi (Ü. Erginsoy, 2002).

100. Türkiye, Kayseri-Sivas yolu üzerindeki Sultan Hanı (M. 1230-34), Köşk Mescidi kemerinde ejder kabartmaları (N. Ş. Doğan- M. Görür, 2007).
101. Türkiye; Kayseri-Malatya yolundaki Karatay Han'dan "insan+boğa" kabartmalı çörten (Ş. Akalın, 1988).
102. Türkiye; Kırşehir-Aksaray yolundaki Kesikköprü Han'ın (M. 1268) batı cephesinde taç kapının kuzey tarafındaki mazgal pencere lentosunda boğa başı ve iki yanında ejderin bulunduğu kabartma (Fotoğraf Muhammed Görür, 2008).
103. Türkiye, Kars Müzesi. Ani'den müzeye getirildiği belirtilen ve Selçuklu devrine ait olduğu kabul edilen, ortada Türk usulünde dizüstü oturmuş bir insan figürünün iki tarafındaki arslanları boyunlarından, koltuk altlarında, sıkıştırarak zaptetmesi (Fotoğraf: Yaşar Çoruhlu, 2008).
104. Doğu Türkistan, Bezeklik tapınaklarından genel görünüş (Fisher, 1993).
105. Doğu Türkistan, Bezeklik XIX. Tapınak'ta bulunan ejder figürlü duvar resmi (Le Coq, 1924; Rice, 1965; Bussagli, 1979; Anonim, 1982).
106. Doğu Türkistan, Koço Uygur tapınağında havuz içinde bir ejderhayı gösteren fresko parçası (Esin, 1972).
107. Doğu Türkistan, Bezeklik XIX. Uygur tapınağından havuz içinde ejderhaları gösteren ve Avalokitesvara'ya ithaf edilen bir fresko parçası (Esin, 1982).
108. Cami üt-Tevarih'ten bir minyatürde dağlar arasında göl manzarası (Diez-Aslanapa, 1955; Kühnel, 1952).
109. İlhanlı dönemine ait, Tebriz'de yapılmış bir minyatürde sonbahar manzarası (Rogers-Çağman-Tanındı, 1986).
110. İncu devri, Şiraz minyatürünün ayrıntısında üçgen şekilli dağ tasvirleri (İnal, 1995).
111. H. 733, M. 1333 tarihli Şehnâme (St. Petersburg) yazması minyatüründe dağ ayrıntısı (Adamova-Guzalyan, 1985).
112. H. 733, M. 1333 tarihli Şehnâme (St. Petersburg) yazması minyatüründe dağ ayrıntısı (Adamova-Guzalyan, 1985).
113. H. 733, M. 1333 tarihli Şehnâme (St. Petersburg) yazması minyatüründe dağ ayrıntısı (Adamova-Guzalyan, 1985).
114. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan Şiraz minyatürü ayrıntısında üçgen biçimli dağ tasvirleri (Rogers-Çağman-Tanındı, 1986).
115-119. Bezeklik XIX. Tapınak ejderli Uygur freskosundan ayrıntılarda ağaç tasvirleri.
120. Bezeklik XIX. Tapınak ejderli Uygur freskosundan ayrıntıda ceylan tasviri.
121. Bezeklik XIX. Tapınak ejderli Uygur freskosundan ayrıntı.
122. Doğu Türkistan Kızıl'dan bir fresko parçasında (5 veya 6. yüzyıl) lotus çiçeklerinin bulunduğu deniz veya gölde yüzücüler (Grünwedel, 1912; Rice, 1965; Bussagli, 1979; Anonim, 1982).
123. Doğu Türkistan, Koço'da 9. yüzyıla ait Uygur adak bayrağı üzerinde, lotus desenli elbisesi ile yaşlı Uygur tasviri (Bussagli, 1979).

124. Moğolistan, Noin-Ula 6. Kurgan'dan çıkarılan yün işleme örtüden ayrıntı (Phillips, 1965).
125. Ceyhun nehrinden geçen Moğol askerlerini gösteren Azerbaycan minyatürü (Kerimov, 1980).
126. 1370 tarihli, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan Tebriz minyatürü (Kerimov, 1980).
127. Kelile ve Dinme yazmasından minyatür (İnal, 1995).
128. Lüster tekniğinde işlenmiş Büyük Selçuklu devrine ait çini tabakta rüya sahnesi (Anonim, 1995).
129. Lüster tekniğindeki Selçuklu çini tabağındaki rüya sahnesinden ayrıntı (Anonim, 1995)
130. Bezeklik XIX. Tapınak'taki freskoda bulunan ejder tasvirinden ayrıntı.
131. Moğolistan, Koşo Tsaydam, Ejderli takı bulunan Kültigin (M. 732) kitabesinden ayrıntı. (Anonim, 2002).
132. Ağaç ejderini öldüren savaşçılar. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi. Baysungur Albümü'nden minyatür (H. 2152).
133. Şehnâme, Güştaşb'ın ejderle mücadelesini gösteren 1330 tarihli nüshadan minyatür. İncu dönemi Şiraz okulu (F. Çağman-Z. Tanındı, 1979).
134. Şehnâme minyatürü. Behram Gur ejderi öldürüyor. Şiraz 1370. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H.1511, Vr. 203a (Basil Gray, 1972).
135. Acaibü'l Mahlukat yazmasından minyatür. Ejderi yenen kahraman tasviri. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H. 405 (Topkapı Sarayı Müzesi izniyle, Yaşar Çoruhlu arşivi).
136. Anadolu Selçuklu devrine ait ve muhtemelen Konya Köşkü'nden kabartmada ejderha ve arslan avlayan kahramanlar (F. Sarre, 1967).
137. St. George'un ejderi öldürmesini gösteren Bizans dönemine ait keramik kap. Ukrayna Hersones Müzesi (Fotoğraf: Yaşar Çoruhlu, 2006).
138. St. George'un ejderi öldürüşü (A. Toynbe, 1978).
139. Albrecht Dürer'in eseri tahta baskı resimde Aziz Mikail'in ejderi öldürme sahnesi görülüyor. 16. yüzyılın başı (E.H. Gombrich, 1997).
140. Türkiye, Konya Karatay Medresesi taç kapısından ayrıntıda görülen düğümlü ejder gövdelerinin dekoratif bir süslemeye dönüşmüş şekli (Fotoğraf A. Güler-D. Kuban, 2002).
141. Marksist afişte ejder öldürme sahnesi. Süvarinin kızıl renkte ejderin ise beyaz renkte oluşu dikkati çekmektedir (A. Toynbe, 1978).
142. İran devrim afişi. Hz. Musa'ya benzetilen Ayetullah Humeyni, firavuna benzetilen ve Amerikan emperyalizminin eteğine tutunan, İsrail'le dost olmuş İran Şahı'nı dinsel ve siyasal gücüyle alt etmektedir. Şah'ın ejderle birlikte gösterilmesi dikkati çekmektedir (F Robinson, 1986).
143. Moğolistan kaya resminde av sahnesi.
144. Dağlık Altay. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan eyer örtüsü üzerinde hayvan mücadele sahnesi.
145. Kazakistan Bayan Jürek'ten Göktürk devrine ait kaya resmi. Atı üzerinden avına ok atan süvari (K. M. Baypakov-A. N. Mariyaşev, 2008).
146. Noin Ula kurganlarından çıkarılan örtü üzerinde hayvan mücadele sahnesi. Grifon geyik mücadelesi.

147. Nizami'nin Hamse'sinden 1491 tarihli minyatürde Behram Gur'un avlanması tasvir edilmiştir. Sağ alt köşede insan-hayvan mücadelesi (av) hayvan-hayvan mücadelesi şeklinde tekrarlanmıştır.
148. Nizami'nin Hamse'si, 16. yüzyıla ait İskender'in avlanmasını gösteren minyatürden ayrıntı.
149. Emir Hüsrev Dihlavi'nin Haşt Bihişt adlı eserinden 1496 tarihli minyatür. Timurlu devri.
150. Kanuni Sultan Süleyman'ın avlanması. Süleymannâme minyatürü (Vr . 132a).
151. Nizami'nin Hamse'sinden minyatür. Behram hükümdarlık tacını kazanmak için arslanları öldürürüyor. 1508 tarihli Şiraz minyatürü.
152. Şehnâme'den Nevruz'un ejderhayı öldürmesini gösteren minyatür (M. 1407).
153. Orta Asya, Ordos kemer tokası. MÖ 2-1. yüzyıl. 13,2 cm. Özel koleksiyon (C. Mackenzie, 1995).
154. Güney Sibirya, Tuva'dan MÖ V-IV. yüzyıla ait olduğu kabul edilen Hayvan Üslubu'nda altın sanat eseri. St. Petersburg Antropoloji ve Etnoğrafya Müzesi (Anonim, Musee d'anthropologie...1989).
155. Derviş Muhammed imzalı iki savaşçıyı gösteren ve 1480 civarında yapılmış bir minyatür. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (H.2153). Akkoyunlu Türkmenleri dönemi (F. Çağman-Z. Tanındı, 1979).
156. Büyük Selçuklu devrine ait lüster tekniğinde işlenmiş tabak. Kaşan, 12. yüzyıl. Keir Koleksiyonu (Caiger-Smith, 1995).
157. Mohaç Savaşı. Akıncı beyleri Bali Bey ve Hüsrev Bey'i gösteren minyatür. Süleymannâme. Vr. 219b (E. Atıl, 1986).
158. Mohaç Meydan Savaşı'nda Osmanlı delisi Sinan ile Macar Eugene'nin karşı karşıya gelmesini gösteren minyatür. Süleymannâme, Vr. 212a (E. Atıl, 1986).
159. Temeşvar'ın kuşatılmasını gösteren minyatürden bir ayrıntı. Düşman askerini vurup atından düşüren ve halk arasında "deli" de denilen Osmanlı askeri. Süleymannâme Vr. 533a (E. Atıl, 1986).
160. Nüzhet (el Esrar) el ahbâr der Sefer-i Sigetvar, adlı Zigetvar seferini anlatan yazmadan Kanuni'nin Erdel Prensi'ni kabulünü gösteren minyatür. 1568-1569 tarihli (F. Çağman-Z. Tanındı, 1979).
161. Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Selim ile birlikte Halep yakınlarında avlanmasını tasvir eden minyatür. Osmanlı devrinde sözü edilen yerde büyük ihtimalle arslan olmamasına rağmen, büyüklüğünü gücünü ifade etmek için, hükümdar, resimde arslanı avlarken gösterilmiştir. Süleymannâme, Vr. 576a (E. Atıl, 1986).
162. Arifi'nin Güyü Çevgan adlı eserinden arslan avı sahnesi. 1539/40 tarihli, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H. 845, Vr. 34b (J. M. Rogers-F. Çağman-Z. Tanındı, 1986).
163. Kelile ve Dinme hikâyelerindeki arslan ile öküz öyküsünde arslanın öküzü öldürdüğü anı tasvir eden ama klasik hayvan mücadele sahneleri özellikleriyle verilen arslan-öküz mücadelesi sahnesi.
164. Kuyruğu bağlanmış beyaz atı üzerinde Osmanlı sultanı II. Osman'ı gösteren minyatür. Topkapı Sarayı Müzesi H. 2169 numaralı albüm.

165. Nizami'nin Hamse'si, Leyla ile Mecnun mesnevisinde, aşkından çöllere düşen Mecnun'un etrafındaki çeşitli türden hayvanlarla dertleşmesi. M. 1507-1508 tarihli. St. Petersburg, Saltokov Serdin Halk Kütüphanesi Vr. 98a.
166. MS 2-1. yüzyıla ait, muhtemelen Asya Hunları sanatı eseri, tipik bir hayvan mücadelesi sahnesini gösteren tunç kemer plakası. Berlin Staatliche Museen, Doğu Sanatları Müzesi (anonim, Mounted Nomads... 1997).
167. Kaplan postu üzerine oturmuş şeyhle dervişleri gösteren minyatür. 1600'lerin başı. Sultan Hüseyin'in(?) Hakikat Aşıklarının Toplantısı'ndan istinsah eden Mir Salih. Özbek Taşkent Bilimler Akademisi, Doğu Araştırmaları Enstitüsü. COM 3476, vr. 75b (Galerkina, 1980).
168. Ağaç pano üzerindeki bir dinî destan sahnesinde kartal, benekli ve kuyruğu düğümlü at, kahverengi erkek deve ve süvari figürleri. Doğu Türkistan Dāndān Öylük (Kotan). DVII Tapınağı. Muhtemelen 7. yüzyıl. Londra, British Museum (M. Bussagli, 1979).
169. Geleceğin Buddhası, Koço'dan duvar resmi. 9. yüzyıl Uygur devri. Berlin Staatliche Museen, Hint Sanat Eserleri, IB 4426. (M. Bussagli, 1979).
170. Moğolistan, Koşo Tsaydam, Kültigin Külliyesi'nden başları kırılmış iki taş koç heykeli. (Nowgorodowa, 1980).
171. Göktürk (Kök Türk) devrine ait Taryat yazıtının kaplumbağa heykeli şeklindeki kaidesi. M. 753 (O. Sertkaya-C. Alyılmaz-T. Battulga, 2001).

DİZİN

A-shi-na 112, 114, 116
Aba Tös 173
Adem 35, 297
Afrasiyab Sarayı 158, 255
Ağaç 27, 61-62, 171, 297-298, 303, 326, 337
Ağaç Ejder 61, 81, 294, 307
Ağaç unsuru 62, 203, 227, 294
Ahi Evren 77, 232, 317
Ak Alaha 1 Mezarlığı 94
Akbaba 25, 190
Akrep 61, 62, 67, 221
Alageyik Efsanesi 259
Alp Arslan 195, 200, 272
Alp Mabud 42, 336
Alp-Er Tonga 66
Alplik 64, 197, 226, 283, 301
Alplik Ongunu 87, 128
Altay 24, 39, 189, 201, 247, 257, 272, 285, 298, 304, 315, 328
Altaylar 24-25, 158, 189, 234-235, 285, 308, 326, 339
Ambrosia 27
Anadolu 16, 24, 31, 38-39, 43, 51-52, 63, 69-70, 77, 79-80, 96-100, 103, 122-124, 136-138, 142-144, 164-165, 167, 172, 174, 185, 189, 193, 200-202, 204, 206, 208, 228-230, 232, 245, 253, 257, 259, 270, 284, 294, 303, 308, 315, 317, 319, 321-322, 324-325, 327-329, 331-333
Anadolu Selçukluları 51, 98, 174
Ananta 66, 229
Ani Şehri 195
Anka 23, 25, 32-35, 37-38, 90, 93-94, 188-189, 192, 302, 315, 321, 330
Ankara Etnoğrafya Müzesi 52
Arslan 71, 124, 127-132, 135-136, 138-140, 142-145, 195, 199-200, 203, 206, 272, 276, 288, 294-296, 300, 311-312, 315, 327, 329, 331, 336-337
Arslan Oyunu 130-131
Arslan(ın) Kükremesi 130, 134, 140
Arslanlı Kapı 196-197
Arslanlı Taht 131-132, 135, 208
Artimpasa 128
At 285, 305-306, 315, 317-318, 332
Ateş 62, 239, 297, 299
Atmaca 86, 88, 90, 100
Av 166, 246-247, 249-253, 258-260, 274
Av Köpeği 165-166, 261
Av Kuşları 101, 165, 256, 261
Avcı Kuşlar 96, 329
Avrupa 25, 69-70, 98, 108, 184, 188, 201, 205-209, 222, 233-234, 245, 258
Avrupa Sanatı 208
Ay 66, 197
Ayı 171-172, 174-177, 179, 303
Ayı Kültü 171, 174, 176
Ayı Perisi 174
Azerbaycan 5, 219, 327
Balık 57, 214, 218, 258, 307
Bâmiyan 28
Barış 264, 282, 319
Başkurt 28, 32, 88, 114, 119, 172-173, 192, 331
Baykuş 90, 94, 103, 135
Beçkem 64
Beltirler 90
Benekli Pars 157
Bereket Kültü 61
Berel Kurganı 95
Bey ruhu 89

Beyaz Geyik 117
Beyaz Kurt 117
Bezeklik 26, 41-42, 58-60, 68, 191, 210, 213, 216, 222, 225, 323, 336-338
Biçim Değiştirme 174, 247, 255, 264, 319
Bilge Kağan 115, 204, 225-226, 284, 289, 304
Bodhisattva 26, 191
Boğa 143, 195-202, 306, 320, 329
Bozkır Kültürü 234
Bozkurt 109, 120, 122-123, 316, 321-322, 325-326, 332-333
Buddha 68, 129-130, 132, 135, 161-162, 211, 217, 252, 255, 301, 305-306
Budist 23-26, 28, 36, 41, 49, 65, 67-68, 90, 92-94, 128-134, 142, 147-148, 159, 161-162, 171, 176, 186, 189, 191, 210-211, 214, 217-219, 245, 252, 255, 292, 301-302, 305, 307
Budizm 302
Bugut Abidesi 113, 135, 208, 284
Bulut Ejderhası 79
Buncikeş Sarayı 113
Buryatlar 87
Büke 57, 60, 62, 67, 71, 307
Büyük Selçuklular 51, 244
Cennet Kuşu 35
Ch'ih-yo 64, 66, 157, 159, 163, 197
Cihan /Dünya hakimiyeti 266, 276
Çağrı 96
Çaylak 90
Çift Başlı Kartal 33, 94, 96, 321, 329
Çin 36-37, 55-61, 63-66, 69, 110-113, 115-119, 127, 130-131, 133, 155-157, 173-174, 192, 198, 203, 206, 212, 218, 220-222, 224-225, 234, 238-239, 245, 263, 282, 298, 301, 304-305, 308, 318, 321, 331-332, 334-335, 338-339
Çintemani 67, 69
Çiyan 67
Dağ 69, 171, 210, 242, 298, 303, 326
Dahhak 67
Darab-nâme 76
Dede Korkut 96, 122, 135, 143, 226, 238, 256, 284, 321
Dev 27, 230
Deve 301
Devlet Kuşu 32, 35, 95
Dinsel güç imgeleri 289-291, 293
Divan Edebiyatı 35
Divanü Lügat-it-Türk 79, 177
Doğan 15, 88, 96-97, 140, 202, 322, 324
Doğu Türkistan 40-41, 116, 133, 146, 164, 210, 212-213, 216-218, 225, 255, 306, 319, 336, 339
Duvar Resmi 210
Dünya Ağacı 81, 85-86, 99
Dünya Dağı 59
Ejder 55-56, 63-64, 69, 73, 76-77, 80, 204-205, 213, 224-226, 233, 315, 317, 320, 323, 329, 336
Ejder Gölü 69, 213
Ejder Öldürme 204-205, 224, 320
Ejderler Hükümdarı 68
Elburz Dağı 28-30, 45
Emir Timur 151, 267-268, 320
Enki 70
Er-Töştük 25-26, 28, 31, 46, 49, 70, 190, 192
Erken Devir Türk Sanatı 214
Erlik 67, 142, 147, 159, 239, 292, 304-305, 307
Esik Kurganı (Issık Kurgan) 157
Eski Ahid 176
Falnâme 50
Feng-huang 36-37, 192, 326
Feridun 34, 67, 72, 137
Fil 256, 302, 338
Firdevsî 29, 44, 72, 121, 137, 164, 166, 216, 323
Fresko 336-338
Fu-hsi ve Nu-wa 57, 69
Gagauzlar 124
Gaokerena Ağacı 28, 192
Garuda 23-29, 31, 33-34, 38, 40-43, 46-47, 90, 93-94, 183, 186, 188-193, 302, 311, 319, 326, 336
Gazneliler 51, 134, 244
Gelibolulu Mustafa Ali 258

Geyik 91, 160, 242, 249, 252, 254, 259, 308, 318-319
Gılgamış 70
Gök 24, 27-28, 55-56, 58-62, 65-66, 68, 79, 85-87, 90, 99, 110, 112, 114-115, 118-122, 159, 179, 194, 198, 200, 206, 225-228, 238-239, 263-264, 267, 269, 277, 282-283, 297-308, 312, 319, 327-328, 331, 336-337
Gök Çarkı 65-66, 68, 307
Gök Ejderi 65-66, 68, 226, 336
Gök Kuşu 86
Gök Menşeli Kurt 109, 303
Gök Sütunu 66
Gök Tanrı 24, 27-28, 85-87, 90, 99, 114-115
Göktürk (Kök Türk) 33
Gök ve Yer 55, 90, 225, 227, 238-239, 263-264, 277, 282, 297-300, 302, 305-308, 319
Gök, Yer, Su 312
Gök-börü 114
Grek 98
Grifon 24, 40, 329, 336
Güneş 28, 87, 239, 299
Güneş Kuşu 28
Güvercin 103, 292
Hacı Bektaş 77, 103, 138, 142, 231-232, 292, 324
Hacı Bektaş-ı Veli 77, 103, 138, 232, 292, 324
Hamse 136-137, 139, 146, 148, 260, 287, 321-322, 327
Harpi 51-52, 329
Hayat Ağacı 99
Hayvan Mücadele Sahneleri 40, 227, 234, 246, 255, 262, 283, 299, 319
Hayvan Üslubu 39, 227, 234-236, 246, 262, 280, 317
Hayvan-ana 110, 172, 235
Hayvan-ata 86, 110, 175, 235
Heft Peyker 48
Hint 23-24, 26, 36, 41, 55, 65-67, 72, 78, 93-94, 132, 148, 159, 161, 165, 175-176, 186, 188-189, 191, 198, 206, 211, 218, 229, 245, 256, 298, 331
Hitit 206, 208, 245
Hsiung-nu (Hiung-nu) 56
Humay 87
Hun 39-40, 94, 109, 111-112, 117, 121, 146, 156, 172, 204, 208, 218, 235, 237, 240-241, 243-244, 250-251, 253-254, 266, 279, 285, 302, 305-307, 321, 329, 337-338
Hunlar 250
Hüma 33, 89, 96, 192, 194
Hüsrev ve Şirin 146, 149, 287, 328
Hz. Muhammed 49, 77, 140, 147-148, 293-295
Hz. Ali 50, 77, 123, 137-138, 228, 295
Hz. Hamza 49-50, 138
Hz. Süleyman 47, 139, 147-149, 287
Hz. Yusuf 123-124
Irk Bitig 92, 120, 160, 238, 269, 284, 301
İç Asya 36, 39, 61, 80, 94, 107, 127-128, 133, 135, 155, 161, 171-172, 174, 178, 183, 185, 188, 203, 221, 229, 234, 236-237, 239, 247, 255, 262, 282, 286, 291, 317, 320
İndra 67, 159, 162
İran 23, 28, 49-50, 66, 72, 121, 172, 188, 192-193, 198, 206, 212, 216, 229, 233, 238-239, 245, 257, 271, 329
İskit 64, 128, 144, 155, 235, 250
İyilik 27, 29, 32, 36, 41, 45-46, 65, 86, 122, 225, 239
Jambavan 175-176
Jüpiter 62, 90-91
Kadru 26
Kafdağı 28-31, 33, 35, 49-50
Kahraman 73
Kala-Yama-Zurvan 66
Kale-i Kahkaha 113
Kam 328
Kansu Uygurları 66, 175
Kao-Ch'eler 90, 111-112, 189
Kaos 35
Kaplan 155-159, 161, 163-164, 166, 173, 292, 301, 338
Kaplan postu 157, 159, 164

Kaplumbağa 226, 319
Kara Arslan 133
Karakuş 23, 25-26, 31, 42, 70, 86, 95, 188, 190, 192, 194, 262, 336
Karaoğlan 172
Kara Yılan 57
Kartal 12, 24, 33, 41, 85-87, 89-92, 94, 96-98, 100, 102-103, 183, 193, 241-242, 288, 302-303, 319, 321, 329, 336
Kartal grifon 241
Kasyapa 26-27
Kaşgarlı Mahmud 71-72, 78, 95-96, 121, 135, 163, 166, 177, 256, 285
Kazakistan 95, 109, 157, 201, 315, 336, 339
Kelile ve Dimne 103, 134, 140-141, 144, 151, 167, 178, 219, 281, 317, 327
Kentavros 38, 78
Kertenkele 37, 55, 63
Kırgızistan 5, 109, 201
Kırgızlar 65, 156
Kızıl 41, 57, 88, 93, 133, 210, 212, 218, 222, 336
Koç 308
Koço 64, 68, 89, 93, 112, 210, 213, 218, 256, 324, 336-337
Koruyucu Ruh 29, 64, 89, 92, 157, 250, 302
Kök-luu 221
Körkle Monçuk 67
Kötülük 29, 65-67, 70-72, 76, 78, 86, 239, 277, 284, 297
Kumtura 43, 210, 336
Kurbağa 67
Kurgan 157, 290, 320, 324, 336-337
Kurt 110, 114-115, 117, 119-124, 199, 303, 318, 337
Kurt Başlı Sancak 115-116
Kurt Yıldızı 119
Kurttan Gebe Kalma 112
Kurttan Türeme113-114, 123, 208
Kutadgu Bilig 95, 121, 134-135, 163, 333
Kutlu Dağ 57
Kutup Yıldızı 27
Kült 171, 236, 248, 253, 303
Kültigin 61, 64-65, 89, 96, 115, 120, 122, 194, 204, 225-226, 238, 269, 271-272, 284, 286, 289, 299, 303, 316, 319
Kültigin Kitabesi 226
Laçin 88, 96
Leyla ile Mecnun 139, 148, 287
Leylek 47
Lotus 217-218, 320, 330
Mağara Tapınağı 210, 218
Mahzen-i Esrar 76, 121, 136, 328
Maniheist 23, 28, 65, 66, 92, 128, 129, 189, 307
Maniheizm 128, 312
Mantıku't Tayr 30, 34, 48
Maytrısimit 68, 332
Mesnevi 76, 124, 140-141, 177-178, 317, 328
Mevlâna 23, 28, 65-66, 92, 128-129, 189, 307
Mevlânâ Celâleddin Rûmi 177
Mezopotamya 69, 127, 238-239
Minyatür 43, 49, 139, 315, 326-327, 336-338
Moğolistan 109, 113, 118, 253, 316, 337-339
Moğolların Gizli Tarihi 92-93, 120, 138, 316
Mücadele Sahneleri 40, 205, 227, 234, 246, 255, 262, 283, 293, 299, 319-320
Müşteri yıldızı 62-63
Naga(lar) 41, 43
Ninurta 70
Nizamî 75-76, 121, 136-137, 148, 322
Noın Ula 144
Noın-Ula Kurganı 21
Oğuz Boyları 87, 256
Oğuz Kağan Destanı 118-120, 197, 199-200, 249, 295, 303, 316, 319
Ongun 87
On İki Hayvanlı Türk Takvimi 64, 129
Orhun Abideleri 115, 238, 321
Orman 171, 298, 303, 326
Orta Asya 16, 25, 36, 39, 56, 69-70, 80, 94, 107-108, 150, 158, 173,

179, 184-185, 190, 195, 199, 201, 203-206, 208, 212, 214-217, 219, 225-226, 229, 231, 234, 237, 239, 241-242, 245, 253-254, 259, 262, 286, 293, 298, 304, 306, 308, 317-320, 322-323, 329, 331
Otman Baba 77
Öküz 198-199, 201, 306, 320
Ölümsüzlük Otu 57
Ön Asya 65, 70, 206, 285
Ördek 47
Ötüken 11-12, 65, 116, 156, 198, 226, 251, 307, 322, 332
Özbekistan 5, 150, 201
Pançatantra 134, 161
Pazırık 39-40, 51, 91, 94, 127, 132, 144, 160, 201, 218, 241-243, 254, 285, 302, 326, 336-339
Peçenekler 184
Phoenix 23-24, 26, 32, 35-38, 48-49, 102, 188-189, 191-192
Proto-Türk 39, 90, 94-95, 109, 128, 204, 222, 239, 241, 251, 253, 262, 266, 299, 305
Rahş 73
Rahu ve Ketu 66, 229-230
Ren Geyiği 132
Roma 36, 98, 114, 127
Rusya Federasyonu 94, 201
Saltuk-nâme 31, 77, 142, 192, 333
Sarı Ejder 59, 62
Sarı Saltuk 31, 76
Savaş 264, 282-283, 319
Selçuk-nâme 272-273, 315
Semender 37
Sengim 68
Serpent 27, 55, 191
Sibirya 40, 55, 85, 155, 173-174, 203, 243, 249, 253, 266, 298, 305, 308, 330, 338
Simurg 25, 28, 188, 192, 198, 273, 302, 326
Siren 51-52
Siyah Kalem 75, 100, 145, 166, 178, 326
Siyer-i Nebi 77, 101, 147, 228, 260, 293-294, 332
St George 207
Stupa 211
Su Kuşları 24, 45, 189, 214
Su unsuru 239
Sumeru Dağı 67
Surnâme 104
Suvarnaprabhâsa Sutra 26
Suyun Sahibi 69
Süleymannâme 260, 279-280
Sülün 36, 94, 258
Süt Okyanusu 26
Şaman 85-87, 120, 160, 174, 194, 302-305, 317, 337
Şamanizm 24, 32, 61, 86, 88, 93, 99, 107, 120, 160, 171-173, 190, 248, 286, 298-299, 302, 304-305, 307, 312, 317, 321, 326
Şehnâme 29, 33, 44-47, 50, 72, 74-75, 121-122, 124, 137, 145-146, 159, 164, 166, 216, 219, 228, 244, 276, 316, 323, 326
Şir-dar 150
Tabgaçlar 63
Taoist 57
T'ao-t'ieh 64, 157
Tasavvuf 33, 58, 328, 332
Tavşan 141, 151, 258
Tavus 29, 36
Tebriz 215, 219, 336
Teke 132, 277
Thraetaona 67, 72
Ti Boyları 111
Tibet 68, 127, 131-132, 175, 331
Tie-leler 90
Tilki 124
Timsah 73, 272
Ting-lingler 116
Tobalar 127
Topkapı Sarayı Müzesi 44, 46-47, 49-50, 78, 150, 165, 179, 207, 215-216, 316, 318, 332, 335
Totem 109, 172, 324
Totemizm 88, 109, 322
Töz 28, 104, 156, 158, 172, 175, 197, 277, 301, 303
Tuba Türkleri 109
Tuğ 64, 115, 121, 133, 198, 300, 326, 329
Tun-huang 92, 160, 162, 212, 238,

324, 337
Turan 78-79, 131, 166-167, 216, 259, 265-266, 274, 278, 283, 286
Turumtay 96
Türkmen 94, 123, 172, 333
Umay 32-33, 89, 96, 194
Unicorn 36, 38, 52
Upanişadlar 93
Uygur 39-41, 55, 65-66, 68-69, 89, 91, 93-94, 113, 116, 129, 131, 159, 167, 174, 210-218, 220-223, 229, 232, 238, 243, 253, 255, 259, 284, 299, 301, 303, 307-308, 318, 320, 323, 331, 336-338
Uygurca 61, 68, 118-119, 163, 199, 238, 303, 319, 332
Ülgen 67, 86, 230, 305
Vahdet-i Vücud 30, 45
Vairocana 68
Varahşa 158, 338
Varka ve Gülşah 97, 244
Venüs 62
Verethraghna 67
Vilâyetnâme 103, 138
Vinata 26-27
Vişnu 26-27, 43, 66, 129, 175-176, 336
Wu-sunlar 110
Yabani boğa 64, 197
Yada taşı 61
Yedi Başlı Dev 230
Yedi Başlı Ejderha 230
Yer 38, 55-57, 62, 75, 90, 110, 121, 171, 174, 179, 185, 200, 225, 227, 238-239, 252, 263-264, 267, 269-270, 277, 282-284, 297-300, 302-308, 312, 319
Yer ejderi 57, 227, 307
Yer-Su 55-56, 62, 75, 171, 174, 239
Yıldırım Bayezid 268, 275
Yıldız (lar) 61-62, 78, 120, 157, 179, 221, 227
Yiğitlik 301
Ying-yang 179, 239
Yusuf Has Hacib 121
Yürüyen Ejder 60, 62
Zafernâme 266-270, 328
Zümrüd-ü Anka 23, 25, 32, 37, 188-189, 192

Kozmolojik, Mitolojik, Astrolojik,
Dinî ve Edebî Tasavvurlara Göre

TÜRK SANATINDA HAYVAN SEMBOLİZMİ

II

Vahşi ve Evcil Hayvanların
Sembolizmi Üzerine Bir Deneme

Prof. Dr. Yaşar Çoruhlu

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1400
KÜLTÜR SERİSİ: 818

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

978-605-155-805-9 (Tk)
ISBN: 978-605-155-807-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Son Okuma: Süheyla Ağan

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Baskı: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Sertifika Numarası: 12531 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2019

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

PROF. DR. YAŞAR ÇORUHLU, 1964 yılında Trabzon'da (Of) doğdu. İstanbul Davutpaşa Lisesi'nden mezun olduktan sonra, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk ve İslâm Sanatı kürsüsünde yüksek öğrenimine başladı. Yüksek Öğrenim Kurumu tarafından bölümler yeniden düzenlendikten sonra teşekkül edilen Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nün Sanat Tarihi Anabilim Dalı'na devam ederek 1985 yılında lisans eğitimini tamamladı.1986 Yılında şimdiki adıyla Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'ndeki Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nde asistan (Araştırma Görevlisi) oldu.

1985-86 eğitim öğretim döneminde *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatında Orta Asya ile Bağlantılar* başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. 1988-89 döneminde doktora eğitimine başlayan Çoruhlu, bu çalışmalarını, *Türk Resim Sanatında Hayvan Sembolizmi* başlıklı teziyle tamamlayarak Doktor unvanını aldı.

1993 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü'nde Yardımcı Doçent, 2002'de Doçent ve 2006'da Profesör olan Çoruhlu, aynı üniversite ve bölümde lisans düzeyinde; *İslâmiyetten Önce Türk Sanatı, İslâmiyetten Sonra Asya Türk Sanatı, Türk Mitolojisi, Çin Sanatı, Hint Sanatı* derslerini vermektedir. Yüksek lisans ve doktora seviyesinde ise *Türk Mimarisinde Kurganlar, Türk Sanatında Semboller, Türk Sanatında İkonografi Araştırmaları, Orta Asya Türk Resmi, Orta Asya Kaya Resimleri* konularında dersler verdi.

Prof. Dr. Yaşar Çoruhlu, İslâm öncesi Türk topluluklarının ve bugün onların torunlarının yayıldığı Orta ve İç Asya ve Doğu Avrupa'da, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan, İran, Kırım, Ukrayna, Romanya ve Moldova gibi ülkelerde Erken Devir Türk Sanatı ve Türk Mitolojisi alanlarında araştırma ve incelemelerde bulundu. Elde ettiği verileri birçok uluslararası ve milli kongre ve sempozyumlarda sundu. Uzmanlık alanı ile ilgili kitaplar ve pek çok makale ve yazıyı kaleme aldı ve yayımladı. Türk Mitolojisi, Erken Devir Türk Sanatı, Türk Sanatında Semboller gibi konularda çeşitli televizyon programlarına katıldı, belgesellerde yer aldı ve danışmanlık yaptı. Birçok kuruluşta ve üniversitede alanı ile ilgili konferanslar verdi.

Üzerinde çalıştığı bilimsel konular ile ilgili yüzey araştırmaları ve arkeolojik kazılara da katılan Çoruhlu, kendisi de 2006-2009 yılları arasında Kars/Ani kazılarının başkanlığını yürüttü. 2006 yılında İstanbul 2. Anıtlar Bölge Kurulu üyesi oldu. Burada 6 yıl boyunca çalışmalarını sürdürdü. 2012 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, "Türk Sanatı Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi" müdürü oldu ve 2012 Kasım ayında Türkiye'de ilk defa olmak üzere söz konusu araştırma merkezinin faaliyeti olarak "I. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi"ni gerçekleştirdi.

Prof. Dr. Yaşar Çoruhlu halen bilimsel çalışma ve araştırmalarına devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9
I. GİRİŞ 13
II. AT 23
III. SELÇUKLU SANATINDA KUYRUĞU DÜĞÜMLÜ ATLAR 63
IV. AT VE KOÇ, KOYUN ŞEKİLLİ MEZAR TAŞLARI 81
V. BALIK 97
VI. BOĞA, ÖKÜZ, İNEK 111
VII. DEVE 129
VIII. FİL 139
IX. GEYİK 157
X. KAPLUMBAĞA 177
XI. KEDİ 189
XII.KOYUN, KOÇ, KEÇİ 209
XIII. KÖPEK 225
XIV. MAYMUN 239
XV. TAVŞAN 249
XVI. TAVUK VE HOROZ 259
XVII. TİLKİ 267
XVIII. YILAN 275
XIX. YIRTICI OLMAYAN KUŞLAR 289
XX. HAYVAN TASVİRİ GELENEĞİNİN UYGURLARDAKİ DEVAMI (NOTLAR) 315
XXI. ASYA TÜRK-İSLÂM SANATINDA HAYVAN ÜSLUBUNUN İZLERİ (NOTLAR) 325
XXII. SONUÇ 337
BİBLİYOGRAFYA 341
KISALTMALAR 369
ÇİZİMLER LİSTESİ 371
DİZİN 393
RESİMLER 401

ÖNSÖZ

"*TÜRK RESİM SANATINDA HAYVAN SEMBOLİZMİ*" başlıklı doktora tezimizi 1992 yılında bitirerek Doktor unvanını aldığımızdan bu yana yıllar geçti, 1993 yılında Yardımcı Doçent, 2002 yılında Doçent ve 2006 yılında Profesör olduk. Bütün bu yıllar zarfında doktora tezimizin konusuna ilgi hiç bitmedi. Tezimizin yırtıcı hayvanlar ile ilgili bölümlerini içeren kitap *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi-I* genel başlığı ile 1995 yılında, Seyran Kitabevi'nden yayınlandı. Ancak bu yayınevi bir süre sonra kapandığından, kitabın doktora tezimizin vahşi ve evcil hayvanların Türk sanatındaki sembolizmini içeren ikinci cildi (veya kitabı) yayınlanamadı. Bununla birlikte tezin bu bölümleri ayrı makaleler halinde *Türk Dünyası Araştırmaları, Türk Dünyası Tarih Dergisi*, *Toplumsal Tarih* dergisi, *Arkeoloji ve Sanat* dergisi gibi kimi dergilerin yanı sıra, biri de Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nün *Prof. Dr. Oktay Aslanapa Hatıra Sayısı*'nda yayınlandı. Tabii olarak bu dağınık halde ötede beride kalmış olan yazılara ulaşmak kolay olmuyordu ve ihtiyaç duyanlar sürekli olarak bunları şahsımızdan istiyor ve sözü edilen yazıların, ikinci bir kitap halinde toplanmasının iyi olacağı görüşünü, bana iletiyorlardı.

Bu arada Kömen Yayınları, ilk baskısından daha iyi hazırlanmış bir kitap halinde ilk kitabın ikinci baskısını, kuşe kâğıda basılmış metin ve renkli, renksiz resimlerle sert kapaklı bir cilt halinde 2014 yılında tekrar (2. baskı) yayınladı. Bu kitapta hatalar düzeltilmeye çalışılarak kimi resimler de yenilenmek suretiyle düzenlemeler yapılırken, ayrıca doktora tezimizden sonra gerçekleştirdiğimiz kimi konu ile ilgili makalelerimiz veya makalelerimizin konu ile ilgili kısımları da bu ikinci baskıya ilave edildi. Bu türden ilaveler kısa ol-

mak kaydıyla kısmen ana metne de yapıldı.

Sonra makaleler halinde yayınlanmış son şekillerinden faydalanarak "Vahşi ve Evcil Hayvanların Türk Sanatı Eserlerindeki Sembolizmi"ni ele aldığımız bu kitabımızı düzenlemeye başladık. Hayvanları alfabetik sıra ile ele almak suretiyle düzenlediğimiz kitabın metnini gözden geçirip, hataları düzelterek, ilave edilmesi düşünülen bazı hususları ilave ettik. Resim ve çizimleri gözden geçirdik, yenilenmesi gerektiği yerde yeniledik veya başka örnekleri ekledik. Ayrıca konu ile ilgili doktora tezimizden sonra yaptığımız kimi küçük yayınları da bu kitabın içerisine aldık. Böylece "Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi" kitabımızın ikinci kısmı yeni bir kitap olarak ortaya çıktı. Doktora tezimizde, eser örnekleri resim (tasvir) ağırlıklı olduğundan bu ikinci kitapta da resim veya tasvirler, çoğunlukla sembolik manaların yansımalarını göstermek üzere kullanıldı.

"Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi (Vahşi ve Evcil Hayvanlar)" konulu bu ikinci kitabın makaleler halinde yayınlanmış metni, birincisi ile birlikte her zaman önemli bir boşluğu doldurdu. Bugüne kadar kimi bazı makaleler dışında, bazısı tercüme, biri telif olmak üzere -isimlerini kaynakça kısmına ilave ettiğimiz- bazı çalışmalar yapıldı. Ancak bunların hiçbiri toplu bir bakışı içermiyordu ve Türk sanatı tarihi için yapılmamıştı. Öte yandan yeni iddiasıyla yazılan bazı makale ve tezler içerisinde bizim hayvan sembolizmi kitap ve yazılarımızı şekil ve üslup açısından taklit eden birtakım sözde araştırmalar da ortaya çıktı. Hatta bunlar içerisinde bizim ifadelerimizin özeti olan veya bire bir aktarmalar da bulunmaktaydı. Çalışmalarımızı fütursuzca kullanan bu sözde araştırmacılar, yararlandıkları makale veya kitaplarımızı, ne dipnotlarında ne de kaynakçalarında göstermeye gerek duydular.

Bugün için, esası doktora tezimiz olan araştırmamız değerini hâlâ korumaktadır. Birinci kitapta olduğu gibi bu yeni kitabımızda da Türk sanatındaki hayvan sembolizminin, çeşitli vahşi ve evcil hayvanlara göre, başlangıcından itibaren, Türklerin "İslâm Öncesi" diye de tabir edilen erken devirlerinden başlayarak, ağırlıklı olarak 14. yüzyıla kadar olan bölümünü ele almaya çalıştık. Amacımız erken devrin sembolizminin Türk-İslâm devirleri içinde, bazen dönüşüm geçirse de devam ettiğini vurgulamaktı. Bu yüzden anlatım-

larımızda Osmanlı Türk sanatı döneminin hayvan sembolizmine az oranda değindik.

Yöntem olarak kronolojik tarih dizimini esas alan bu çalışmada, birinci kitapta çok kısa bir şekilde sembolün (simge) ne olduğundan bahsedildiği için, burada "giriş" mahiyetinde, sembolün nasıl oluştuğu konusu üzerinde durulduktan sonra, doğrudan doğruya ana bölümlere geçilmiştir.

Kitap metni bilgisayar ortamına iki kez aktarıldı. Birincisinde nasıl olduysa bütün kayıtlar silindi ve sonra ikinci kez metnin ana bölümleri bilgisayara aktarılmak zorunda kalındı. Bu doğrudan daha önce yayınlanmış makalelerden, bölümleri oluşturacak metni bilgisayara yazarak aktarma şeklinde olduğu için, uzun ve zor bir işti. Metnin bilgisayar ortamına aktarılmasında yardımcı olan başta Ayça Çoruhlu olmak üzere emeği geçenlere de teşekkür ederim.

Ayrıca, bu kitabımı en güzel şekilde basıma hazırlayarak yayınlanmasını sağlayan Ötüken Neşriyat yetkililerine teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul/Kartal 2018 **Prof. Dr. Yaşar Çoruhlu**

I

GİRİŞ

TÜRK SANATINDA sembolizm ve simgeler konusu, uzun yıllardan beri üzerinde düşündüğümüz bir alandır. Daha çok hayvan sembolleri üzerinde durmakla beraber, yavaş yavaş konuyu bütünleyici çalışmalara da yönelmekteyiz.

Simgelerin çeşitli alanlarla ilişkisi bulunmakla birlikte, yazı başlığımızdan da anlaşılacağı gibi, biz, özellikle Sanat tarihine yansımaları hususunu ön plana çıkarır şekilde konuyu işlemeye çalışacağız. Bununla birlikte "simge" sadece bir piramidin zirve noktası olarak ele alınmalıdır veya buzdağının su üzerindeki kısmı olarak görülmelidir. O sözü edilen uç noktaya varılmadan evvel, kademe kademe bir süreçten geçerek simgenin oluşumu söz konusudur. Onun oluşumunu, çeşitli devirlerde Türk topluluklarında var olan, mitlerin, inanışların, dinlerin, geleneklerin tüm toplum bireylerince anlaşılır olması ihtiyacı sağlamıştır. Yani bu alanlara ait, bir işaret, şekil, hayvan veya bitki, ya da insan vücudunun bölümleri, uzuvları; bir toplumsal anlaşma ile ayrıntıya girmeksizin, belli bir toplulukta mitsel, dinsel veya geleneksel belli anlamlara geldiği zaman "simge" ortaya çıkmış demektir.

Bu söylediklerimizi biri yırtıcı diğeri yırtıcı olmayan iki hayvan grubundan birer örnekle ele alabiliriz: Kartal ve geyik, Türk topluluklarında önemli simgesel değeri olan hayvanlardan ikisidir. Bunların sembol olma aşamalarını belirleyebilmemiz için öncelikle şu soruyu sormamız gereklidir: "Kartal veya benzeri yırtıcı kuşlar ve geyikler çeşitli Türk topluluklarında nasıl önemli bir simge haline gelmiştir?". Bu durumda öncelikle eski Türk topluluklarının büyük çoğunluğunun, özellikle belli dönemlerde hayvan yetiştiricisi ve avcı kavim olma özelliğinin ağırlıklı yaşam tarzı olduğunu temel olarak kabul etmek gerekir. Hayvan Ata kültleri, av kültleri gelişirken; kartal ve

yırtıcı kuşlar, özellikleri ve güçleri nedeniyle diğer yırtıcı hayvanlar gibi hâkim unsurlarla, "Tanrı, hükümdar veya kahraman"larla simgesel açıdan bütünleştirilmiş, en genel planda da "insan avcı" ile özdeşleştirilmiştir. Çünkü aynı zamanda yaşayan bir varlığın hayatını sürdürebilmesi için avcı pozisyonunda olması gerektiği, yani güçlü olma zorunluluğunun olduğu düşünülmüştür. Bu husus insanın "biçim değiştirerek" hayvanın gücüne sahip olma isteğine veya yok olmama dürtüsüne işaret eder.

Söz konusu anlayış "insan-tanrı" ilişkisine de atıfta bulunur. Bu yönden insanın iki davranış biçimi ortaya çıkar ki bunlardan biri "insanın tanrı gibi olma" isteği, diğeri daha yaygın olarak, ilk isteğe erişmesinin mümkün olmadığını düşünerek, Tanrı'nın tarafında olma isteği. Bu hususlara bağlı olarak kavramları maddeleştirmek isteyen insanlar, başka birçok şey gibi Kartal veya yırtıcı kuşları bazen Tanrı saymışlar bazen de Tanrı'nın veya Tanrı'nın gücünün simgeleri olarak görmüşlerdir. Bununla birlikte "aydınlık" olarak nitelendirilebilecek bu tarafın karşısında olan yani Tanrı gibi olmak isteyip de olamayan insanlar onunla ve onun tarafının temsil ettikleriyle mücadeleye girerek, "olumsuz olan unsuru" temsil etmek üzere karşı alanın simgeleriyle kendilerini ifade ederler. Bu olumsuz unsur tarafında olanlar böylece aynı zamanda kötü unsurların simgeleri olan tanrılarla kendilerini özdeşleştirirler. İşte kısa ifadesiyle Kartal ve diğer yırtıcı kuşların çeşitli ama olumlu unsurların simgeleri haline gelişi bu yolla olur.

Durumu geyik açısından ele aldığımızda, onun da bir 'hayvan ana' olarak saygı gördüğünü, bazı Türk halklarının geyiği kutsal saydığını ve hatta "tanrıça" olarak kabul ettiğini göz önüne almamız gerekir. Bu anlayış muhtemelen "ana tanrıça" anlayışının bir uzantısıydı ve çeşitli dönemlerden geçerek, neredeyse Türk-İslâm devirlerinin geç dönemlerine kadar ulaşmıştı. Ancak onu "yer" unsuru ile ilişkilendirdiğimizde, yukarıdaki kartal ve yırtıcı kuşların veya diğer yırtıcıların avladığı bir unsur olarak olumsuz bir anlama bürünür. Tanrıça geyik, "beyaz" olarak gösterilir ve diğer geyik ise zikredilirken toprak rengi veya koyu renkli olarak ifade edilir. Yer, yeraltı ve bazen de ölümle ilşkilendirilir. Zaferin karşıtıdır. Mücadelede yenilmeyi ifade eder. Bu anlamda geyik, ölüme götürendir, aydınlı-

ğın karşıtıdır. Karanlıktır. Erilliğin de karşıtıdır, dişildir vs. Kartalla bir arada onların birbiriyle, bu bahsedilen çeşitli türden ilişkileri ise karşıtların bütünü meydana getirdiği yaşam döngüsünü (Ying-Yang) ifade eder.

Burada ele almaya çalıştığımız aynı sistem başka pek çok simge için de geçerli kabul edilebilir. Bu ve benzeri türden bir simgenin oluşumunda başka toplumlardan gelen kültürel etkiler de göz ardı edilmemelidir; çünkü benzeri hususlar, Türklerin birlikte yaşadığı veya yakın çevrelerindeki topluluklarda da onlardaki kadar yoğun olmasa bile vardır. Sadece bu yabancı topluluklarda, kendi kültürlerine uygun bir şekilde olmak üzere farklı bir bütün içerisinde değerlendirilerek kullanılmaktadır.

Böylece biz simgeleri ele alırken, onları sadece son ulaştıkları şekil itibariyle ele almayacağız. Onların oluşumunu sağlayan etkenlerle birlikte düşünecek ve oluşturduğumuz temel yönteme bağlı olarak, ilgili bölümlere uygun olan örnekleri seçerek ele almaya çalışacağız.

Bunun için nasıl bir araştırma yöntemi uygulanmalıdır konusuna da açıklık getirmemiz gerekir.

Simgeler üzerine geliştirilecek araştırma yöntemi, Türklerin, çeşitli coğrafyalara yayılmış ve zaman içinde ortak tarafları yanında, farklılıkların da gelişmiş olduğu kavimlerden oluştuğu gerçeğini kabul etmelidir. Bununla birlikte çeşitli büyük imparatorluk ve devletler döneminde, benzeşme (kültürel bütünlüğe ulaşma) oranının daha fazla olduğunu da göz önünde bulundurmalıyız. Bu son türden dönemlerde, büyük siyasi kuruluşu (devlet veya imparatorluğu) ana eksen olarak almamızda da bir sakınca yoktur.

Bir diğer husus olarak, böyle bir araştırma yaparken Türk tarihinin, tarihsel kronolojisini ve gelişimini bilmek zorunluluğunun olduğunu belirtebiliriz. Belli başlı Türk kavimleri/halkları hangileridir? Türklerin ilk ortaya çıktıkları zaman hangi dönemdir? İlk olarak ortaya çıkmaya başladıkları (İç Asya'yı baz aldığımızda) MÖ 3000-2000 yıllarından itibaren tarihi gelişimleri, kurdukları devletler, içinde yaşadıkları diğer toplumların kurduğu devletler hangileridir? Başka hangi toplumlarla birlikte yaşamışlardır, çevrelerinde hangi devletler vardır, onlarla kültürel ve siyasi ilişkileri nasıl olmuştur? Bunlar Türk sanatında

simgeler konusunda ana hatlarıyla bilinmesi gereken temel konulardır. Bu konularda bilgi eksikliği, simgeler konusunda yapılan değerlendirmelerde hatalı eksik sonuçlara varılması sonucunu doğurur.

Dikkate alınması gereken diğer bir konu tarihi-coğrafya'dır. Türklerin başlangıç tarihlerinden itibaren hangi coğrafi bölgelerde, hangi sınırlar içinde yaşadıkları, yapılacak değerlendirmelerin isabetli olmaları açısından son derece önemlidir. Tarihi-coğrafyadan haberimiz olmadığı takdirde söylediklerimiz havada kalacak, yerine oturmayacaktır.

Simgeler konusu ile ilgili olarak, "Türklerin dili, lehçeleri, kullandıkları başka diller ve uyguladıkları alfabeler" konusu da önemlidir. Örneğin Türklerin Ermeni alfabesiyle, Süryani alfabesiyle, Arap Elif Ba'sıyla ya da Çince yazı yazdıklarını bilmezsek, bu kaynaklardan simgeler hususunda bir bilgi çıkaramamız, daha doğrusu bunlarda anlatılan bilgileri Çinlilere, Ermenilere, Süryanilere veya Araplara ait olarak kabul etmemiz işten bile değildir. Türkçe kitabeler, Türkçe ve diğer dillerdeki epigrafik malzeme yığınının ne olduğu, genel hatları ile "simge" araştırıcısının bilmek zorunda olduğu konulardandır.

Konumuzla ilişkisi açısından en dikkat çekici konulardan biri de dinlerdir; bunlara bağlı olarak teşekkül eden insana, tanrılara (veya Tanrı'ya), evrenin yapısına, hayata ve ölüme ilişkin mitler, inanışlar ve gelenekler de yukarıda belirtilen aynı nedenlerden ötürü bilinmesi gerekli hususlardır.

Sanat ve sanat tarihi, arkeolojik ve etnoğrafik nesneler sembolizmin (simgeciliğin) en yoğun olarak karşımıza çıktığı yerlerdir. Sembolizm üzerine çalışan bir araştırmacı bilhassa sanat tarihinin genel ve toplumlar bazında gelişimini öğrenmek zorundadır.

Semboller/simgeler ile ilgili olarak yapılmış ve yayınlanmış çeşitli araştırmalarda, konunun aktarımı için esas olarak iki yolun izlendiği görülmektedir. Bunlardan birincisi, alfabetik sıraya göre simgeleri veya onları doğuran konuları sıralamak -ki en çok uygulanan ve en kolay yoldur- diğeri ise, ele alınan toplumun özelliklerine göre, belirlenmiş birbiri ile ilişkili gruplara ayırarak simgeleri ele almaktır.

Biz burada, yukarıda açıklanan hususlar-ilkeler çerçevesinde ele alacağımız simgeleri ve sembolizmi daha çok ikinci yolu kullanarak aktarmaya çalışacağız.

Bu nedenle Türk sanatı ve kültüründe simgelerin tarafımızca ele alınış planını şu şekilde sunabiliriz:

I. KOZMOLOJİK KÖKENLİ SİMGELER

1. Gök ve Yer simgeciliği
2. Dünya veya Evreni ifade eden şema ve şekiller, Dünya'nın yaradılışı ve kıyamet.
3. Çeşitli Gök Cisimlerinin sembolizmi.
4. Yer'e ve Yeraltı'na ilişkin simgeler.

II. MİTSEL ve DİNSEL KÖKENLİ SİMGELER

1. Tanrılar ve Ruhlarla ilgili sembolizm ve simgeler
    1. Gök tanrısı-tanrıları (veya ruhları).
    2. Yer tanrısı (veya ruhları).
    3. Yeraltına ilişkin tanrı veya ruhlar.
    4. Müslüman Türklerde Tanrı (Allah).

III. İNSANLA İLGİLİ SİMGELER

1. İnsanın yaradılışı, ilk insan (lar).
2. İnsan vücudu veya bölümleri ile ilgili simgeler (Yüz, el, saç vs.).
3. Giyim-kuşam simgeciliği.
4. Doğum, evlenme ve sevgi-aşk sembolizmi.
5. Hastalık, ölüm ve yas simgeciliği.
6. Mücadele ve savaş sembolizmi.
7. Barış, adalet, hukuka ilişkin simgeler.
8. Din veya din adamlarına ilişkin simgesellik.

IV. DEVLET ve HANEDAN (HÜKÜMDARLIK) SİMGELERİ

1. Devletin yapısı ile ilgili sembolizm ve simgeler.
2. Hanedan ve hükümdarın veyahut yöneticilerin kendisi ile ilgili simgeler/sembolizm.

3. Yönetilen halk (teba veya vatandaş) ile ilgili sembolizm veya simgeler.

V. HAYVANLARIN SEBOLİZMİ veya HAYVAN SİMGELERİ

1. Gerçeküstü veya mitsel yaratıklar.
2. Yırtıcı hayvanlar.
3. Vahşi ve evcil hayvanlar.

VI. BİTKİLER veya BİTKİ GÖRÜNÜMLÜ ŞEKİLLER/MOTİFLER

1. Lotus (Nilüfer).
2. Gül.
3. Lale, vb.
4. Rumî (İslimi).
5. Palmet.
6. Kıvrık dal, bahar dalı, vazodan çıkan çiçekler.
7. Ağaç.
8. Meyve.
9. Ölü doğa (Natürmort).

VII. SOYUT İŞARETLER-SİMGELER

1. Dört ana yönü ifade eden işaretler.
2. Gök ve Yer veya onu ifade eden unsurlar, ying ve yang işareti.
3. Geometrik şekil veya düzenlemeler.
4. Mücevher, cevher, inci kavramları ve benzeri başka kavramlar ile ilgili şekiller:
    1. Çintemani
    2. Triratna.
    3. Küre.
    4. Mührü Süleyman.
    5. Düğüm.
    6. Rozet.
    7. Çarkıfelek vs.
5. Sayılar.

VIII. NESNELER veya YAPILAR

1. Tapınak.
2. Şehir.
3. Mezar veya mezar anıtı, mezar taşı.
4. Silahlar.
5. Kullanım Eşyaları
    1. Ayna.
    2. Kandil.
    3. Nisan tası vb.

IX. RENKLER

1. Kırmızı.
2. Beyaz.
3. Mavi-Türk Mavisi (Türkuaz).
4. Yeşil.
5. Sarı.
6. Siyah vb.

Görüldüğü gibi Türk sanatında sembolizm ve simgeler konusu çok geniş ve ayrıntılı çalışmaları gerektirecek bir konudur. İnceleme planından anlaşılacağı üzere, 'hayvan sembolizmi' bu genel şema içinde (alt bölümlere ayrılma imkânı her zaman vardır) toplamda üç bölüm gibi görünür. Bunlardan sadece bir tanesi bizim bu kitabımızın konusunu oluşturmaktadır: "Vahşi ve Evcil Hayvanların Sembolizmi." Ancak bu görüntü yanıltıcıdır. Çünkü hayvan sembolizminin hemen hemen listede belirtilen bütün konularla bağlantısı vardır. Bir hayvan figürü sanat eserinde genel bir sembolizmin bir ögesi olarak yer alabileceği gibi, tanrı ve ruhların simgesi, hükümdar ve beylerin simgesi, 'gök ve yer'e ilişkin simge, egemenlik, mücadele, savaş, barış, renk, sayı, takvim simgesi de olabilir. Bütün bu hayvanlar insanlarla ilgili hemen hemen sembolizm içeren her konu içinde de yer alabilirler. Çeşitli anlamları olan hayvan şekilli veya tasvirli eşyalar söz konusu olabildiği gibi, hayvan şekilleri tapınaklarda bile karşımıza çıkabilir. Ayrıca sembolik anlamları dolayısıyla, uygun hayvan tasvirlerini silahlarda bulabildiğimiz gibi aynaların metal veya başka malzemeden yapılmış kısımları üzerinde de bulabiliriz. Yırtıcı olan veya olmayan hayvan şekilleri bü-

yüsel olarak da kullanılır. Böylece simgesel olarak yapılan hayvan biçiminin bir güce sahip olacağına veya bir işte etken olacağına inanılır. Evcil veya vahşi hayvan şekilleri bazen insan uzuvlarıyla birleştirilerek farklı sembolik anlamları olan değişik yaratıklar da meydana getirilir ve bunlar da sanat eserlerinde çeşitli örnekler halinde veya nesneler üzerinde karşımıza çıkabilirler.

Aşağıda ele almaya çalıştığımız "Vahşi ve Evcil Hayvanların Sembolizmi" yukarıda ifade ettiğimiz bu yöntem ve anlayış neticesinde ortaya konulmuştur.

II

A T

Atı ifade eden "yond" (yot / yont) kelimesi muhtemelen Uygur Türkçesi kökenlidir. Çağatay Türkçesinde de görülen bu isim yerine, günümüz Türkçesinde bunun sinonimleri olan "at" ve "yılkı" terimleri kullanılmıştır. "Ylqi" (yılkı) şekli Türkmen, Kazak, Kırgız, Nogaylar ve Hive Özbeklerinde karşımıza çıkar. Eski Bulgarcada görülen ve muhtemelen Moğolca kökenli olan "Morin" (?) kelimesi de bir diğer kullanım şekline işaret eder.[1]

Türk kültürünün kendine özgü en mühim unsurlarından biri attır. Atlar Türklerin, İslâmiyetten önce ve İslâmiyetten sonraki hayatlarında pek mühim bir yer işgal etmiştir. Bu önemli yer ile doğru orantılı olarak, Türk sanat tarihinde de atlar, çeşitli konularla alakalı bir şekilde tasvir edilmişlerdir. Türk sanat tarihinin önemli bir bölümü olan resim sanatında da atın bu ehemmiyetinin yansıdığını görmekteyiz.

İslâmiyetten önceki Türk resim sanatında atın sembolik anlamları, özellikle Bozkır kültürünün yaşantı tarzına ve insanlardaki dini tasavvurlara dayanır. Konumuzu teşkil eden resim örnekleri bu tasavvurları açıklar mahiyette olduğu için, at figürlerinin sembolik portresini çizmek mümkün olmaktadır.

Esas itibariyle at figürlerinin sembolizmini Şamanist veya eski Türk dini ile ilgili çeşitli tasavvurlar, destanlar, efsaneler, masallar, kozmolojik, astrolojik ve mitolojik düşünceler meydana getirmektedir. Ancak Türkler Budizme intisap ettikleri vakit, at ile ilgili Budist tasavvurlar da konumuzun içine girmiştir.

---

[1] Yaşar Çoruhlu, "Türk Hayvan Takvimi", *M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı-65 th Birthday Festschrift* (Editör: Irvin Cemil Schick), Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 228.

Şamanist törenlerde atın yeri tamamen semboliktir. Dinî törenlerde at, şamanın gökyüzüne çıkacağı binek hayvanlarından biri olarak ve kurban hayvanı olarak sembolik manasını kazanmaktadır. Bu seremonilerde at bazen şamanın kendisinin, çoğu kez de Göktanrı'nın timsali olarak kabul edilmektedir.

Zira Orta ve İç Asya'da Şamanizm ve çeşitli dini tasavvurlar ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda, Altay kamlarının davulunun 'at' olarak adlandırıldığı tespit edilmiştir. Buryatlar arasında şaman, dini tören esnasında bir davula veya bir tahta ata binerek, gerçek bir ata biniyormuş gibi davranır ve vecd haline geçer, bu onun gökyüzü seyahati için başlangıçtır. At, şamana cennete erişmek için havada uçma imkanını sağlar. Bu nedenle o, zaman zaman kanatlı at olarak düşünülmüştür. Öte yandan Türk mitolojisinde at ölümün mistik bir sembolüdür. Çünkü mistik yolculuk sırasında ölünün cesedini taşıyarak bu dünyadan ötekine geçirir.[2]

Yapılan araştırmalarla, şamanın gökyüzü seyahatini çeşitli şekillerde gerçekleştirdiği anlaşılmıştır. Bu vecdi seyahatlerde çoğu kez at da yerini alır. Ancak bu değişik şekillerde olabilir. Sieroszewski'nin tespitine göre bu iş için bir sıra çam ağacı seçilir. Beyaz at yelesinden yapılan çelenkler bu ağaçlara asılır. Üzerlerine kuş tasvirleri yerleştirilir. Bu tasvirlerin üzerine göğe giden yolu temsil eden bir ip sarılır. Ve neticede şaman bu yolu kullanarak gökyüzüne çıkar.[3]

Kamın çıktığı ağacın kozmolojik ve astrolojik tasavvurlarla ilişkisi vardır. Altay şamanının gök seyahati esnasında tırmandığı bu ağacın, gök eksenini temsil ettiği kabul edilmektedir. Bu nedenle Kırgız, Başkurt ve Batı Sibirya Türk topluluklarının kutup yıldızını "Demir Kazık" diye adlandırdıkları belirtilmektedir. Yine söylendiğine göre, tanrıların atlarını bu kazığa bağladığına inanılması sembol dilinin ne derece geniş anlamda kullanıldığını göstermektedir.[4]

---

2 Mircea Eliade, *Shamanism Archaic Techniques of Ecstasy* (Fransızdan Çev. Willard R. Trask), London 1964, s. 407, 409, 467.

3 M. Eliade, *a.g.e.*, s. 232.

4 Saadettin Buluç, "Şaman, Şamanizm", *İA*, C.XI, İstanbul 1979, s.326.

Yakutların Zühre dediği yıldıza Solbon diyen Buryatlar, bir erkek olarak tasavvur edilen bu yıldızın bir at sürüsüne sahip olduğundan bahsederler ve onu atların koruyucusu sayarlar.[5]

İslâmiyetten önce Türkler arasında atın kurban hayvanı olarak kullanılması da onun sembolik yanını açıklamada katkı sağlar.

Atın, Türk boyları tarafından kurban olarak kullanılışı Çin kaynaklarında da zikredilmektedir. Bir Çin yıllığında Hun Shan-yu'sunun ve maiyetinin No-shui nehrinin doğu tarafındaki bir dağa çıkarak, bir beyaz at kurban ettikleri belirtilmektedir. Hunlar at kurbanı sırasında bir kılıç kültünün temsilcisi olarak, özel niteliği olan bir kılıç kullanıyorlardı.[6] Aynı kaynaklardan nakil yapan A. İnan, Hunların kurban kestikleri bu kutsal dağa "Budun inli" yani "ülkenin koruyucusu olan ruh" dediklerini ve bu ruhu simgeleyen dağa taptıklarını söylemektedir.[7]

At kurbanı töreninde, özellikle beyaz atın seçilmesi, konumuzla ilgili olarak renk sembolizmine girmemizi gerektirmektedir. Beyaz renk temizlik, arılık ve ululuk sembolü olmuştur. B. Ögel'e göre Türklerin hayatı her çağda avcılığa dayandığı için, hayvanları her türlü sakıncalara karşı uğurlu, kutlu ve arı olmalıdır. Bundan dolayı konuşma esnasında sürüler de bu 'aklık' sıfatıyla tanıtılırdı.[8] Dolayısıyla, anlaşılacağı üzere kurban edilen 'beyaz at' "ululuk, temizlik, arılık" sembolü olarak kabul edilebilir. Ve bu haliyle at kurbanı ancak Göktanrı'ya sunulabilir.[9]

Orta ve İç Asya'da yapılan prehistorik ve arkeolojik kazılar, mezarlarda yüksek miktarda at kalıntılarının bulunduğunu göstermiştir. Özellikle Bozkır kültürünün ortaya çıktığı çağlardan itibaren kurganlarda atların da kurban edilerek ölüyle birlikte gömüldükleri anlaşılmak-

---

5 Saadettin Buluç, "a.g.m", s. 326.

6 Sergei I. Rudenko, *Frozen Tombs of Siberia the Pazyryk Burials of Iron Age Horseman* (Çev. M. W. Thompson), London 1970, s. 291.

7 Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm, Materyaller Araştırmalar,* Ankara 1972, (2. baskı), s. 5.

8 Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş Türklerde Tuğ ve Bayrak,* C. VI, Ankara 1984, s. 390.

9 Abdülkadir İnan, *a.g.e.,* s. 101; Bahaeddin Ögel, *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi,* C. II, Ankara 1981, s. 163; Aynı konuda bkz. M. Eliade, *a.g.e.,* s. 190-200 vd.

III

SELÇUKLU SANATINDA KUYRUĞU DÜĞÜMLÜ ATLAR

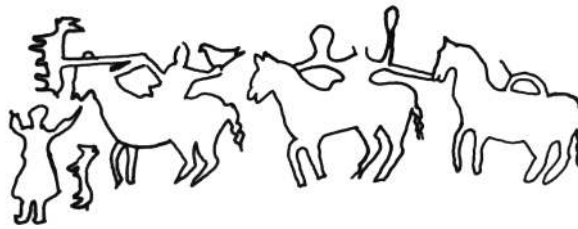

SELÇUKLU sanatında insan ve hayvan tasvirleri konusunda yoğunlaşan çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu nedenle artık konunun ayrıntıları üzerinde durmak ve tasvirlerin ikonografik ve ikonolojik açıklamalarını daha geniş coğrafi alanları göz önüne alarak yapmak faydalı olacaktır. Bizim bu alandaki şahsi eğilimimiz Orta ve İç Asya Türk sanatlarının Selçuklu sanatıyla ilişkileri yönünden ele almak şeklinde olacaktır. Düşüncemize göre Selçuklu sanatı unsurlarının tam olarak aydınlatılabilmesi için gerekli yol da budur.[1]

Selçuklu sanatında yer alan figürlü kompozisyonlarda tasvir edilen atların kuyruklarının zaman zaman düğümlü, örülmüş ya da kesilmiş olduğunu görüyoruz. Kuyrukların özellikle köklerine çok yakın bir yerinden kesildikleri dikkati çekiyor. Düğümler bazen kuyruğun ortasına yakın bir yerden tek düğüm şeklinde atılmakta, zaman zaman da iki demet halinde ayrılan kuyruk köküne yakın bölümde saç topuzuna benzer şekilde kuyruğun ucundan bağlanmaktadır. Bu durumda çoğu kere çok ince bir kıl demeti hiç bağlanmadan aşağı sarkmış durumdadır. Örgüler kadın veya erkek saçı örgüleri gibi düşünülmüştür. Bir de hemen aşağıda görüleceği gibi, Sultan Alparslan'ın atının kuyruğunu bağlayış biçimi bir başka yönteme işaret etmesi açısından ilginçtir. Kaynaktaki ifadeye göre kuyruk çekilip çevrilerek bağlanmıştır. Bu belki daha sonra erken dönemleri için sö-

[1] Bu konuda bkz. Yaşar Çoruhlu, "Orta ve İç Asya Türk Sanatı Araştırmalarının Anadolu Selçuklu Sanatı Bakımından Önemi", *IV. MSKMSB,* (25-26 Nisan 1994), Konya 1995, s. 69-77; Ana amacımız yukarıda belirttiğimiz şekilde olduğu için konu ile ilgili tasvirlerin ayrıntılı açıklamalarına girişilmemiş, pek çok eser örneği olduğu halde konumuza delil teşkil eden bazı tasvirlere işaret etmekle yetinilmiştir.

zünü edeceğimiz at kuyruğuna helezonik bir şekil verecek burma tarzında örmeye işaret eder. Helezonik örmek işleminde her halde kuyruğun ayrılan bir demeti eksen kabul edilerek öteki kıl demeti bunun üzerine sarılıyordu.

Çizim 17

Konu ile ilgili tasvirler Selçuklu sanatının çini, taş, minyatür, metal işleme sanatı gibi dallarında yeterli miktarda karşımıza çıkmaktadır. **(Çizim 17-18, Resim 27-34a).**

Selçuklu tarihi ve kültürü ile ilgili metinlerde bu konuya değinen bilgilere rastlamaktayız.[2] Çeşitli Ortaçağ kaynaklarında tekrarlanan bu ifadelerin en çok bilineni Malazgirt Meydan Muharebesi'nde (1071) karşımıza çıkmaktadır: *"Sultan Alp Arslan Cuma günü oluncaya kadar beklendi. Cuma günü olup, Cuma namazı vakti yaklaştığı sırada, hemen Alp Arslan kadere razı oldu, sıçrayıp attan indi. Kendi eli ile atına kolan verdi, kuyruğunu döküp, çekti çevir ".*[3]

Çizim 18

Konu ile ilgili başka kayıtlar da vardır. Nitekim Melikşah'ın çok sevdiği oğlu Davud'un ölümü (12 Mayıs 1082) üzerine yapılan törende İsfahan'da toplanan Türkler saçlarını çözerek ağladılar, saçlarını ve atların kuyruklarını kestiler. Atlara kara çullar örtüp eyerlerini ters çevirdiler. Melikşah'ın 18 Kasım 1092'de öldüğünü anlatan kaynaklarda ise, hükümdarın ölüsünün gizlendiği ve saraydan gizlice götürüldüğü için namazının kılınmadığı ve atlarının kuyruğu kesilip ağlanamadığı belirtilmektedir.[4]

---

2 Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti,* İstanbul 1980, (3. Baskı), s. 142, 183, 219.

3 Ahmed bin Mahmud, *Selçuk-name I* (Haz. Erdoğan Merçil), İstanbul 1977, s. 99-100.

4 Ahmed bin Mahmud, *a.g.e.,* C. I, s. 140; C. II, s. 29.

Verilen malumattan da anlaşılacağı üzere atların kuyruğunun bağlanması veya örülmesi ölüme hazırlanma ve ölüm anlamına gelmektedir.[5] Atın kuyruğunun düğümlenmesi veya örülmesi ölümle sonuçlanabilecek bir mücadeleye girmeden önce yapılmaktadır. Bazen tasvirlerde henüz mücadele sürerken, atların kuyruklarının ölüm vuku bulduğunda kesilmesi gerektiği halde daha önceden kesik gösterildiği göze çarpmaktadır. Bu durumda ölüm kesin surette kabul edilmiş anlamındadır. Günümüzde uygulanan intihar saldırıları gibi bir durum söz konusu olmalıdır. Böylece temelde ölümle ilgili bir alegorik sembolizm ön plana çıkmış oluyor. Bu bakımdan bu konunun ilerde de söz edileceği gibi savaş, yiğitlik sembolizmiyle de ilgisi vardır.[6]

Çizim 19

Çizim 20

Selçuklu tasvirlerindeki, at kuyruğunun bağlanma, örülme veya kesilmesi konusu genel Türk-İslâm sanatının da önemli temalarındandır. İslâmiyetten sonra diğer çeşitli devlet ve topluluklarca temsil edilen Türk sanat eserlerindeki tasvirlerde at kuyruğunun şekillendirilmesinin Selçuklulardaki gibi ele alındığını görüyoruz **(Çizim 19-22, Resim 4,7,8,9-12, 32-36)**. Çeşitli sanat dallarında ve daha çok minyatürlerde karşımıza çıkan bu durum Selçuklulardan önce söz konusu olduğu gibi Selçuklulardan sonra da mesela Osmanlı döneminde de geçerlidir. **(Resim 37)**.

At kuyruğunu düğümleme, örme veya kesme olayla-

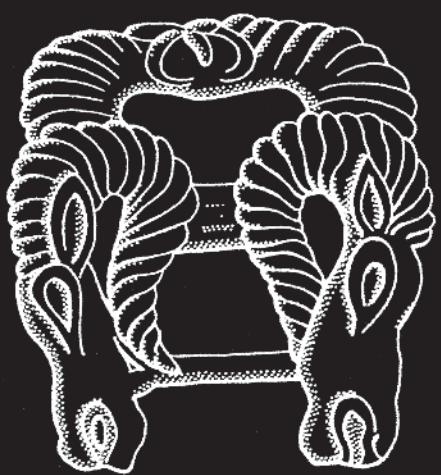
---

[5] Türklerde ve özellikle İslâm devrinde yuğ merasimi hakkında genel bilgi için bkz. Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi, Türk Dünya Nizamının Milli, İslami ve İnsani Esasları,* C. I-II, İstanbul 1993 (6. Baskı), s. 175-178; Aynı konuda son bir derleme için bkz. Eşref Buharalı, "Türklerde Matem Alametleri", *TDA, Prof. Dr. Bahaeddin Ögel'e Armağan,* S. 65, Nisan 1990, s. 149-159.

[6] Bu konuda bkz. Yaşar Çoruhlu, "Türk Sanatında 'Savaş' ve 'Barış' Sembolleri", *II. MS-B,* 19-23 Eylül 1994, Askeri Müze, İstanbul 1995, s. 137.

IV

AT VE KOÇ / KOYUN ŞEKİLLİ MEZAR TAŞLARI

AT VE KOÇ/KOYUN şeklindeki mezar taşlarına Türk sanatı tarihinin erken devirlerinden günümüze kadar Türk coğrafyasının birçok yerinde rastlıyoruz. Asya ve Anadolu ekseninde bu mezar taşları adeta Türklerin, Orta Asya/İç Asya'dan Türkiye topraklarına uzanışını da bize göstermektedir.

Bu bölümümüzde bu mezar taşlarının maddi özellikleri üzerinde durmayacağız. Ayrıca çoğu kez bu heykellerin üzerinde görülen çeşitli tasvirlerin anlamlarından da bahsetmeyeceğiz.

Bundan önceki küçük veya nispeten geniş çaplı birtakım yayınlarda, daha ziyade örnekleri tespit etme gayesi güdülmüş, eserlerin anlamları (ölümle ilişkisinin açıklanması) üzerinde ise çok detaylı çalışma yapılmamıştır. Böylece biz burada, at ve koç/koyun şeklindeki mezar taşlarının yapılış nedenlerini belirlemeye ve temellendirmeye çalışacağız.[1]

Sözünü ettiğimiz çalışmalarda, konumuzu teşkil eden türdeki mezar taşlarının (Anadolu için) Akkoyunlu ve

[1] At, koç/koyun biçimli mezar taşlarını konu alan yayınların bazılarını şöyle belirtebiliriz: H. Zübeyr Koşay, "Doğu Anadolu'daki Mezarlıklarda Koç Koyun Heykelleri", *MTSK, (Ankara 19-24 Ekim 1959), Kongreye Sunulan Tebliğler,* Ankara 1962, s. 255-257, lev. CLXVIII-CLXXI; Beyhan Karamağaralı, *Ahlat Mezartaşları,* Ankara 1972; A. Koyunlu, "Mezartaşı Olarak Koç ve Koyun Heykelleri", *TTOK Belleteni,* S. 56/335 (Kasım-Aralık 1976); Rasim Efendi, *Kamennaya Plastika Azerbaydjana-Azerbaycan'ın Daş Plastikası-Stone Plastic Art of Azerbaıjan,* Baku 1986; Abdulhaluk Çay, *Anadolu'da Türk Damgası,* Ankara 1989; Abdulhaluk Çay, *Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri (Koyun ve Keçi Etrafında Oluşan Gelenekler),* C. I, Ankara 1990; Ertuğrul Danık, *Koç ve At Şeklindeki Tunceli Mezartaşları,* Ankara 1993 (2. Baskı); Beyhan Karamağaralı, *Türk Mimari Eserlerinde Ahlat Mezartaşları,* Ankara 1993, s. 49-68; Fahrettin Kırzıoğlu, "Azerbaycan ve Anadolu'da Türkistan'dan Gelen Eski Milli Gelenek: Kabirtaşı Olarak Kullanılan Koyun ve At Heykelleri", *X. Vakıf Haftası Kitabı,* Ankara 1993, s. 133-160.

Karakoyunlulara ait oldukları kabul edilmiştir. Ayrıca B. Karamağaralı bir yazısında at şeklinde bir mezar taşının üzerindeki damgadan dolayı[2]Ala-yuntlu adlı Türkmen boyuna ait olduğunu belirtmektedir.

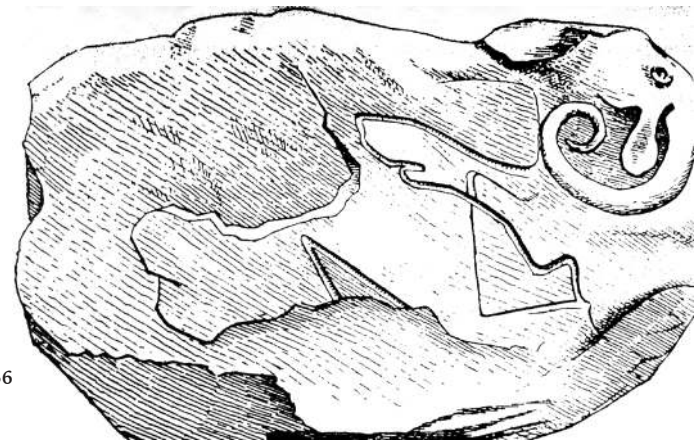
Mezar taşlarının geneli düşünüldüğünde, biz bu görüşlerin kısmen doğru olabileceğine inanıyoruz.[3] Nitekim tarihleri Akkoyunlu ve Karakoyunlu devrine denk düşen pek az örnek vardır. Birçok at, koç/koyun şeklindeki mezar taşında tarih tespit edilememiştir. Ayrıca bütün Türkiye'de bu taşların tespit edilip kataloglarının yapılmadığını da biliyoruz.[4] Mevcut eserler tesadüfen ya da başka bir çalışma esnasında tespit edilmiş veya bir bölgenin taranmasıyla elde edilmiş örneklerdir. Öte yandan Kafkasya, Azerbaycan, İran, Kazakistan, Sibirya, Moğolistan gibi yerlerde bu heykellerin örneklerinin bulunması aslında bunların ölümle ilgili anlamlarından dolayı yaygın olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu husus da temelde aşağı-

---

2 Beyhan Karamağaralı, *Türk Mimari Eserlerinde…*, s. 52. Söz konusu araştırmacı aynı yerde, koyun/koç şeklindeki mezar taşlarının Karakoyunlular ve Akkoyunlulara ait olduğunu kabul etmektedir.

3 Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türk devletleri için bkz. Faruk Sümer, *Kara Koyunlular,* C. I, Ankara 1984 (2. Baskı). Sümer eserinin 17. Sayfasında Kara Koyunluların adını aldıkları koyuna özel bir önem verdikleri ve mezar taşları olarak koç heykelleri kullandıklarını, Kara Koyunlu hanedanının Barani veya Baranlu kelimesine dayandırıyor. Bunun koçlu demek olduğunu soru işaretiyle kaydediyor ve yine bu hanedanın koç heykelleri yaptırdığını da soru işaretiyle birlikte veriyor. Dolayısıyla koç ve koyun mezar taşlarının Kara Koyunlulara ait olduğu kesin bir şeymiş gibi ileri sürülemez. Ayrıca aynı Türk geleneklerine uygun olarak ad almış Ak-koyunlu hanedanı da vardır. Metinde belirttiğim gibi bunlar hayvan ve renk sembolizmi ile ilgili Türk gelenekleri neticesinde ortaya çıkan adlandırmalardır; John E. Woods, *300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular-Aşiret, Konfederasyon, İmparatorluk 15. Yüzyıl Türk-İran Siyaseti Üzerine Bir İnceleme* (Çev. Sibel Özbudun, ek yazılar ve açıklamalar: Necdet Sakaoğlu), İstanbul 1993; Ala-yuntlu boyu için bkz. Faruk Sümer, *Oğuzlar...*, s. 256-257.

4 E. Danık'ın 189. Dipnotunda belirttiğimiz Tunceli'deki koç ve at şeklindeki mezar taşlarının derlendiği kitap dışında yalnızca Atatürk Üniversite'sinde hazırlanan bir doktora tezinde Erzurum ve Erzincan çevresindeki örnekler tespit edilmeye çalışılmıştır: Yunus Berkli, *Erzurum ve Erzincan Çevresinde Görülen Koyun, Koç ve At Biçimli Mezar Taşları ve Sanat Tarihindeki Yeri* (Danışman Hamza Gündoğdu), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2007.

Çizim 36

da ele alacağımız gibi ata kültlerine, bilhassa hayvan-ata/ana kültlerine bağlanmaktadır **(Resim 46-50, Çizim 36)**.

Akkoyunlu ve Karakoyunluların isimlerinde olduğu gibi renklerle niteleme eski Türk kavim adlarında -kozmolojik geleneklere bağlı olarak- sıkça görülen bir gelenektir. Hayvan yetiştirici Türkmen kavimleri söz konusu olduğuna göre de (ve de eski kültlerin etkisi düşünülürse) bu ismi almaları doğal sayılabilir. Ala-yuntlu boyunun ismi için de benzeri türden bir açıklama yapılabilir. Öte yandan yine aşağıda tekrar değineceğimiz gibi, eski Türklerde özellikle İslâmiyetten önceki devirlerde herhangi bir malzeme üzerine yapılan tasvirin anlamı veya kutsallığı ile bir heykelin ifade ettikleri arasında fark yoktur. Bu durum, at ve koç/koyun heykellerinin ölümle ilgili anlamlarından dolayı çok yaygın olarak kullanılmış olduklarına işaret ediyor.

Dolayısıyla söz konusu şekilde yapılmış mezar taşı veya mezar heykellerinin yapılış sebeplerini Türklerin eski dinleri/inançları ve mitolojilerinden deliller çıkararak açıklamak gerekmektedir.

Orta ve İç Asya'nın en erken Türk topluluklarında yani Proto-Türklerde görülen, kısmen heykel niteliğindeki dikili taşlar başlangıçta idol, yani inanılan ilahlar veya ruhlara ilişkin simgeler olarak görülmüş ve Orta ve İç Asya'nın çok daha eski zamanlarında var olan Menhir'lerin biçim ve anlam olarak gelişimi neticesinde ortaya çıkmışlardır. Bunların bir bölümü geyikli taşlar olarak anılmış, üzeri

BİBLİYOGRAFYA

Abdülaziz Bey, *Osmanlı Adet Merasim ve Tabirleri* (Yay. Haz. K. Arısan- D. Arısan Güney), İstanbul, 2000.

Açа, Mehmet, "Oniki Hayvanlı Türk Takvimi Etrafında Teşekkül Etmiş Bazı Efsaneler", Türk Dünyası *TDTD,* S.98, Şubat, 1995, s. 55-58.

Adamova, A. T.- L. T. Guzalyan, *Mınıaturı Rukopisi Poemi "Şehnâme 1333 Goda",* Leningrad, 1985.

Agar, Mehmet Emin, *Ebu'ssuud Efendi'ye Atfedilen Bir Baytar-name***,** İstanbul, 1992.

Ahmed bin Mahmud, *Selçuk-nâme I* (Haz. Erdoğan Merçil), İstanbul, 1977.

Ahmet Eflâki, *Ariflerin Menkıbeleri (Manakib al-Ârifin)* (Çev. T. Yazıcı), C. I, İstanbul, 1973.

Ainyi, Lutfiya, *The Central Asian Art of Avicenna Epoch-Iskusttvo Sredney Azii Epohi Aviçenni,* Duşanbe, 1980.

Akalay, Zeren, "Emir Hüsrev Dehlevi ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde Bulunan Eseri", *KS,* V, Ankara, 1977, s. 8-19.

Akdoğan, Yaşar, *İskendername'den Seçmeler,* Ankara, 1988.

Akgür, Necati, "Oniki Hayvanlı Türk Takvimi", *TDA,* S.64 (Şubat 1990), İstanbul, 1990, s. 169-210.

Aksel, Malik; "Halk İnançları ve Halk Sanatı: Arslana Binme ve Duvarı Yürütme Kerameti", *TFA,* S. 182, Eylül 1964, s. 3519-3520

Akurgal, Ekrem, *Anadolu Uygarlıkları,* İstanbul, 1989 (2. baskı).

Alaaddin Atamelik Cüveyni, *Tarih-i Cihangûşa* (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara, 1999 (2. baskı).

Alptekin, Ergin, *Uygur Türkleri,* İstanbul, 1978.

And, Metin, *40 Gün 40 Gece-Osmanlı Düğünleri Şenlikleri Geçit Alayları,* İstanbul, 2000.

And, Metin, *Osmanlı Tasvir Sanatları-I Minyatür,* İstanbul, 2002.

And, Metin, *Oyun ve Bügü-Türk Kültütünde Oyun Kavramı,* İstanbul, 2003 (2. baskı).

Anohin, A. V., "Altay Şamanlığına Ait Maddeler" (Çev. Ab-

dülkadir İnan), *Mİ,* C. I, Ankara, 1968, s. 404-453.

Anohin, A. V., *Altay Şamanlığına Ait Materyaller* (Çev. Zekeriya Karadavut-Jannet Meyermenova), Kömen Yayınları, Konya 2006.

Anonim, "Dhammapada" (Çev. F. Max Müller), *The Wisdom of China and India,* New York, 1942.

Anonim, "The Panchatantra" (Çev.Arthur W. Ryder), *The Wisdom of China and India,* New York, 1942, s. 265-296.

Anonim, "The Epic Rama (Çev.Romesh Dutt)", *The Wisdom of China and India,* New York, 1942, s. 212-218.

Anonim, "Barak", *Türk Ansiklopedisi,* C. V, Ankara, 1952, s. 238-239.

Anonim, "Burak", *TA,* C. VIII, Ankara, 1956, s. 418-419.

Anonim, "At (Mitoloji ve Folklor", *TA,* C. IV, Ankara, 1950, s. 75-76

Anonim, "Güvercin", *TA,* C.XVIII, Ankara, 1970, s. 235-236.

Anonim, *L'Asie Centrale Histoire et Civilisation, Collection Orientale de I'ımprimerie Nationale,* Paris, 1977.

Anonim, "Baydara", *TA,* C. V, Ankara 1982.

Anonim, *Along the Ancient Silk Routes Central Asian Art from the West Berlin State Museums,* New York, 1982.

Anonim, *Manhol-un Niuça Tobça'an, Moğolların Gizli Tarihi* (Çev. Ahmet Temir), Ankara, 1986.

Anonim, *Amir Temur-Jahon Tarihida,* Şark Neşriyat Matbaası, Taşkent, 1996.

Anonim, *Moğolistan'daki Türk anıtları Projesi 2000 Yılı Çalışmaları,* TİKA-Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Yayını (baskı Aydoğdu Ofset), Ankara, 2002.

Arat, Reşid Rahmeti (Haz.), *Baburnâme (Babur'un Hâtıratı),* Ankara, 1985 (2. baskı).

Arat, Reşid Rahmeti, *Eski Türk Şiiri,* Ankara, 1986.

Arat, Reşid Rahmeti, "Türklerde Tarih Zaptı", *Makaleler* (Haz. O.F. Sertkaya), Ankara, 1987, s. 156-164.

Arat, Reşid Rahmeti, "Zur Frage Des 12 Jährigen Tierzyklus bei den Türkvölkern", *Makaleler* (Haz. O.F. Sertkaya), Ankara, 1987, s. 154-155.

Arat, Reşid Rahmeti-W. Bang, *Oğuz Kağan Destanı,* İstanbul, 1936.

Araz, Rıfat, *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği* (Edit. Ş. Ercebeci), Ankara, 1995.

Arnold, Thomas W., *Painting in İslâm a Study of the Place of*

Pictorial Art in Muslim Culture, New York, 1965.

Arslan, Mahmud, *Kutadgu Bilig'deki Toplum ve Devlet Anlayışı,* İstanbul, 1987.

Arslan, Mehmet, *Türk Edebiyatında Manzum Surnameler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri),* Ankara, 1999.

Aslanapa, Oktay, *Türk Sanatı,* İstanbul, 1983.

Atasoy, Nurhan, *Surname-i Hümayun- Düğün Kitabı,* İstanbul, 1997.

Atasoy, Nurhan, *Derviş Çeyizi-Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayını, İstanbul, 2000.

Ateş, A., "Un Vieux Poème-Romanesque Persan Récit de Warqah et Gulshah", *AO,* C. IV (1961), s. 144-152.

Atıl, Esin, *Art of the Arab World,* Freer Gallery of Art, Washington D.C., 1975.

Atıl, Esin, *Kalila Wa Dimna-Fables from a Fourteenth Century-Arabic Manuscript,* Washington, 1981.

Auboyer, Jeannine, *Le Trone et Son Symbolisme dans I'nde Ancienne,* Paris, 1949.

Baer, Eva, "A Group of Seljug Figural Bas Reliefs", *AO,* C.3, S.I, Michigan, 1959, s. 107-124.

Baig, Tara Ali-Jean Boisselice-Victor Golobew, "Chambodia, Champa and Laos", *Marg -A Magazine of the Arts,* C. IX, Nu 4, September 1956, s. 13-29.

Baipakov, K.-L. Erzakoviç, *Orta Gasırdagi Otırar Keramikası-Keremika Srednevekovogo Otrara- Ceramics of Medieval Otrar,* Alma Ata, 1991.

Bang, W.-G. R. Rahmeti (Arat), *Oğuz Kağan Destanı,* İstanbul, 1936.

Bang, W- G. Rahmeti, "Die Legende Von Oghuz Qaghan", *APAW,* Berlin, 1932.

Barry, Michael, *Colour and Symbolism in İslâmic Architecture-Eight Centuries of the Tile-maker's Art,* Thames and Hudson Yayını, Londra, 1995.

Barthold, W., "Türklerde ve Moğolarda Defin Merasimi Meselesine Dair (Çev. Abdülkadir İnan)", *Mİ,* C.1, Ankara, 1968, s. 362-386.

Başbuğ, Hayri, "Kürt ve Zaza Türklerinin Folklorunda Su Menşeli Atlar", *KE,* S.8, Erzurum 1983, s. 7-14

Başbuğ, Hayri, *Aşiretlerimizde At Kültürü,* İstanbul, 1986.

Başer, Sait, *Kutadgu Bilig'de Kut ve Töre,* Ankara, 1990.

Baybasinov, Kuzembay, *Jambıl Önurındegi Tas Musınder-Kame-*

niye İzvayaniya Jambılskoy Oblastı-Stone Sculptures of Zhambyl Region, Alma Ata, 1996.

Bazin, Louis, "Remarques Sur Les Noms Turcs des "Douze Animaux" du Calendrier dans I'usage Persan", *Melanges Masse,* Tahran, 1963 (Ayrıbasım).

Bazin, Louis, "Les Calendrıers Turcs Anciens et Medievaux", *Service de Reproduction des Thèses,* Université de Lille III, Lille, 1974.

Bazin, Louis, *Les Systèmes Chronologiques dans le Monde Turc Ancien,* Akademiai Kiado Maison d'Edition de L'Academie des Sciences de Hongrie, Budapest, 1991.

Bayramov, Kakacan, "Müçe Yılları: Yılan Yılı, Yılkı Yılı", *Yaşlık (Yunost) Dergisi,* S.2, Aşkabad, 1990, s. 61-62.

Bedi üz-zaman Ebü'l-iz İsmail b. Ar-Razzaz el-Cezerî, *Olağanüstü Mekanik Araçların Bilgisi Hakkında Kitap,* Ankara, 1990 (Tıpkıbasım).

Belli, Oktay, "Urartu Sanatının Sosyo-Ekonomik Açıdan Eleştirisi Üzerine Bir Deneme", *AA,* VI (1978), İstanbul, 1979, s. 45-95

Belli, Oktay, "Urartularda Totemcilik Sorunu", *AA,* S.VII, (1979), İstanbul, 1981, s. 29-41.

Belli, Oktay, "Urartular", *AUA,* C. I, İstanbul, 1982, s. 139-208.

Berkli, Yunus, *Erzurum ve Erzincan Çevresinde Görülen Koyun, Koç ve At Biçimli Mezar Taşları ve Sanat Tarihindeki Yeri* (Danışman: Hamza Gündoğdu), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2007.

Beşevliyev, V., "Proto-Bulgar Dini" (Çev. T. Acaroğlu), *Belleten,* C. IX, S.34 (Nisan 1945), Ankara, 1945, s. 213-261.

Beydeba, *Kelile ve Dimne* (Çev. Ö. Rıza Doğrul), Ankara, 1985.

Bilgiç, Emin-Baki Öğün, "1964 Adilcevaz Kef Kalesi Kazıları-Excavations at Kef Kalesi of Adilcevaz 1964", *Anatolia (Anadolu),* VIII, 1964, Ankara, 1966, s. 65-92.

Blochet, Edgar, *Les Enluminures des Manuscrits Orientaux-Turcs, Arabes, Persans-de la Bibliotheque Nationale,* Paris, 1926.

Blunden, Caroline-Mark Elvin, *Çin. İletişim Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi* (Çev. Selçuk Esenbel ve Levent Köker), C. VII, İstanbul, 1989.

Bodur, Fulya, *Türk Maden Sanatı,* İstanbul, 1987.

Bombacı, Alessio, "Afganistan'daki İtalyan Arkeoloji Heyeti Hakkında Muhtasar Rapor, Gazne'deki Kazılara Giriş" (Çev. Doğan Türker), *TSTAİ,* C. I'den Ayrıbasım, İstanbul, 1963.

Bongrad-Levin, G. M.-Edvin A. Grantovsky, "Şamanlar ve Şamanizm Efsanevi Bir Ülkeye Yapılan Yolculuklar", *UNESCO'dan Görüş,* S.12, Aralık 1976, s. 42-47, 51.

Boratav, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Folkloru,* İstanbul, 1973.

Born, Wolfgang, "Ivory Powder Flasks from the Mughal Period", *Aİ,* C. IX, Michigan, 1942, s. 93-111

Boshc, E. D. K., "Remarques sur les Influences Recıproques de L'Iconographie et de la Mythologie Indıennes", *AAs,* C. III, Fas.1 (Sommaire 1956), Paris, 1956, s. 22-47.

Boyle, Andrew, "A Form of Horse Sacrifice Among at the 13th and 14th Century Mongols", *The Mongol World Empire 1206-1370,* London, 1977, s. 145-150.

Brockelmann, C., "Kelile ve Dimne", *İA,* C. VI, 1967, s. 552-558.

Buchtal, H., "Indian Fables in Islamic Art", *JRAS,* Part 4, 1941, s. 317-324.

Buharalı, Eşref, "Türklerde Matem Alametleri", *TDA,* Prof. Dr. Bahaeddin Ögel'e Armağan, S.65, Nisan 1990, s. 149-159.

Buluç, Saadettin, "Şaman, Şamanizm", *İA,* C. XI, İstanbul 1979, s. 310-335

Bunker, Emma-C. Bruce Chatwin-Ann R. Farkas, *Animal Style Art from East to West,* New York, 1970.

Burlingame, Eugene Watson, *Buddhist Legends,* C. I, London, 1969.

Bussagli, Mario, *Central Asian Painting, From Afghanistan to Sinkiang,* Geneva, 1979.

Caferoğlu, Ahmet, "Türk Onomastiğinde At Kültü", *TM,* C.X, 1953, s. 201-212.

Caferoğlu, Ahmet, "Türk Onomastiğinde Köpek Kültü", *TDAY-B,* S.1-5, 1961'den Ayrıbasım, Ankara, 1961, s. 1-11.

Caferoğlu, Ahmet, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü,* İstanbul, 1968.

Caferoğlu, Ahmet, "Türklerde Av Kültü ve Müesseseleri", *VII. TTKB,* C. I, Ankara, 1972, s. 169-175.

Camman, Schuyler, "Ancient Symbols in Modern Afghanistan", *AO,* C. II, S.7, 1957, s. 5-34.

Campbell, Joseph, *The Masks of God Oriental Mythology,* New York, 1963 (2. baskı).

Carter, Dagny, *The Symbol of the Beast the Animal Style Art of the Eurasia,* New York, 1957.

Carus, Paul, *Buda'nın Öğretisi* (Çev. T. Uçgun), İstanbul, 1984.

Cavaignac, E., *Tarihi Kronolojinin Esasları* (Türk Hayvan Takvimi kısmını ekleyerek çeviren Osman Turan), Ankara, 1954.

Cer-Odjav, M., *Bayan-ligiyn Hadnı Zorag,* Ulanbator, 1987.

Cezar, Mustafa, *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık,* İstanbul, 1977.

Chang, K. C., *Early Chinese Civilization: Anthropological Perspectives,* London, 1978 (2. baskı).

Chavannes, E., "Le Cycle Turcs des Douze Animaux", *T'oungpao,* C. VII, No I, E. J. Brill, Leide, (1906), s. 51-122 + Resimler.

Chi-Huei, Huang, *T'ang Devrinde Tibetlilerin, Çinliler ve Orta Asya Kavimleriyle Münasebetleri,* İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1971.

Churcward, James, *The Sacred Symbols of Mu,* New York, 1972.

Clark, R. T. Rundle, *Myth and Symbol in Ancient Egypt,* London, 1978.

Cooper, J. C., *An Illustrated Encyclopedia of Traditional Symbols,* London, 1992.

Coq, A. Von Le, *Chotscho,* Berlin, 1913.

Coq, A. Von Le, *Die Buddhistische Spatantike in Mittelasien Erster Teil-Die Plastik,* Berlin, 1922.

Coq, A. Von Le, *Die Buddhistische Spatantike in Mittelasien Zweiter Teil-Die Manichaeischen Miniaturen,* Berlin, 1923.

Coq, A. Von Le, *Die Buddhistische Spatantike in Mittelasien,* C. VI, Berlin, 1928.

Coq, A. Von Le, *Bılderatlas zur Kunst Und K'ulturgeschichte Mittel Asiens,* Berlin, 1925.

Coq, A. Von Le, *Buried Treasures of Chinese Turkestan* (Çev. Anna Barwell), London, 1928.

Coq, A. Von Le, *Die Buddhistische Spatantike in Mittelasien,* C. VI, Berlin, 1928.

Coq, A. Von Le, *Die Buddhıstische Spatantike in Mittel-Asien,* C. III, Graz, 1974.

Cömert, Bedrettin, *Mitoloji ve İkonografi,* Ankara, 1980.

Cunbur, Müjgan, "Folklorumuzda "Geyik" Motifi Üzerine", *II.MTFKB,* C. II, Ankara, 1982, s. 71-94.

Curtıs, V. S., *Persian Myths,* London, 1992.

Çağdaş, Kemal, "Hindistan'da İnek Kültü ve Bu Kültün Menşei Üzerine Bir Araştırma", *A.Ü. DTCFD,* C.XIII, S.1-2 (Mart-Haziran 1955), Ankara, 1955, s. 53-56.

Çağatay, Saadet, Ş., *Altun Yaruk'tan İki Parça,* Ankara, 1945.

Çağatay, S., "Türk Halk Edebiyatında Geyiğe Dair Bazı Motifler", *TDAY-B,* 1956, s. 153-177.

Çağatay, Saadet, "Türk Halk Edebiyatında Kuğu Kuşu", *1.Milli Türkoloji Kongresi,* (İstanbul 15-20 X. 1973) Tebliğler: 2 Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul 1979, s. 311-321.

Çağatay, Saadet-Semih Tezcan, "Köktürk Tarihinin Çok Önemli Bir Belgesi: Soğutça Bugut Yazıtı", *TDAY-B* (1975-1976), Ankara, 1976, s. 245-252.

Çağdaş, Kemal, *Hint Eskiçağ Kültür Tarihine Giriş,* Ankara, 1974.

Çağman, Filiz-Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslâm Minyatürleri,* İstanbul, 1979.

Çakır, A.-S. Turan, "Uygur Türklerinde Oynanan Hayvan Motifli Halk Oyunları", *Türk Halk Kültürü Araştırmaları,* S.2, Ankara, 1991, s. 19-30.

Çavuşoğlu, M., *Necâti Bey Dîvânı'nın Tahlili,* İstanbul, 1971.

Çay, Abdulhalûk, *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz,* Ankara, 1988.

Çay, Abdulhalûk, *Anadolu'da Türk Damgası,* Ankara, 1989.

Çay, Abdulhalûk, *Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri (Koyun Keçi Etrafında Oluşan Gelenekler),* C. I, Ankara, 1990.

Çetin, İsmet, "Göktürk Kitabelerinde İsimleri Geçen Hayvanlar", *TFA,* C.1, S.1, 1986.

Çoruhlu, Tülin, "Osmanlı Silahlarında Dinî İbareler", *Sanat ve İnanç-Rıfkı Melûl Meriç Anısına* (Haz. Banu Mahir-Hâlenur Katipoğlu), C. II, MSGSÜ, Türk Sanatı Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul, 2004, s. 237-243.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Şamanizminde "Biçim Değiştirme" (Metamorphosis) Olayı ve Türk Sanatı İle Bağlantısı Üzerine Birkaç Söz", *STAD,* C. I, (Kasım 1987), İstanbul, 1987, s. 54-58.

Çoruhlu, Yaşar, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatında Orta Asya İle Bağlantılar,* MSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1988.

Çoruhlu, Yaşar, *Erken Devir Türk Sanatı'nın ABC'si,* İstanbul, 1988.

Çoruhlu, Yaşar, "İslâmiyetin Kabulünden Sonraki Asya Türk

Sanatında Hayvan Üslubunun İzleri", *DTS-Voice of Eastern Turkistan,* C.7, S.26 (Yaz 1990), İstanbul, 1990, s. 11-15.

Çoruhlu, Yaşar, "Leningrad Hermitage Müzesi ve Türk Sanatı", *TDA, Prof. Dr. Bahaeddin Ögel'e Armağan,* S.65, (Nisan 1990), İstanbul, 1990, s. 283-302.

Çoruhlu, Yaşar, *Türk Sanatının ABC'si,* İstanbul, 1993.

Çoruhlu, Yaşar, "Orta ve İç Asya'da 'Hayvan Biçimine Girme' İnancı ve Türk Sanatı İle İlişkisi", *MSÜ FEFD,* S.2, Ocak 1995, İstanbul 1995, s. 59-93.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda Görülen Hayvan Figürlerine 'Gök ve Yer' Sembolizmi Açısından Bir Bakış", *UÜTKKB 25-29 Eylül 1993 Ankara,* C. I, Ankara, 1999, s. 243-260.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatında 'Savaş' ve 'Barış' Sembolleri", *II. MSB,* 19-23 Eylül 1994, Askeri Müze, İstanbul, 1995, s. 136-138.

Çoruhlu, Yaşar, "Orta ve İç Asya Türk Sanatı Araştırmalarının Anadolu Selçuklu Sanatı Bakımından Önemi", *IV. MSKMSB,* (25-26 Nisan 1994), Konya, 1995, s. 69-77.

Çoruhlu, Yaşar, *Türk Sanatı'nda Hayvan Sembolizmi,* İstanbul, 1995.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda At Figürlerinin Sembolizmi", *TDA,* S.98, Ekim 1995, İstanbul, 1995, s. 171-219.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda Koyun Koç ve Keçi Figürlerinin Sembolizmi", *TDTD,* S.100 (Nisan 1995), s. 52-60.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda Balık Figürlerinin Sembolizmi", *TDTD,* S.99, Mart 1995, İstanbul, 1995, s. 53-60.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda Görülen Boğa (Öküz, inek) Figürlerinin Sembolizmi", *TDTD,* S.101, Mayıs 1995, İstanbul, 1995, s. 53-60.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda Görülen Deve Figürleri'nin Sembolizmi", *TKA-Prof. Dr. Oktay Aslanapa'ya Armağan,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Yıl XXXI / 1-2 (1993), Ankara, 1995, s. 95-104.

Çoruhlu, Yaşar, "Orta ve İç Asya'da 'Hayvan Biçimine Girme' İnancı ve Türk Sanatı İle İlişkisi", *MSÜ FEFD,* S.2 (Ocak 1995), s. 59-93.

Çoruhlu, Yaşar, "Selçuklu Sanatı'nda Görülen Kuyruğu Düğümlü At Tasvirlerinin İkonografik ve İkonolojik Mahiyeti", *VI. MSKMSB (16-17 Mayıs 1996),* Konya, 1997, s. 227-267.

Çoruhlu, Yaşar, *Türk Resim Sanatı'nda Hayvan Sembolizmi,*

M.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk ve İslâm Sanatları Programı Doktora Tezi, İstanbul, 1992.

Çoruhlu, Yaşar, "Erken Devir Türk Sanatı'ndaki Hayvan Tasviri Geleneğinin Uygurlardaki Devamı Üzerine Bazı Notlar", *TKA,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Prof. Dr. Muharrem Ergin'e Armağan, Yıl XXVIII / 1-2 (1990), Ankara, 1992, s. 357-364.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda Kaplumbağa Figürlerinin Sembolizmi", *ArS,* S.62/63, (Yaz 1994), İstanbul, 1994, s. 29-36.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda Görülen Maymun Figürlerinin Sembolizmi", *TDTD,* S.94, (Ekim 1994), İstanbul, 1994, s. 44-50.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda Görülen Yılan Tasvirlerinin Sembolizmi", *TDTD,* S.96, (Aralık 1994), İstanbul, 1994, s. 38-46

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda Görülen Tilki Figürlerinin Sembolizmi", *TDTD,* S.95, (Kasım 1994), İstanbul, 1994, s. 52-56.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda Görülen Horoz ve Tavuk Figürlerinin Sembolizmi", *TDTD,* S.91, (Temmuz 1994), İstanbul, 1994, s. 26-29.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda Görülen Tavşan Figürlerinin Sembolizmi", *TDTD,* S.92, (Ağustos, 1994), İstanbul, 1994, s. 26-31.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda Köpek Figürlerinin Sembolizmi", *TT,* S.14, (Şubat 1995), İstanbul, 1995, s. 20-25.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda Fil Figürlerinin Sembolizmi", *TT,* S.23, (Kasım 1995), İstanbul, 1995, s. 9-17.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi", *TDTD,* S.102, Haziran, 1995, s. 53-60.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Sanatı'nda Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi (2)", *TDTD,* S.103, Temmuz 1995, s. 55-60.

Çoruhlu, Yaşar, *Erken Devir Türk Sanatı'nın ABC'si,* İstanbul, 1998.

Çoruhlu, Yaşar, "Orta Asya'dan Anadolu'ya Lahit veya Taş Sandukalarda Görülen Hançer-bıçak Tasvirlerinin Sembolizmi", *ESS-T-I-,* İstanbul 1998, s. 60-70.

Çoruhlu, Yaşar, *Türk Mitolojisi'nin ABC'si,* İstanbul, 1999.

Çoruhlu, Yaşar, "Kurgan ve Çadır (Yurt)'dan Kümbet ve Türbeye Geçiş", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Ha-*

yatına Etkileri Sempozyumu (18-20 Aralık 1998), İstanbul, 1999, s. 47-62.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk-Çin Sanatı İlişkileri", *W. Eberhard, Çin Simgeleri Sözlüğü* (Çev. A. Kazancıgil-A. Bereket, Ek: Yaşar Çoruhlu), İstanbul, 2000, s. 355-388.

Çoruhlu, Yaşar, "Türk Hayvan Takvimi", *M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı-65th Birthday Festschrift* (Derleyen/Editör: İrvin Cemil Schick), Sabancı Üniverisyesi Yayınevi, İstanbul, 2000, s. 221-252.

Çoruhlu, Yaşar, "At ve Koç / Koyun Şekilli Mezar Taşlarının Sembolizmi", *TT,* C.16, S.94, (Ekim 2001), İstanbul, 2001, s. 35-42.

Çoruhlu, Yaşar, "Timurlu Çini ve Keramik Sanatı'nda Hayvan Figürleri", *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu* (Editörler Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi-Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul, 2007, s. 271-306.

Çoruhlu, Yaşar, *Kozmolojik, Mitolojik, Astrolojik, Dinî ve Edebî Tasavvurlara Göre Türk Sanatı'nda Hayvan Sembolizmi* (Proto-Türk Devrinden, M.S. 14. Yüzyıla Kadar Efsanevî ve Yırtıcı Hayvanların Sembolizmi Üzerine Bir Deneme), Konya, 2014 (İlaveli 2. baskı).

Çoruhlu, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları,* İstanbul, 2017 (8. baskı).

Daneshvari, Abbas, *Animal Symbolism in Warqa wa Gülshâh, Oxford Studies in İslâmic Art II,* Oxford, 1986.

Danık, Ertuğrul, *Koç ve At Şeklindeki Tunceli Mezartaşları,* Ankara, 1993 (2. baskı).

David-Well, J., "Sur Quelques Illustrations de Kalila et Dimna", *Beitrage Zur Kunstgeschıchte Asiens, İn Memoriam Ernst Diez,* İstanbul, 1963, s. 256-263, lev. I-IV.

Demiri, Kemaleddin, *Hayat ul Hayvan (Tercümesi)* (Haz. Sabri Çağlayan), İstanbul, 1973.

Dilaçar, A., *900. Yıldönümü Dolayısıyle Kutadgu Bilig İncelemesi,* Ankara, 1988 (2. baskı).

Dilgan, Hâmit, *Takvimler ve Tarih Tekâbülleri,* İstanbul, 1957.

Diyarbekirli, Nejat, "Türk Sanatı'nın Kaynaklarına Doğru", *TSTAİ,* C. II, İstanbul, 1969, s. 112-204.

Diyarbekirli, Nejat, *Hun Sanatı,* İstanbul, 1972.

Diyarbekirli, Nejat, "Orhun'dan Geliyorum", *TK (Özel Sayı),* S.198-199 (Nisan-Mayıs 1979).

Diyarbekirli, Nejat, "Pazırık Halısı", *TDA,* S.32, Ekim 1984, İstanbul, 1984, s. 1-43.

Diyarbekirli, Nejat, "Türklerde Mezar Yapısı ve Defin Merasimleri", *TKA-Prof. Dr. Muharrem Ergin'e Armağan,* XXVII / 1-2 (1990), Ankara, 1992, s. 53-61.

Diyarbekirli, Nejat, "İslâmiyetten Önce Türk Sanatı", *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı,* Ankara, 1993, s. 1-64.

Diyarbekirli, Nejat-Oktay Aslanapa, *Türk Tarihi-II,* (Yaykur), Ankara, 1977.

Duncan, David Ewing, *The Calendar: The 5000-Year Struggle to Align the Clock and the Heavens and What Happened to the Missing Ten Days,* London, 1999.

Duvarcı, Ayşe, *Türkiye'de Falcılık Geleneği İle Bu Konuda İki Eser "Risale-i Falnamei Ca'fer-i Sâdık" ve "Tefe'ülname",* Ankara, 1993.

Eberhard, W., "Çin Kaynaklarına Göre Orta Asya'daki At Cinsleri ve Beygir Yetiştirme Hakkında Mâlûmat", *Ülkü* (Halk Evleri ve Halk Odaları Dergisi), C.XVI, S.92, Birinci Teşrin, 1940, s. 161-172.

Eberhard, W., "Çin Kaynaklarına Göre Türkler ve Komşularında Spor" (Çev. N. T. Uluğtuğ), *Ülkü* (Halkevleri ve Halk Odaları Dergisi), C. XVI, S.87 (Mayıs 1940), Ankara, 1940, s. 204-215.

Eberhard, W., *Çin'in Şimal Komşuları-Bir Kaynak Kitabı* (Çev. Nimet Uluğtuğ), Ankara, 1996 (2. baskı).

Eberhard, W., *Çin Tarihi,* Ankara, 1987 (2. baskı).

Ebülgazi Bahadır Han, *(Şecerei Terakime) Türklerin Soy Kütüğü* (Haz. M. Ergin), İstanbul (Tarihsiz).

Efendi, Rasim, *Kamennaya Plastika Azerbaydjana-Azerbaycan'ın Daş Plastikası-Stone Plastic Art of Azerbaijan,* Bakü, 1986.

Efendi(yev), Rasim, *Decorative and Applied Art of Azerbayjan in Museums of World,* Bakü, 1980.

Eflâki, *Âriflerin Menkıbeleri (Manakıb al-Ârifin),* C. I, (Çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul, 1973.

Eflâki, *Âriflerin Menkıbeleri (Manakıb al-Ârifin),* C. II, (Çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul, 1973.

Egami, Namıo, "The K'uaı-t'ı, The Tao-yu and the Tan-Hsı, The Strange Domestic Animals of the Hsiung-nu", *MRDTB,* No 13, 1951.

Ehet, Haşim (Derleyen), *Uygur Halk Masalları* (Aktaranlar A. B. Ercilasun- A. Şekür Turan), Ankara, 1989.

Eletr, M. Riad, "The Elephant in the Indian Mughal Painting", *BCAS,* C. III (1958), Bağdat, 1958, s. 81-85.

Eliade, Mircea, *Shamanism Archaic Techniques of Ecstasy* (Fransızca'dan çev. Willard R. Trask), London, 1964.

Ercilasun, A. B., *Moğolistan ve Çin Günlüğü,* Ankara, 1991.

Erdelyı, Istvan-Imre Fejes, "Recently Discovered Ancient Relics in Mongolia", *AcO,* C.XLI (I), Budapeşte, 1987, s. 75-82.

Eren, Hasan, v.d., *Türkçe Sözlük,* C.2, TDK Yayını, Ankara, 1995.

Ergin, Muharrem, *Orhun Abideleri,* İstanbul, 1970.

Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı- Metin-Sözlük,* İstanbul, 1986 (3. baskı).

Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı II (İndeks-Gramer),* Ankara, 1963.

Ergin, Muharrem, *Oğuz Kağan Destanı (Tercüme-Metin-Sözlük),* İstanbul, 1988 (2. baskı).

Erginsoy, Ülker, *İslâm Maden Sanatının Gelişmesi,* İstanbul, 1978.

Ergun, Metin, *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi,* C. I İnceleme, Ankara, 1997.

Ergun, Metin, *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi,* C. II Metin, Ankara, 1997.

Ertaylan, İ. Hikmet, *Türk Edebiyatı Örnekleri (I) Varaka ve Gülşah,* İstanbul, 1945.

Esin, Emel, "Eurasia Göçebelerinin Sanatının ve İslâmiyetden Evvelki Türkistan Sanatının Türk Plastik ve Tersimî Sanatları Üzerindeki Bazı Tesirleri", *MBTSK Kongreye Sunulan Tebliğler,* Ankara, 1962, s. 152-174.

Esin, Emel, "Selçuk Devrine Ait Resimli Bir Anadolu Yazması", *TSTAİ,* C. I, İstanbul, 1963, s. 562-574.

Esin, Emel, "The Horse in Turkish Art", Proceedings of the Seventh International Altaistic Conference, *CAJ,* Proceedings 3 September 1964, C.X, Nu.3-4 (December 1965), Wıesbaden, 1965, s. 167-227.

Esin, Emel; "Türk Sanat Tarihinde Karahanlı Devrinin Mevkii", *VI. TTK KST,* Ankara 20-26 Ekim 1961, Ankara 1967, s. 100-130.

Esin, Emel, "Alp Şahsiyetinin Türk Sanatı'nda Görünüşü", *TK,* S.34, Ağustos, 1965, Ankara, 1965, s. 769-789

Esin, emel; "İsrâ Gecesi-Uygur Mi'râc-nâmesinde Cennet Tasvîrleri", *TK,* S.47 (Eylül 1966), Ankara, 1966, s. 1039-1049.

Esin, Emel, *Antecedents and Development of Buddhist and Manichean Turkish Art in Eastern Turkestan and Kansu,* İstanbul, 1967.

Esin, Emel, "Evren (Selçuklu Sanatı Evren Tasvirinin Türk İkonografisindeki Menşeleri)", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi,* C. I (1969), 1970, s. 161-182.

Esin, Emel, "Muyanlık Uygur Buyan Yapısından (Vihara) Hakanlı Muyanlığına (Ribat) ve Selçuklu Han ile Medresesine Gelişme", *Malazgirt Armağanı,* Ankara, 1972, s. 75-102.

Esin, Emel, "Böri", *Bozkurt,* İstanbul, 1972, s. 8-12.

Esin, Emel, "Ötüken İllerinde M.S. Sekizinci ve Dokuzuncu Yüzyıllarda Türk Abidelerinde San'atkâr Adları", *TKEK-İslâmiyetten Önceki Türk Sanatı Hakkında Araştırmalar,* C. II, Kıs. 1a, İstanbul, 1972, s. 44-73.

Esin, Emel, "Butan-ı Halaç (M. 7-10. Yüzyıllarda Halaç Kültürünün Sanat Eserlerinde Akisleri)", *TM,* C. XVII (1972), İstanbul, 1972, s. 25-67.

Esin, Emel, "İslâmiyetten Evvel Orta Asya Türk Resim Sanatı", *TKEK-İslâmiyetten Önceki Türk Sanatı Hakkında Araştırmalar,* İstanbul, 1972, s. 186-243.

Esin, Emel, "Türk ul-acemlerin Eseri Samarra'da Çevsak ul-Hakanî'nin Duvar Resimleri", *Sanat Tarihi Yıllığı,* S.V (1972/73), İstanbul, 1973, s. 309-358.

Esin, Emel, "Kuşcı (Türk Sanatı'nda Atlı Doğancı İkonografisi Hakkında)", *STY,* C. VI, 1974-75, s. 411-452.

Esin, Emel, "Fârâbî'yi Yetiştiren Kengeres Türk Muhitinin Kültür ve Sanatı", *İTED,* C. VI, S.3-4, İstanbul, 1976, s. 81-139.

Esin, Emel, "A Pair of Miniatures from the Miscellany Collections of Topkapı", *CAJ,* C. XXI, No 1, Wiesbaden, 1977, s. 13-35.

Esin, Emel, *İslâmiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslâma Giriş,* İstanbul, 1978.

Esin, Emel, *Türk Kosmolojisi (İlk Devir Üzerine Araştırmalar),* İstanbul, 1979.

Esin, Emel, "Altun-Yış (The Golden Mountain) The Mountain with Metallic Elemantel Appurtenance in Turkish Culture and Art of the Kök-Türk Period", *JTS-TBA,* C.4, 1980, s. 33-47.

Esin, Emel, "Bezeklik Külliyesinde 9. Tapınak", *Türkiyemiz,* S.37, Haziran, 1982, s. 1-6.

Esin, Emel, "On the Relationship Between the Iconography in Muslim Uygur Manuscripts and Buddhist Uygur Eschatology", *AS,* Papers Presented to Twenty fifth Meeting of the

Permanent International Altaistic Conference (Upsala 1982), Göteborg, 1985, s. 37-52.

Esin, Emel, "Tonga-Alp-Er (Kültür ve Sanat Tarihi Bakımından Bir Deneme)", *FEFAD,* Fas.1, S.13, Erzurum, 1985, s. 137-177.

Esin, Emel, "Kotuz İkinci Kök-Türk Sülalesinin 'Tamga'sı", *Erdem,* C.1, S.1 (Ocak 1985), Ankara, 1985, s. 125-131.

Esin, Emel, "Türk Sanatı'nda At" (Çev. N. Seyhan), *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık* (Haz. Emine Gürsoy Naskali), İstanbul, 1995, s. 54-90.

Falk, Toby, "Rothschild Collection of Mughal Miniatures", *Persian and Mughal Art,* London, 1976, s. 165-220.

Whitfield, Roderick-Anne Farrer, *Caves of the Thousand Buddhas Chinese Art From the Silk Route,* British Museum Yayını, Milan, 1990.

Faroqhi, Suraiya (Editör), *Animals and People in the Ottoman Empire,* Eren Yayınları, İstanbul, 2010.

Ferguson, George, *Signs and Symbols in Christian Art,* London-Oxford-New York, 1976.

Ferideddin-i Attar, *Mantık Al-Tayr* (Çev. Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul, 1990.

Firdevsî, *Şehnâme* (Çev. Necati Lugal-Düz. Kenan Akyüz), C. I, İstanbul, 1945.

Firdevsî, *Şehnâme* (Çev. Necati Lugal-Düz. Kenan Akyüz), C. II, İstanbul, 1947.

Frazer, J. George, *The Golden Bough a Study in Magic and Religion, Spirits of the Corn and Wild,* Böl. V, C. I, London, 1936.

Frazer, J. George, *The Golden Bough a Study in Magic and Religion, Balder the Beautiful,* Böl.VII, C. II, London, 1936.

Frisch, T. G., "Scythian Art and Some Chinese Parallels", *Oriental Art,* Vol II, No 2 (Autom 1949), London, 1949, s. 57-67.

Gabain, Anne Marie Von, "Renklerin Sembolik Anlamları" (Çev. Semih Tezcan), *A.Ü. DTCF TD,* C.3, S.1, 1968, s.107-113.

Gabain, A. Von, *Das Leben im Uigurischen Königreich von Koço,* (Baskı yeri belirtilmemiş), 1973.

Gabain, A. Von, *Eski Türkçenin Grameri* (Çev. Mehmet Akalın), Ankara, 1988.

Galanina, Lıudmila-Nonna Grach, *Scythian Art* (Rusça'dan çev. V. Sobolev), Leningrad, 1987.

Gencosman, M. Nuri (Hazırlayan), *Anadolu Selçukî Devleti Tarihi-İbni Bibi'nin Farsça Muhtasar Selçuknâmesinden* (Notlar F.N. Uzluk), Ankara, 1941.

Germaner, Semra, "19. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı-Fransız Kültür İlişkileri ve Osman Hamdi Bey", *1. Osman Hamdi Bey Kongresi Bildiriler* (Haz. Zeynep Rona), 2-5 Ekim 1990, İstanbul, 1992, s. 105-112.

Gezgin, Deniz, *Hayvan Mitosları,* Sel Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Gokhale, Balkrishna G., "Animal Symbolism in Early Buddhist Literature and Art", *EW,* New Series, C.24, Nu.1-2, (March-June 1974), s. 111-120.

Gökbel, Ahmet, *Anadolu Varsaklarında İnanç ve Adetler,* Ankara, 1998.

Gökmen, Fatih, *Türk Takvimi ve Yeni Meydana Çıkarılan En Eski Bir Heyetin Esasları Hakkında,* İstanbul, 1936.

Gölpınarlı, A., *Menakıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî "Vilâyet-nâme",* İstanbul, 1958.

Gökyay, Orhan Şaik (Haz.), *Dedem Korkudun Kitabı,* İstanbul, 1973.

Gray, Basil, *Buddhist Cave Paintings at Tun-huang,* London, 1959.

Gray, Basil, *Persian Painting,* SKIRA Yayını, Geneva (Cenevre), 1977.

Grube, Ernst J., *The Classical Style in İslâmic Painting* (Baskı yeri yok), 1968.

Grube, Ernst J., *Islamic Paintings from the 11th to the 18th Century in the Collection of Hans P. Kraus,* New York (Tarihsiz).

Grünwedel, Albert, *Altbauddhıstısche Kultstatten in Chinesish Turkestan,* Berlin, 1912.

Gryaznov, Mikhail P., "Öteki Dünya İçin Hazırlanan Atlar", *UNESCO'dan Görüş,* S.12, Aralık 1976.

Gryaznov, M. P., *Southern Siberia* (İngilizce'ye Çev. James Hogarth), Geneve, Paris, Munich, 1969.

Gryaznov, M. P., *Süd Sibirien,* Stutgart, 1970.

Gubayev, A., *Arkeologiya Turkmenistana,* Aşkabad, 1989.

Gülensoy, Tuncer, *Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları,* İstanbul, 1989.

Gündoğdu, Hamza, *Türk Mimarisinde Figürlü Taş Plastik,* İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1979.

Güngör, Harun, "Süryani Kaynaklarına Göre Türklerin Menşei, Dini İnanış ve Adetleri", *TDA,* S.40, Şubat 1986, s. 77-87.

Güngören, İlhan, *Buda ve Öğretisi,* İstanbul, 1988 (2. baskı).

Hajek, Lubor, *Indische Miniaturen vom Hof der Mogul Kaiser,* Çekoslovakya, 1960.

Halaçoğlu, Yusuf, "At-İslâmi Devir", *TDVİA,* C.4, İstanbul, 1991, s. 30-31.

Halifax, Joan, *Shaman-The Wounded Healer,* London, 1982.

Hancar, Frans, "The Eurasian Animal Style and Altai Complex", *ArA,* C.15, 1952, s. 171-194.

Hançerlioğlu, Orhan, *İnanç Sözlüğü, Dinler-Mezhepler-Tarikatler-Efsâneler,* İstanbul, 1975.

Hançerlioğlu, Orhan, *İslâm İnançları Sözlüğü-İslâm Deyim, Terim ve Akımlarını da Kapsar,* İstanbul, 1984.

Harirî, *Makamat* (Çev. S. Sevsevil), İstanbul, 1989.

Hartner, Willy, "The Pseudoplanetary Nodes of the Moon's Orbit in Hindu and Islamic Iconographies", *AI,* C.5, Michigan, 1938, s. 113-154.

Hentze, Carl, "Le Symbolisme des Oiseaux dans la Chine Ancienne", *Sinologica,* V, Nu 2, 1957, s. 65-74.

Hermanns, P. Matthias, "Uygurlar ve Yeni Bulunan Soydaşları" (Çev. Saadettin Buluç), *İ.Ü. TDED,* C. II, Nu.3-4, İstanbul 1946, s. 99-114.

Hinnels, John, R., *Persian Mythology,* Yugoslavia (London?), 1985.

Holmberg, U., *The Mythology of All Races Finno-Ugric, Siberian,* New York, 1964.

Ions, Veronica, *Indian Mythology,* London (?), 1986.

Iskandar, Albert Z., "A Doctor's Book on Zoology Al-Marwazi's Taba'ı Al-Hayawan (Nature of Animals) Re-Assessed", *Orıens,* C. 27-28, Leiden, 1981, s. 266-312.

Ivanov, S., *Ancient Mask of Siberian Peoples,* Leningrad, 1975.

Izushi, Yoshihiko, "A Study of the Origin of the Ch'i-lin and Fêng-huang", *MRDTB,* No 9, Tokyo, 1937, s.79-111.

İnal, Güner, "Kahirede Yapılmış Bir Humâyunnâme'nin Minyatürleri", *Belleten,* C. XL, No 159 (Temmuz 1976), Ankara, 1976, s. 439-465.

İnan, Abdülkadir, "Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları", *Mİ,* Ankara, 1968, s. 462-479.

İnan, Abdülkadir, "Manas Destanı", *Mİ,* Ankara, 1968.

İnan, Abdülkadir, "Dede Korkut Kitabındaki Bazı Motiflere

ve Kelimelere Ait Notlar" (aynı adlı 5 bölüm), *Mİ,* Ankara, 1968, s. 173-190.

İnan, Abdülkadir, "Yakut Şamanizminde Ija-Kıul", *Mİ,* Ankara, 1968, s. 458-461.

İnan, Abdülkadir, "Türk Rivayetlerinde Bozkurt", *Mİ,* Ankara, 1968, s. 69-75.

İnan, Abdülkadir, "Küçük Notlar İt Başlı Ulus Efsanesi", *Mİ,* C.1, Ankara,1968, s. 217-219.

İnan, Abdülkadir; "Dede Korkut Kitabında Eski İnançlar ve Gelenekler", *Mİ,* C. II, Ankara, 1991, s. 239-252

İnan, Abdülkadir, "Altayda Pazırık Kazısında Çıkarılan Atların Durumunu Türklerin Defin Törenleri Bakımından Açıklama", *Mİ,* C. II, Ankara, 1991, s. 265-267.

İnan, Abdülkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm, Materyaller Araştırmalar,* Ankara, 1972 (2. baskı).

İnan, Abdülkadir, "Türk Boylarında Dağ, Ağaç (Orman) ve Pınar Kültü", *Mİ,* C.2, Ankara, 1991, s. 253-259.

İnan, Abdülkadir, "Altay-Yenisey Şamanlığında Eski Unsurlar", *Mİ,* Ankara, 1968, s. 456-457.

İnan, Abdülkadir, *Manas Destanı,* Ankara, 1985.

İpşiroğlu, M. Ş., *Malerei der Mongolen,* München, 1965.

İpşiroğlu, M. Ş., *İslâmda Resim Yasağı ve Sonuçları,* İstanbul, 1973.

İvanov, S., *Ancient Masks of Siberian Peoples,* Leningrad (St. Petersburg), 1975.

Jettmar, Karl, *Art of the Steppes the Eurasian Animal Style,* London, 1967.

Jisl, Lumir, "Kül Tigin Anıtında 1958'de Yapılan Arkeoloji Araştırmalarının Sonuçları", *Belleten,* C. XXXII / 107 (Temmuz 1963), s. 387-410.

Joel, B., "Kelb", *İA,* C. VI, İstanbul, 1977, s. 546.

Kadırbaev, M. K.-A. N. Maryashev, *Naskalnie İzobrazeniya Hrebte Karatau,* Alma-Ata, 1977.

Kafesoğlu, İbrahim, "Türk Tarihinde Moğollar ve Cengiz Meselesi", *İ.Ü. TD,* C. V, S.8 (Eylül 1953), İstanbul, 1953, s. 105-136.

Kafesoğlu, İbrahim, *Eski Türk Dini,* Ankara, 1980.

Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü,* İstanbul, 1986 (4. baskı).

Kalafat, Yaşar, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri,* Ankara, 1990.

Kaplan, Mehmed, "Bülbül", *İslâm Ansiklopedisi,* C.2, İstanbul, 1944, s. 832-834.

Karamağaralı, Beyhan, *Ahlat Mezartaşları,* Ankara, 1972.

Karamağaralı, Beyhan, "Anadolu'da XII-XVI. Asırlarda Tarikat ve Tekke Sanatı Hakkında", *AÜ İFD,* C.XXXI'den Ayrıbasım, Ankara, 1976.

Karamağaralı, Beyhan, *Muhammed Siyah Kalem'a Atfedilen Minyatürler,* Ankara, 1984.

Karamağaralı, Beyhan, *Türk Mimari Eserlerinde Ahlat Mezartaşları,* Ankara, 1993.

Karavit, Caner (Editör), *Dun Huang'ın Renkleri-İpek Yolu'na Açılan Büyülü Kapı,* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012.

Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi* (Çev. Besim Atalay), C. I, Ankara, 1985.

Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi* (Çev. Besim Atalay), C. II, Ankara, 1985.

Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi* (Çev. Besim Atalay), C. III, Ankara, 1986.

Kaşgarlı, Mehlika Aktok, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Tarihi İnanç Yapısı", *TDA,* S.40, Şubat 1986, s. 39-75.

Katanov, N. F., *Tallap Ağlan Pılıg Toğıstarı – Bilimsel Eserlerinden Seçmeler- Hakas Folklorunun Paza Etnoğrafiyaszının Tekstleri- Hakas Folkloru ve Etnoğrafyası Metinleri,* Ankara, 2000

Kenesbayev, I., *Kazak Tilinin Frazeologiyalık Sözdigi,* Alma Ata, Kazak SSR'nin "Gılım" Baspası, Alma Ata, 1977.

Kenesbayoğlu, K., *Kazak Türkçesi Sözlüğü,* İstanbul, 1984.

Kerimov, Kerim, *Azerbaycan Minyatürleri, Azerbaijan Miniature,* Bakü, 1980.

Kırzıoğlu, Fahrettin, "Azerbaycan ve Anadolu'da Türkistan'dan Gelen Eski Milli Gelenek: Kabirtaşı Olarak Kullanılan Koyun ve At Heykelleri", *X. Vakıf Haftası Kitabı,* Ankara,1993, s. 133-160.

Kirizman, Zeynep J., *Humayunnâme (Kelile ve Dimne),* İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Böl. Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul, 1974.

Klingender, Francis, *Animals in Art and Thought to the End of the Middle Ages,* Cambridge-Massachusetts, 1971.

Kohl, Philip, *Central Asia: Paleolithic Beginnings to the Iron Age,* Paris, 1983.

Koşay, Hamit Zübeyr, "Doğu Anadolu'daki Mezarlıklarda

Koç Koyun Heykelleri", *MBTSK (Ankara 19-24 Ekim 1959), Kongreye Sunulan Tebliğler,* Ankara, 1962, s. 255-257, lev. CLXVIII-CLXXI.

Koyunlu, Alparslan, "Mezar Taşı Olarak Koç ve Koyun Heykelleri", *TTOK Belleteni,* S.56/335 (Kasım-Aralık 1976), İstanbul, 1976, s. 15-20.

Köprülü, Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,* Ankara, 1981.

Köymen, Mehmet Altay, *Alp Arslan ve Zamanı,* C. I, Ankara, 1983.

Kuran-ı Kerim ve Meâli Celilesi (Çev. Abdullah Aydın), İstanbul (Baskı Tarihi belirtilmemiş).

Kutlu, Muhtar, *Şavaklı Türkmenlerinde Göçer Hayvan-Hayvancılık,* Ankara, 1987.

Kutub, Seyyid, *Fîzılâl-il Kur'an (Kur'an'ın Gölgesinde)* (Çev. B. Karlığa-M. Emin Saraç-İ. Hakkı Şengüler), C.1, İstanbul (Baskı tarihi belirtilmemiş).

Kutub, Seyyid, *Fîzılâl-il Kur'an (Kur'an'ın Gölgesinde)* (Çev. B. Karlığa-M. Emin Saraç-İ. Hakkı Şengüler), C.12, İstanbul (Baskı tarihi belirtilmemiş).

Kühnel, Ernst, *Doğu İslâm Memleketlerinde Minyatür* (Çev. S. K. Yetkin-M. Özgü), Ankara, 1952.

Lentz, Thomas W.-Glenn D. Lowry, *Timur and Princely Vision-Persian Art and Culture in Fifteenth Century,* Los Angeles County Museum-Arthur M. Sackler Gallery, Smithsonian Institution, Los Angeles-Washington D.C., 1989.

Levend, Agah Sırrı, *Ali Şir Nevaî, Hayatı, Sanatı ve Kişiliği,* Ankara, 1965.

Li-Ching, Li, *Chang-Ch'ienin Elçiliği Zamanında Çin İle Kuzeybatı Komşularının Münasebetleri,* İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1987.

Ligeti, L., *Bilinmeyen İç Asya* (Çev. Sadrettin Karatay), Ankara, 1998 (2. baskı).

Lloyd, Seton, *The Art of the Ancient Neareast,* London, 1963.

Mackenzie, Donald A., *Çin ve Japon Mitolojisi* (Çev. Koray Akten), Ankara, 1996.

Mahir, Banu, "Osmanlı Sanatında Saz Uslûbundan Anlaşılan", *TSMY,* S.2, İstanbul, 1987, s. 123-140.

Maenchen-Helfen, "A Chinese Bronze With Central Asiatic Motives", *BMFEA,* No 30, 1958, s. 167-175.

Margulan, A. H., *Kazakskoe Narodnoe Prikladnoe İskusstvo,* C. I, Alma Ata, 1986.

Mariyashev, A. N., *Petroglyphs of South Kazakhstan and Semirechye,* A. H. Margulan Arkeoloji Enstitüsü, Alma Ata, 1994.

Mascaro, Juan, *The Bhagaved Gita,* London (?), 1962.

Mascaro, Juan, *Dhammapada- Gerçeğe Giden Yol* (Çev. M.A. Işım), İstanbul, 1982.

Maynagaşer, S. D., "Beltir'lerde Tanrıya (Göke) Kurban Merasimi" (Çev. Abdülkadir İnan), *Çığır,* C. V, S.52 (Temmuz 1937), Ankara, 1937, s. 12-15.

Melikian-Chirvani, A. S., "Troismanuscrits de I'ran Seldjoukide", *AAs,* C. XVI, (1967), s. 3-52.

Mevlâna (Celaleddin Rumi), *Mesnevi* (Çev. V. İzbudak, Krşt. A. Gölpınarlı), C. I, İstanbul, 1960 (3. baskı).

Mevlâna (Celaleddin Rumi), *Mesnevi* (Çev. V. İzbudak, Krşt. A. Gölpınarlı), C. II, İstanbul, 1957 (3. baskı).

Mevlâna (Celaleddin Rumi), *Mesnevi* (Çev. V. İzbudak, Krşt. A. Gölpınarlı), C. III, İstanbul, 1957 (3. baskı).

Mevlâna (Celaleddin Rumi), *Mesnevi* (Çev. V. İzbudak, Krşt. A. Gölpınarlı), C. V, İstanbul, 1988 (3. baskı).

Mikhail, Alan, *The Animal in Ottoman Egypt,* Oxford University Press (Oxford Üniversite Yayınları), New York, 2014.

Morgenstern, Laure, "L'Exposition d'Art Iranien de 1935a Leningrad et les Decouvertes de Pazyryk", *RAA,* C.X, Nu 1, 1935, s. 199-219.

Mortensen, Inge Demand, "Nomadic Cemeteries and Tombstones from Luristan, Iran", *Cemetıeres at Traditions Funeraires dans Le Monde Islamique-İslâm Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri,* C. II, Ankara, 1996, s. 175-183.

Mülayim, Selçuk, "Anadolu'da Hayvan Üslubunun Bir Örneği", *FEA,* S.198'den Ayrıbasım, İstanbul, 1984.

Nizamî, *Hamse-i Nizami,* TSM H.753.

Nizamî, *Mahzen-i Esrar* (Çev. M. Nuri Gencosman), Ankara, 1946.

Nizamî, *Hüsrev ve Şirin* (Çev. Sabri Sevsevil), İstanbul, 1988.

Nizami Gencevi, *Hamse Miniaturler-Nizami Gyandjevi Hamse Miniaturı-Nizami Ganjevi-Khamsa Miniatures,* Bakü, 1983.

Nizamûddin Şâmi, *Zafernâme* (Çev. Necati Lugal), Ankara, 1987 (2. baskı).

Nowgorodowa, Eleonora, *Alte Kunst der Mongolei,* Leipzig, 1980.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Bektaşi Menâkıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri,* İstanbul, 1983.

Odjav, N. Ser, *Bayan-lıgıyn Hadnı Zuraq,* Ulanbator, 1987.

Okada, Amina, *Imperial Mughal Painters,* Flammarion Yayını, Paris, 1992.

Okladnikov, A. P., *Petrogilifi Angarı,* Moskova-Leningrad, 1966.

Okladnikov, A. P.-V. A. Zaporoçkay, *Petrogilifi Zabaykalıya,* 1, Leningrad, 1969.

Orkun, Hüseyin Namık, *Eski Türklerde Evcil Hayvanların Tarihçesi,* Ankara, 1954.

Orkun, Hüseyin Namık, *Eski Türk Yazıtları,* Ankara, 1986.

Otto Dorn, Katharina, "Turkische Grabsteine mit Figürenreliefs aus Klein Asien", *AO,* III, 1959, s. 63-76.

Otto Dorn, Katharina, "Darstellungen des Turcu-Chinesıscchen Tıerzyklus ın der Islamischen Kunst", *Beitrage Zur Kunstgeschıchte Asiens, İn Memoriam Ernst Diez,* İstanbul, 1963, s. 131-165.

Oyal, Ömer F., *Keçi-Zanlı, Kurban, Cefakar,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014.

Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanlar),* C. I, Ankara, 1971.

Ögel, Bahaeddin, *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi,* C. I, Ankara, 1981.

Ögel, Bahaeddin, *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi,* C. II, Ankara, 1981.

Ögel, Bahaeddin, *İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi (Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre),* Ankara, 1983 (3. baskı).

Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş-Türklerde Tuğ ve Bayrak,* C. VI, Ankara, 1984.

Ögel, Bahaeddin, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları,* İstanbul, 1988.

Ögel, Semra, "Anadolu Selçuklu Sanatının Önemli Bir Kaynağı: Gazne Sanatı", *TKAD,* C. II, 1964, s. 197-205.

Ölmez, Ayşe, *Destan-ı Ferruh ve Humâ,* İ.Ü. Edebiyat Fak. Sanat Tarihi Böl. Türk Sanatı Kürsüsü Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul, 1973.

Önder, Mehmet, "Konya Kal'ası Figürlü Eserleri", *TTK KST,* Ankara, 20-26 Ekim 1961, Ankara, 1967, s. 145-169.

Öney, Gönül, "İran Selçuklularıyla Mukayeseli Olarak Anadolu Selçuklularında Atlı Av Sahneleri", *Anadolu (Anatolia),* C.9, 1967, s. 121-159.

Öney, Gönül, "Anadolu Selçuk Sanatı'nda Balık Figürü", *STY,* S.II (1966-1968), İstanbul, 1968, s. 142-159.

Öney, Gönül, "Anadolu Selçuklularında Heykel Figürlü Kabartmalar ve Kaynakları Hakkında Notlar", *SeAD,* S.I (1969), 1970, s. 187-191.

Öney, Gönül, "Anadolu Selçuklu Sanatı'nda Ejder Figürleri", *Belleten,* C.XXXIII, S.130 (1969), Ankara, 1969, s. 171-216.

Öney, Gönül, "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Arslan Figürü", *Anadolu (Anatolia),* S.XIII (1969)'dan ayrıbasım Ankara, 1971.

Öney, Gönül, "Selçuklu Mimarisinde Figürlü Kabartma ve Heykel", *SD,* S.6, Ocak 1976, s. 2-8.

Öney, Gönül, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları,* Ankara, 1978.

Öney, Gönül, *İslâm Mimarisinde Çini,* Ada Yayınları, İstanbul, 1988.

Örnek, Sedat Veyis, *Anadolu Folklorunda Ölüm,* Ankara, 1979 (2. baskı).

Öztürk, Ali, *Çağları İçinde Türk Destanları,* İstanbul, 1980.

Phillips, E. D., *The Royal Hordes Nomad Peoples of the Steppes,* London, 1965.

Piotrovsky, Boris, *Urartu,* Geneve, 1969.

Polosmak, N. V., *Stereguşie Zoloto Grifi (ak Alahinskiy Kurgan),* Novosibirsk, 1994.

Pugaçenkova, G. A., *İskusstvo Turkmenistana,* Moskova, 1967.

Pugaçenkova, G. A.-G. A. Remṕel, *İstoriya Iskusstvo Uzbekistana,* Moskova, 1965.

Pugaçhenkova, Galina-Akbar Hakimov, *The Art of Central Asia* (Rusça'dan çev. Sergei Gitman), Leningrad, 1988.

Radloff, W., "Türklerde ve Moğollarda Defin Meselesine Dair (Çev. Abdülkadir İnan)", *Mİ,* Ankara, 1968, s. 362-386.

Radloff, W., *Sibirya'dan Seçmeler* (Çev. Ahmet Temir), Ankara, 1986 (2. baskı).

Radloff, W., *Sibirya'dan, I* (Çev. Ahmet Temir), İstanbul, 1994.

Radloff, W., *Manas Destanı-Kırgız Türkçesi Metin-Türkiye Türkçesi Çeviri* (Haz. Emine Gürsoy Naskali), Ankara, 1995.

Radloff, W., *Türklerin Kökleri Dilleri ve Halk Edebiyatı* (Çev. A. Ekinci-Y. Ünlü), Ankara, 1999.

Rasonyi, Laszlo, *Tarihte Türklük,* Ankara, 1988 (2. baskı).

Reitlinger, Gerald, "The İnterim Period in Persian Pottery: An Essay in Chronological Revision", *AI,* C. V/2, Michigan Üniversitesi Yayını, Ann Arbor, 1938, s. 155-178.

Reyhanlı, Tülay, *İngiliz Gezginlerine Göre XVI. Yüzyılda İstanbul'da Hayat (1582-1599),* Ankara, 1983.

Reynolds-Valrae-Amy Heller, *Catalogue of the Newark Museum Tıbetan Collection; Introduction,* C. I, Newark, New Jersey, 1983 (2. baskı).

Rice, T. T., *The Scythians,* London, 1961 (3. baskı).

Rice, Tamara Talbot, *Ancient Arts of Central Asia,* London, 1965.

Rice, Tamara Talbot, *The Seljuks-in Asia Minor,* London, 1966.

Robinson, B. W., "The Mansour Album", *Persian and Mughal Art,* Londra, 1976, s. 249-258.

Robinson, B. W., "Rothschild and Binney Collections; Persian and Mughal Arts of the Book", *Persian and Mughal Art,* Londra, 1976, s. 11-64.

Robinson, B. W.-E. J. Grube- M. Ovens-R. W. Skelton, *İslâmic Painting and the Arts of the Book, Keir Collection,* London, 1976.

Rostovtzeff, M., *The Animal Style in South Russia and China,* New York, 1973.

Roux, Jean-Paul, "Türk Göçebe Sanatının Dini Bakımdan Anlamı", *TKEK,* C. II, Kıs.1a, İstanbul, 1972, s. 74-87.

Roux, Jean-Paul, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini* (Çev. Aykut Kazancıgil), İstanbul, 1994.

Roux, Jean-Paul, *Aksak Timur-İslâmın Kutsal Savaşçısı* (Çev. Ali Rıza Yalt), İstanbul, 1994.

Roux, Jean-Paul, *Türklerin Tarihi-Büyük Okyanustan Akdenize İki Bin Yıl* (Çev. Galip Üstün), İstanbul, 1998.

Roux, Jean-Paul, *Altay Türklerinde Ölüm* (Çev. Aykut Kazancıgil), İstanbul, 1999.

Roux, Jean-Paul, *Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar* (Çev. Aykut Kazancıgil-Lale Arslan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005.

Ruben, Walter, "Hint Epopelerine Dair", *AÜ DTCFD,* C. IV, S.2 (Ocak-Şubat 1946), Ankara, 1946, s. 153-166.

Ruben, Walter, *Buddhizm Tarihi* (Çev. Abididn İtil), Ankara, 1947.

Rudenko, Sergei I., *Frozen Tombs of Siberia-The Pazyryk Burials of Iron Age* (Rusça'dan İngilizce'ye Çev. M. W. Thompson), London, 1970.

Ruska, J., "Feres Al-Faras", *İA,* C. IV, İstanbul, 1945, s. 555.

Ruska, J., "Semek, Al-Samak", *İA,* C.X, İstanbul, 1978, s. 467.

Ruy Gonzales de Clavijo, *Anadolu Orta Asya ve Timur (Embajada a Tamor Lan)-Timur Nezdine Gönderilen İspanyol Sefîri Clavijo'nun Seyahat ve Sefâret İzlenimleri* (Çev. Ömer Rıza Doğrul, Sadeleştiren Kâmil Doğrul), Ses Yayınları, İstanbul, 1993.

Sadi, *Gülistan* (Çev. H. İlaydın), İstanbul, 1974.

Sagalayev, Andrey Markoviç, *Ural-Altay Mitolojisinde Arketipler ve Semboller* (Çev. Ali Toraman), Bilge Kültür Sanat Yayını, İstanbul, 2017.

Sağıroğlu-Arslan, Aslı, *Timur Devri Keramik Sanatı* (Danışman Yaşar Çoruhlu), Mimar Sinan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul, 2000.

Samaşev, Zaynolla, "Graffiti Srednevekovıh Nomadov", *Voprosı Arheologii Zapadnogo Kazahstana-Sbornik Nauçnıh Trudov,* Pamyati Viktora Vasil'eviça Rodionova, "Dialog" Yayını, Samara, 1996, s. 259-269.

Sardup, Kazi Dawa, *Bardo Thödöl-Tibet'in Ölüler Kitabı-Bardo Planında Ölümden Sonraki Deneyimler* (Çev. S. Tansuğ), İstanbul, 1991 (2. baskı).

Schimmel, Annemarie, *Die Orientalische Katze,* Münih, 1983.

Schimmel, Annemarie, *Tasavvuf'un Boyutları* (Çev. E. Gürol), İstanbul, 1982.

Schimmel, Annemarie, *İslâmın Mistik Boyutları* (Çev. Ergun Kocabıyık), İstanbul, 2001.

Seckel, Dietrich; *The Art of Buddhism,* Methuen-London, 1964.

Sertkaya, O. Fikri, "Göktürk Harfli Uygur Kitâbelerinin Türk Kültür Tarihi İçerisindeki Yeri", *TKA-Prof. Dr. Muharrem Ergin'e Armağan,* XXVIII/1-2 (1990), Ankara, 1992, s. 325-334.

Sertkaya, O. Fikri, *Göktürk Tarihinin Meseleleri,* Ankara, 1995.

Sertkaya, O. Fikri- Cengiz Alyılmaz- Tsendiyn Battulga (Hazırlayanlar), *Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi Albümü-Album of The Turkish Monuments in Mongolia,* TİKA-Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Yayını, Ankara, 2001.

Seyidov, Mirali, "Altın Muharib'in Soy Etnik Talihi Hakkında (3)" (Aktaran Yavuz Akpınar), *KE,* S.4, Erzurum 1982, s. 32-43.

Seyidov, Mirali, "Gök, Ak ve Kara Renklerinin Eski İnançlarla Alakası" (Çev. O. Yavuz), *TDA,* S.52, Şubat 1988, s. 33-52.

Seyirci, Musa-A. Topbaş, *Afyonkarahisar Yöresi Türkmen Mezartaşları,* Arkeoloji-Sanat Yayınları, İstanbul (Tarihsiz).

Shiratori, Kurakichi, "On the Territory of the Hsiungnu Prince Hsiu-t'u Wang and his Metal Statues for Heaven-Worship", *MRDTB,* No 5, Tokyo 1930, s. 1-79.

Siren, O., "Central Asien İnfluences in Chinese Painting of the T'ang Period", 2., *A As,* III, 1959, s. 147-15.

Šmahelová, Lucie, "Kül Tegin Monument And Heritage of Lumír Jısl- The Expedition of 1958", *Current Archaeological Research in Mongolia- Papers From the International Conference on "Archaeological Research in Mongolia" Held in Ulaanbaatar, August 19th-23rd, 2007,* Bonn Üniversitesi Yayını, Almanya, 2009, s. 325-341.

Soustiel, J., *La Ceramique Islamique,* Paris, 1985.

Stein, Aurel, *Serindia Detailed Report of Explorations in Central Asia and Westernmost China,* C. I, Oxford, 1921.

Stein, Aurel, *Serindia Detailed Report of Explorations in Central Asia and Westernmost China,* C. II, Oxford 1921.

Stein, Aurel, *Innermost Asia-Detailed Report Explorations in Central Asia, Kan-su and Eastern Iran,* C.3, Oxford, 1928.

Stephenson, Craig, *Kaplumbağalara Dair* (Çev. Roza Akmen), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

Strzygowski, Joseph, "Türkler ve Şimali Asya Sanatı'nın Buz Devrindeki Menşei (Çev. C. Köprülü-Nusret)", *Ülkü* (Halk Evleri Dergisi), C. IX, S.49 (Mart,1937), Ankara, 1937, s. 11-25.

Strzygowski, Joseph, "Türkler ve Orta Asya Sanatı Meselesi", *Eski Türk Sanatı ve Avrupaya Etkisi* (Çev. A. C. Köprülü), Ankara, 1974, s. 1-118.

Sullivan, Michael, *An Introduction to Chinese Art,* London, 1961.

Sulti, Rüstem (Hazırlayan), *Edigey Destanı,* TÜRKSOY Yayınları, (Baskı yeri belirtilmemiş), 1998.

Süleyman, Hamid, *Babırnama Resimleri-Mınıaturı K Baburname-Miniatures of Babur-namah, Özbek Bilimler Akademisi, Ali Şir Nevai Edebiyat Müzesi,* Taşkent, 1978.

Süleymanova, Fazıla, *Nizomii "Hamse" sıga İçlangan Rasmlar-Mınıaturı K "Hamse" Nizami- Miniatures Illuminations of Nisami's "Hamsah",* Taşkent, 1985.

Sümer, Faruk, "Dede Korkut Destanlarında Bazı Hayvanlara Dair", *I.UTFKB,* C.2, Ankara, 1976 (Ayrıbasım).

Sümer, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı Destanları,* İstanbul, 1980 (3. baskı).

Sümer, Faruk, *Kara Koyunlular,* C. I, Ankara, 1984 (2. baskı).

Sümer, Faruk, *Eshabü'l-Kehf (Yedi Uyurlar),* İstanbul, 1989.

Süslü, Özden, *Tasvirlere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri,* Ankara, 1989.

Şeşen, Ramazan, *Onuncu Asırda Türkistan'da Bir İslâm Seyyahı İbn Fadlan Seyahatnâmesi Tercümesi,* İstanbul, 1975.

Şeşen, Ramazan, *İslâm Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri,* Ankara, 1985.

Tanındı, Zeren, *Siyer-i Nebi, İslâm Tasvir Sanatında Hz. Muhammed'in Hayatı,* İstanbul, 1984.

Tanyu, H., "Sirenler", *TA,* C.XXIX, Ankara, 1980, s. 125.

Taşağıl, Ahmet, *Göktürkler,* Ankara, 1995.

Tekçe, Fuat, *Pazırık Altaylardan Bir Halının Öyküsü,* Ankara, 1993.

Tekin, Şinasi, "Metinlere Dayanarak Eski Türklerde Göçebe (/Ötüken) ve Şehir (/Hoçu) Medeniyetlerinin Tahlili", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* S.3, (1975) Erzurum, 1975, s. 35-60.

Tekin, Şinasi, *Eski Türklerde Yazı, Kâğıt, Kitap ve Kâğıt Damgaları* (Haz. R. Tûba Çavdar), İstanbul, 1993.

Tekin, Şinasi, *İştikakçının Köşesi: Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler,* İstanbul, 2001.

Tekin, Talât, "Kuzey Moğolistan'da Yeni Bir Uygur Anıtı: Taryat (Terhin) Kitâbesi", *Belleten,* C.XLVI, S.184 (Ekim 1982), Ankara, 1983, s. 795-838.

Tekin, Talat, *Orhon Yazıtları,* Ankara, 1988.

Tekin, Talat, *Türkmence-Türkçe Sözlük,* Ankara, 1995.

Tell, Safwan Khalaf, *12-13. Yüzyıl Selçuklu Çığırı İslâmi Minyatürlü Yazmaların Üslûp Gelişmesi,* İ.Ü. Edebiyat Fak., Sanat Tarihi Böl., Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1974.

Thomsen, V., *Orhon ve Yenisey Yazıtlarının Çözümü İlk Bildiri: Çözülmüş Orhon Yazıtları* (Çev. Vedat Köken), Ankara, 1993.

Togan, A. Zeki Velidi, *Umumi Türk Tarihi'ne Giriş,* İstanbul, 1981 (3. baskı).

Tunalı, Ayde, *İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindeki Türk Minyatürleri,* İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul, 1961

Tuncer, Ayla, *Acaib-ül Mahlukat-Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi A.3632 No.lu Türkçe El Yazması,* İ.Ü. Edebiyat Fak., Sanat Tarihi Bölümü Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul, 1980.

Turan, Emel, *Anadolu'da Türk Çini ve Keramiklerinde Hayvan Figürleri,* İ.Ü. Edebiyat Fak. Sanat Tarihi Böl.Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul, 1970.

Turan, Osman, *On iki Hayvanlı Türk Takvimi,* İstanbul, 1941.

Turan, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti,* İstanbul, 1980 (3. Baskı).

Turan, Osman, *Türk Cihân Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi, Türk Dünya Nizâmının Milli, İslâmi ve İnsani Esasları,* C. I-II, İstanbul, 1993 (6. baskı).

Türker, Şefik, *Takvim ve Tarih,* Kayseri, 1940.

Türker, Şefik, *Kayseri Takvimi,* Kayseri,1943.

Tümer, Günay, *Bîrûni'ye Göre Dinler ve islâm Dîni,* Ankara, 1986.

Ülgen, Refet, "Ay ve Gün Terimleri Hakkında Bir İnceleme", *TDAYB,* S.8-9, Nisan-Aralık, 1946, s. 30-76.

Ülküsal, Ülkü, *XIII ve XIV. Yüzyıl Minyatürlü Yazmaları (İstanbul Kütüphanelerinden),* İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul, 1961.

Vasilyev, Yuriy-M. Fatih Kirişçioğlu-Gülsüm Killi, *Saha (Yakut) Halk Edebiyatı Örnekleri,* Ankara, 1996.

Voiret, Jean Pierre, "China's Five Holy Mountains", *SG,* S.12, 1988, s. 16-18.

Waley, Arthur, *A Catalogue of Paintings Recovered from Tun-Huang by Sir Aurel Stein,* London, 1931.

Weidner, Willy Schulz, "Shamanism", *EWA,* C. XIII, London, 1967, s. 1-6.

Welch, S. Cary, *Imperial Mughal Painting Chatto and Windus,* Londra, 1978.

Wellesz, Emmy, "An Early Al-Sufi Manuscript in the Bodleian Library in Oxford. A Study in İslâmic Constellation Images", *AO,* C.3, (1954), Baltimore, 1959, s. 1-26.

Wensınck, A. J., "Hüdhüd, Hudhud", *İA,* C. V, İstanbul, 1977, s. 626-627.

Whitfield, Roderic, "Visions of Buddha Lands-The Dunhuang Caves", *Asian Art-The Second Halı Annual,* Halı Yayınları, London 1995, s. 118-135.

Whitfield, Roderic ve Anne Farrer, *Caves of the Thousand Buddhas-Chinese Art from the Silk Route,* London, 1990.

Whittick, Arnold, *Symbols Signs and Their Meaning,* London, 1960.

Williams, C. A. S., *Encyclopedia of Chinese Symbolism and Art Motives,* New York, 1960.

Woods, E., *300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular-Aşiret, Konfederasyon, İmparatorluk-15. Yüzyıl Türk İran Siyaseti Üzerine Bir*

İnceleme (Çev. Sibel Özbudun, Ek yazılar ve açıklamalar: Necdet Sakaoğlu), İstanbul, 1993.

Yalman (Yalgın), *Ali Rıza, Cenupta Türkmen Oymakları II* (Haz. Sabahat Emir), Ankara, 1993.

Yetkin, Suut Kemal, *İslâm Ülkelerinde Sanat*, İstanbul, 1984.

Yetkin, Şerare, "Büyük Selçuklu Sultanı Alparslana Hediye Edilen Gümüş Tepsi", *STY,* S.4 (1971), s. 101-109.

Yetkin, Şerare; "Konyada Bulunan Kanatlı At Figürlü Kabartma ve Anadolu Türk Sanatı'ndaki Yeri", *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan,* İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1981, s. 367-380.

Yetts, W. Perceral, "'Bird Script' on Ancient Chinese Swords", *JRAS,* Böl.III, 1934, s. 547-552.

Yıldız, Naciye, *Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü İle İlgili Tespit ve Tahliller,* Ankara, 1995.

Yoldaşoğlu, Fazıl, *Alpamış Destanı* (Aktaranlar A. Şimşek-Canpolat A. Öz), Ankara, 2000.

Yurtsever, Erk, "Eski Türk Yazıtları İçin Bir Tavzih ve İki Zeyl", *Yeni Orkun,* S.9, Kasım, 1988, s. 19-20.

Yusuf Has Hacib, *Kutadgu Bilig* (Çev. R. Rahmeti Arat), Ankara, 1988.

Yüce, Kemal, *Saltuk-nâme'de Tarihî, Dinî ve Efsanevî Unsurlar,* Ankara, 1987.

Zvelebil, Marek, "The Rise of the Nomads in Central Asia", *The Cambridge Encyclopedia of Archaeology,* Cambridge, 1980, s. 252-256.

KISALTMALAR

AA	Anadolu Araştırmaları.
AAs	Arts Asiatiques.
AcO	Acta Orientalia.
a.g.e.	Adı geçen eser.
a.g.m.	Adı geçen makale veya madde.
a.g.tez	Adı geçen tez.
AI	Ars Islamica.
ArA	Artibus Asiae.
AO	Ars Orientalis.
ArS	Arkeoloji ve Sanat.
AS	Altaistic Studies.
AUA	Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi.
AÜ EFD	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi.
AÜ-DTCFD	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi.
AÜ-DTCF-TD	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi.
AÜ İFD	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
BCAS	Bulletin of the College Arts and Sciences.
Bkz.	Bakınız.
BMFEA	Bulletin of the Museum of Far Eastern Antiques.
C.	Cilt.
CAJ	Central Asiatic Journal.
Çev.	Çeviren (Tercüme eden).
DTS	Doğu Türkistanın Sesi.
EST	Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler.
Env.	Envanter Numarası.
EW	East and West.
EWA	Encyclopedia of World Art.
Fas.	Fasikül.
FEA	Folklor ve Etnoğrafya Araştırmaları.
FEFAD	Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi.
H.	Hicri.
Haz.	Hazırlayan.
İA	İslâm Ansiklopedisi.
İTED	İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi.
İ.Ü.TD	İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi.
İÜ TDED	İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi.
JRAS	Journal of Royal Asiatic Society.
JTS TBA	Journal of Turkish Studies-Türklük Bilgisi Araştırmaları.
KE	Kardaş Edebiyatlar.
Krş.	Karşılaştır, Karşılaştırmak.
KS	Kültür ve Sanat.
L.	Levha.
M.	Miladi.
MATSK	Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi.
MATSK-KST	Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi-Kongreye Sunulan Tebliğler.
MABTSK	Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi.

Mİ	Makaleler ve İncelemeler.
MRDTB	Memoirs of the Research Department of the Toyo Bunko.
MSB	Müzecilik Semineri Bildiriler.
MSKMSB	Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri.
MSÜ-FEFD	Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi.
MTFKB	Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri.
MTK-T	Milli Türkoloji Kongresi Tebliğler.
OA	Oriental Art.
RAA	Revue des Arts Asiatique.
S.	Sayı.
s.	Sayfa.
SD	Sanat Dünyamız.
SeAD	Selçuklu Araştırmaları Dergisi.
SG	Swissair Gazette.
STAD	Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi.
STY	Sanat Tarihi Yıllığı.
TA	Türk Ansiklopedisi.
TDA	Türk Dünyası Araştırmaları.
TDAY-B	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten.
TDTD	Türk Dünyası Tarih Dergisi.
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
TFA	Türk Folklor Araştırmaları.
THKA	Türk Halk Kültürü Araştırmaları.
TK	Türk Kültürü.
TKA	Türk Kültürü Araştırmaları.
TKEK	Türk Kültürü El Kitabı.
TM	Türkiyat Mecmuası.
TSMY	Topkapı Sarayı Müzesi Yıllığı.
TSTAİ	Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri.
TT	Toplumsal Tarih.
TTK	Türk Tarih Kurumu.
TTKB	Türk Tarih Kongresi Bildirileri.
TTK KST	Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Tebliğler.
TTOK	Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
UTFKB	Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri.
UÜTKKB	Uluslararası Üçüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri.
Vd.	Ve diğerleri.
Vr.	Varak.

ÇİZİM LİSTESİ

(Çizimlerin tümü aksi belirtilmediği sürece yazar tarafından çizilmiştir. Özgün şekilleri çizim olan tasvirler veya eserler de yeniden çizilmiş ve ilgili bütün yayınlara, dipnotlarda ve bibliyografyada yer verilmiştir. Bazı kaynaklar ise çizim izahatlarında belirtilmiştir)

1. Kaya üzerine tasvir edilmiş av sahnesi. Figürün bindiği hayvanın geyik maskı takmış bir at olabileceği düşünülebilir (Sibirya).
2. Moğolistan'ın Bayankongor eyaletinde kaya resmi (MÖ 700 ?). Av sahnesinde atıyla birlikte avcı görülüyor.
3. Atı üzerinde bir figürü gösteren kaya resmi. Atın kuyruğunun örülmüş olması dikkati çekmektedir (Sibirya).

3a. Atının kuyruğu örgülü bir süvariyi gösteren kaya resmi (Sibirya).

4. Sulek'de bulunan kaya resminde kuyruğu düğümlenmiş bir at ile süvarisi görülmektedir.
5. Siddharta'nın atı. Üzeri benekli, alaca renkli, kuyruğu düğümlenmiş bir at söz konusudur.
6. Koço'dan (Doğu Türkistan) bir Uygur devri duvar resminden ayrıntı. Cennet köşkünün avlusunda "Gök menşeli" atlar.
7. Doğu Türkistan freskolarından kuyruğu düğümlü veya bağlı atlar.
8. Miran Sitesi, M 5 tapınağında, friz halinde uygulanmış duvar resmi ayrıntısında beyaz atının üzerinde prens Vessantara tasvir edilmiştir (6. yüzyıl?).
9. Toyuk'tan (Doğu Türkistan) bir fresko ayrıntısında, çift kanatlı atıyla gökte seyahat eden rahip tasviri görülmektedir.
10. Astana Mezarlığı'ndan (Doğu Türkistan) çıkarılan ipek kumaş üzerinde bir hayat ağacının iki tarafında kanatlı at figürleri yer alıyor.
11. Kumtura'dan (Doğu Türkistan), güneş tanrısını atlı arabasıyla birlikte gösteren 8. yüzyıla ait fresko.
12. 8. yüzyıla ait Bezeklik Uygur freskosundan ayrıntı. Başlarında hayvan takvimi devrelerine işaret eden maskların bulunduğu, astral cin tasvirlerinden at yılını gösteren resim.
13. Mücadele eden iki savaşçıyı gösteren kaya resmi. Bayankongor eyaleti (Moğolistan). Milat sıraları.
14. Hangaylar'dan Göktürk devrine ait kaya resminde zırhlı süvariler görülmektedir.
15. Altay, Şaman davulları üzerinde görülen resim örneklerinde kafası ve derisi sırıklar üzerine konulmuş Gök Tanrı'ya kurban edilen atlar (Baydara).
16. At ve grifon mücadelesini tasvir eden kemer tokası. Sibirya Petro Koleksiyonu. MÖ 3-1. yüzyıl. Muhtemelen Hun eseri. Leningrad Hermitage Müzesi (M. P. Gryaznov'un Fotoğrafından (1969), Çizim Y. Çoruhlu).

17. Afyon'da sanduka biçiminde mezarın bir taş levhasında kuyruğu örülmüş atların yer aldığı kompozisyon (Katharina Otto Dorn, Turkische Grabsteine mıt Fıgurenreliefs aus Klein Asien, Ars Orientalis, III, 1954, fig. 22).
18. Afyon Türkmen boyuna ait sanduka biçimi mezarın sağ ve sol levhalarında bulunan kompozisyonlardan çıkarılan ayrıntılardan birinde kuyruğu kesik at (Kompozisyonun tamamı için bkz. M. Seyirci-A. Topbaş, *Afyonkarahisar Yöresi Türkmen Mezartaşları*, İstanbul -Tarihsiz-, fig. 20).
19. Afyon, Türkmen taş sandukası üzerindeki ayrıntıda ejder öldüren figürün atının kuyruğunun kesik olduğu görülüyor (M. Seyirci-A. Topbaş, *a.g.e.*, fig. 19)
20. 12. yüzyıla ait (Büyük Selçuklu Dönemi) Minai tekniğindeki bir çiniden çizdiğimiz tasvirde atın kuyruğunun kesik olduğu görülüyor (Fotoğraf için bkz. Gönül Öney, *İslâm Mimarisinde Çini*, 1988, R. 36).
21. 12. yüzyıl sonuna ait Büyük Selçuklu keramiğinde kuyruğu düğümlü ata binmiş süvari (Fotoğraf için bkz. S. K. Yetkin, *İslâm Ülkelerinde Sanat*, İstanbul, 1984, s. 183).
22. Rey'de yapılmış Büyük Selçuklu keramiğinde atının kuyruğu düğümlü süvari (Fotoğraf için bkz. Lutfıya Ainyi, *The Central Aslan Art of Avicenna Epohı*, Duşanbe, 1980, R. 181).
23. Ukok platosunda kazısı yapılmış Kuturguntas Kurganı'nda at cesedleri (N. V. Polosmak, *Stereguşle Zoloto Grifi (Ak-Alahinskiy Kurgan)*, Novosibrik, 1994, fig. 106).
24. I. Pazırık Kurganı'ndan kuyruğu düğümlenmiş at cesedi (S. I. Rudenko, *Frozen Tombs of Siberia-The Pazırık Burials of Iron Age Horsemen*, London, 1970, R.72).
25. I. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılmış iki atın Griaznov tarafından yapılmış rekonstrüksiyonu. Atın kuyruğu burularak bağlanmıştır. (Karl Jettmar, *Art of The Steppes The Eurasian Animal Style*, London, 1967, fig. 87).
26. Ukok platosunda kazısı yapılmış Hun devri mezarlarından Ak-Alaha Kurganı'ndan at rekonstürüksiyonu. Atın kuyruğu burularak bağlanmıştır (N. V. Polosmak, *a.g.e.*, fig.43).
27. I. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılmış at kuyruğu kılıfları üzerinde süsleme (S. I. Rudenko, *a.g.e.*, fig. 98).
28. Pazırık halısındaki süvari tasvirlerinden biri. Atın kuyruğu hem düğümlenmiş hem de örülmüştür (T. T. Rice, *The Scythians*, London, 1961(3. Baskı) fig. 46).
29. Moğolistan kaya resimlerinde kuyruğu şekillendirilmiş veya bağlanmış atlar (N. Ser Odjav, *Bayan-lıgıyn Hadnı Zuraq*, Ulanbator, 1987, Çizim 110, 112, 115).
30. MÖ geç 7 veya erken 6. yüzyıla ait İskit toplulukları için yapılmış kılıç kını üzerindeki süslemelerden iki ayrıntı tasvirde kuyruğu üçgen

kıl demetleri şeklinde kesilmiş-bağlanmış ve düğümlenmiş grifon tasvirleri [Fotoğraflar için bkz. Lıudmıla Galanına-Nonna Grach, *Scythıan Art* (Rusça'dan çev. V. Sobolev), Leningrad, 1987, fig. 35].

31. Dağ keçisi avlayan bir avcıyı gösteren kabartma ayrıntısında atın kuyruğunun düğümlenmiş olduğu görülmektedir [Fotoğraf için bkz. Galına Pugachenkova-Akbar Hakimov, *The Art of Central Asia* (Rusça'dan çev. Sergei Gıtman) Leningrad, 1988, fig. 116].
32. Göktürk devrinde yapılmış Afrasiyab duvar resminde kaplan avı sahnesinden ayrıntı. Kuyruğu düğümlü atıyla bir süvari görülmektedir (Emel Esin, *İslâmiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslâm'a Giriş*, İstanbul, 1978, lev. LXX/b'den).
33. Kem bölgesinden Göktürk devri Kırgızlarına ait bir gümüş tabak üzerindeki av sahnesinden ayrıntıda kuyruğu kesilmiş at figürü bulunmaktadır (Emel Esin, *a.g.e.*, lev. LI/b'den).
34. Pencikent duvar resminden ayrıntıda atın kuyruğunun örülmüş olduğu dikkati çekiyor (Lutfiya Ainyi, *a.g.e.*, fig. 28).
35. Assur Sanatı'nda (MÖ 8. veya 7. yüzyıl) kuyruğu düğümlü at tasvirleri ile ilgili örnekler (a, b, d, e Louvre Müzesinden). C'de görülen çizim ise Arslantaş Assur kabartmalarındandır [Ekrem Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul, 1989, (2. Baskı), R.5, Üst].
36. Minusinsk Koç Heykeli (A. Kivalo/B. Karamağaralı'dan).
37. Koç başlı taş heykel, Hakasya (Çoyun Ömürali Uulu'dan).
38. I. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan ve ağaç at koşum süslerinden olan koç başı (N. Diyarbekirli'den).
39. Bir erkek mumyasının sağ ayağı üzerindeki dövmelerden biri. Pazırık 2. Kurgan MÖ 4-3. yüzyıl (Rudenko, *Frozen Tombs...*).

39a. Ukok Platosu, Ak Alaha I mezarlığındaki bir kurgandan çıkarılmış balık şeklinde keçeden yapılmış eyer süsü (Polosmak).

39b. Balık-kuş ya da dalgıç kuş figürü. Muhtemelen, suyun altına dalarak yerin yaratılması için toprak getiren hayvanı ifade ediyor. Hermitage Müzesi (Zykan-Stryzgowski).

40. New York Metropolitan Müzesi Env. 33.133 numaralı, Semerkand veya Herat'ta yapılmış bu minyatürde, Yunus Peygamberin kendisini yutan balığın ağzından çıkışı görülmektedir.
41. Topkapı Sarayı Müzesi Env. A. 3472'de kayıtlı, 13. yüzyıla ait "Kitab fi marifet al-Hiyal al-Handasiya"nın 108a sayfasından minyatür, "balıklı saki" cihazını (Robot) tasvir ediyor.
42. Uygurca yazılmış Oğuz Kağan Destanı'nda boğa tasviri (11-13. yüzyıl ?).
43. Doğu Türkistan'dan Göktürk devrine denk düşen duvar resmi (6-7. yüzyıl). Hükümdarın arabasını taşıyan boğa başlı insan vücutlu bir figür görülüyor.
44. Pazırık (Altaylar) II. Kurgan'dan (Mezar) çıkarılmış eyer örtüsü (?) üzerindeki tasvirde kutsal boğa tasviri (MÖ 4-3. yüzyıl).

45. Kara-tağ'da (Karacuk Dağları) milattan önceki devirlere ait bir kaya resmindeki yer alan av sahnesine sorgucu andıran kuyruğu ile bir boğa tasviri.
46. Firdevsi'nin Şehnâmesi'nden [Leningrad State Public Lib. (Env. Dorn. 329)] bir minyatürün ayrıntısında Keyhüsrev kuyruğu düğümlü atının üzerinde boğa başlı gürz ile birlikte görülmektedir (Tarih M. 1333).
47. Nizami'nin Hamse'sinde (Vr. 143) bulunan ve Şiraz'da yapılmış minyatürün ayrıntısında Fitna'nın omuzları üzerinde bir öküzü kaldırışı görülmektedir.
48. Oxford, Bodleian Kütüphanesinde bulunan (11. yüzyıl) "Suvar al-Kawakıb al-Thabitah"dan alınan minyatürde boğa burcunu temsil eden bir boğa figürü.
49. Timurlu döneminde yapılmış ve Tahran'daki Gülistan Sarayı Kütüphanesi'nde bulunan "Kelile ve Dimne"den (Vr. 18a) bir minyatürde boğa Şanzaba'yı çayırda gösteren tasvir.
50. Moğolistan'ın Bayankongor eyaletinden bir kaya resminde Asya develeri (MÖ 7. yy- M. 1000) (Ser-Odjav'dan).
51. Moğalistan'ın Mezolitik devrinden, bir kaya resmi üzerinde bulunan deve tasviri (Nowgorodowa'dan).
52. Moğolistan'ın Bicigtyn Chad'dan kaya resmi. Kuyruğu bağlı çift hörgüçlü bir deveyi gösteriyor (Nowgorodowa'dan).
53. Bir Pencikent freskosunda kanatlı deve tasviri (Pugaçenkova'dan).
54. Özbekistan Kültür ve Sanat Tarihi Müzesi'nde bulunan fresko parçasında deve üzerinde elçi tasviri, 7. yüzyıl (Pugaçenkova-Hakimov'dan).
55. Fatih Albümü, Topkapı Sarayı Müzesi env.2153, Vr. 1046 (14-15.yy). Minyatürde sahibi tarafından (güreştirilmek üzere?) götürülen deve tasviri görülüyor.
56. Kelile ve Dimne'den bir minyatürde (Timur devri, Herat 1429) kızgın bir deveden korkan adamın kendisini kuyuya sarkıtması tasvir edilmiş.
57- Doğu Türkistan'ın Kumtura şehrinden 8. veya 9. yüzyıla ait bir freskoda beyaz fil üzerinde hükümdar, prens ve ilah figürü.
58. Miran Sitesi (Doğu Türkistan) M.V Tapınağı. Beyaz fil ve önünde sürücüsü olan prens (Vessantra?).
59. Taht taşıyan fil figürü. (Topkapı Sarayı Müzesi, Env.H. 2152, Vr. 60).
60. Hamse-i Nizami, (Şiraz 1491) beyaz fil üzerindeki tahtında Hüsrev. Minyatür bir savaşın hemen öncesini, saldırı anının horoskop ile tespitini gösteriyor (Vr.61).
61. Buhara'nın 30 km kuzeybatısında Varahşa'dan (5-7. yüzyıl) freskoda benekli fil üzerinde parslara karşı mücadelede bulunan bir insan figürü görülüyor.
62. Sibirya'dan bir Yenisey bölgesi Ostiak şamanının geyik tipi başlığının çizimi (U. Holmberg'den yeniden çizim Yaşar Çoruhlu).
63. Sibirya'dan kaya resmi. Geyik masklı at figürünün bulunduğu sahne.

64. (En üstte solda): Yukarı Buret (Sibirya) mağara duvarına yapılmış resim. Ayı ve geyik postuna bürünmüş insan figürleri.
64a. Üst solda yer alan ikisi Sibirya, Abakan bölgesindeki MÖ 2.bine ait kumtaşı üzerine ve diğerleri Batı Sibirya, Kama nehri civarı ve Pechora bölgesinden elde edilmiş eserler üzerindeki mask giymiş şahıslar ve zooantropomorfik (9-10. yüzyıl) figürler.
64b. Kazakistan, Tamgalı, kaya resminde muhtemelen biçim değiştirmekte olan şamana işaret eden zooantropomorfik figür.
65. Pazırık (Altaylar) eyer örtüsü üzerinde tasvir (1. Kurgan). MÖ 4-3. yüzyıl. Parsın geyiğe saldırışı.
66. Pazırık, 2. Kurgan'dan çıkarılmış eyer örtüsü üzerinde tasvir. Kaplanın geyiğe saldırışı.
67. Pazırık, 2. Kurgan'dan çıkarılan bir insan cesedi üzerinde yer alan dövmelerden bir geyik figürü.
68. Koço'dan (Doğu Türkistan) bir duvar resminde göl içinde lotus, ejder ve geyik tasvirleri. 8-9. yüzyıl, Uygur devri.
69. MÖ 300 tarihli (Taştık devri) Sibir'de bulunmuş tahta üzerine resim Proto-Türk boylarından Ting-linglere ait eserde geyik figürleri yer alıyor.
70. Ordos ve Doğu Altaylar arasında bulunan Hutuk Ula Mezarı'nda taş üzerine yapılmış resim (Göktürk Devri). Avlanma yoluyla geyik kurbanı. Eserin üzerinde "ygç" (Yagış/Kurban) ibaresi yer alıyor.
71. Kazakistan, Oi-Dzhailau'dan Ortaçağ (?) kaya resmi. Ellerinde kurt başlı sancaklar bulunan Türk savaşçılarını gösteren resimde, alt solda okla geyik avlayan bir insan figürü yer almaktadır.
72. Doğu Moğolistan, Aimak Chentij'den (MÖ 6-3. yüzyıl?) taş üzerinde geyik figürleri.
73. Bicigtyn Chad'dan (Moğolistan) milat öncesi devirlere ait kaya resmi. İbadetle alakalı av resminde geyiğe nispeten daha küçük boyutta tasvir edilmiş insan figürü.
74. Bayankongar Eyaleti, Bayanlig kenti, Bichigtin am'da (Moğolistan) bulunan kaya resminde av büyüsü veya av ibadeti ile ilgili olabilecek tasvir. Burada geyik önemi nedeniyle daha büyük gösterilmiştir.
75. Doğu Türkistan'dan bir freskoda Jataka hikâyelerinden bir sahnede, kralın bir geyiği kovalaması.
76. Freskoda Kral Brahmadatta ile bir gazel.
77. Bodhisattva ve gazel figürü.
78. Doğu Türkistan. Avadanalar ile ilgili bir fresko. Bir tapınakta yer alan önemli bir şahsiyet, kendisine doğru gelen bir geyikle görülüyor.
79. Hamse-i Nizami'den minyatür. 1578/79 tarihinde Buhara'da yapılmıştır. Mecnun'u çeşitli hayvanlar arasında gösteren resimde bir geyik ve ceylan (ayrıntı).
80. Moğolistan'dan muhtemelen Göktürk dönemi (6-8. yüzyıl) kaya resminde (Hangay, Dagan-del) geyik taşlarındakilere benzeyen

hayvan üslubunda oturan geyik tasviri (H. N. Orkun'dan yeniden çizim Yaşar Çoruhlu).

81. Kültigin Mezar Külliyesinin rekonstürüksiyonunda kaplumbağa kaideli kitabe (E. Nowgorodowa'dan).
82. Kelile Dimne hikâyelerinden bir minyatür. Kuşlar bir sopanın üzerine yerleşmiş kaplumbağayı taşıyor (Çizim Yaşar Çoruhlu).
83. 4 numaralı Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan at kadavralarından birine ait gem dekorasyonu olarak ağaçtan yapılmış kedi figürü (Rudenko, 1970, fig. 84).
84. Altaylardaki II. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılmış (MÖ 4-3. yüzyıl) eyer örtüsü üzerinde, dağ keçisine saldıran kaplan.
85. I. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan eyer örtüsü üzerinde, dağ keçisine saldıran kaplan.
86. I. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan eyer örtüsü üzerinde arslan-grifonun dağ keçisine hücumu.
87. Hamse-i Nizami'den minyatür. Buhara'da yapılmıştır. St. Petersburg Saltykov-Shchedrin Public Library. Env. PNS. 272. Mecnun'u Leyla'nın çadırında iken gösteren minyatürde arslan Mecnun'u, dağ keçisi ise Leyla'yı temsil ediyor.
88. Çeşitli maddelerden veya çeşitli malzemeler üzerine yapılmış dağ keçisi tasviri, Göktürk kağan damgasının gelişimini gösteriyor (Emel Esin'den). (Tagar devrinden 8. yüzyıla kadar.)
89. Baykal Gölü civarından MÖ'ki devirlere ait kaya resimlerinde bir av sahnesinde yer alan dağ keçileri görülüyor.
90. Kazakistan, Eşki Olmes, Göktürk (=Kök-Türk) kaya resminde kurt şekilli bayrak tutan adam ve dağ keçisi tasviri (A. N. Mariyashev, *Petroglyphs of South Kazakhstan And Semirechye*, 1994, Fig.228).
91. Kazakistan, Jaltırak-Taş, Göktürk kaya resminde savaşan insan figürleri, dağ keçisi ve geyikler.
92. Kem Bölgesi'nde Sulık denilen yerdeki Bengü Kaya abidesinde iki avcının sıkıştırdıkları dağ koyununu (veya keçisi) avlamaları. Avın büyük çizilmesi ve benekli olarak gösterilmesi onun kutsallığını ve avın bereketini simgeliyor.
93. Göktürk devri Kültigin (732) kitabesinin doğu yüzünde bulunan dağ keçisi şeklinde damga (Çizim Yaşar Çoruhlu).
94. Doğu Türkistan Bezeklik'te bir tapınakta bulunan bir ilah figürünün halesi içinde bulunan bir kuzu tasviri. Bu kuzu muhtemelen bir Budist ilahı veya ilah Avalokitesvara'yı temsil ediyor olmalıdır (9.-10. yüzyıl, Uygur Devri).
95. Cami'nin "Yusuf ve Züleyha" adlı eserinde bulunan minyatürde (India Office Library, Vr. 9b, M. 1599 tarihli) Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i kurban etmek istediği an görülüyor.
96. Fatih Albümü (Vr. 119a, Topkapı Sarayı Müzesi Küt. Env. H.2153, 14. yüzyıl) minyatürde Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i Allah'a verdiği söz

üzerine kurban etmek üzere olduğu an gösteriliyor.

97. Kuzey yönü muhafızı Basaman'ın çocukları ve kadınları kaçıran Garuda'yı yakalayışını gösteren freskoda köpek muhafıza yardım ediyor (Bezeklik, 9. Tapınak, 9-10. yüzyıl).
98. Camiut-tevarih'den bir minyatürden çıkarılmış bu desende (14. yüzyıl) bir mağarada uyumakta olan Eshabü'l Kehf ve Kıtmir iyi kalpli kral ile birlikte görülüyor (Çizim Yaşar Çoruhlu).
99. Maymunlar kralı Hanuman'ın Lanka'ya girmek için okyanusu aşmasını gösteren minyatürlerden ayrıntı.
100. Doğu Türkistan'ın Müzisyenler Mağarasında Bodhisattva tonozunda bulunan freskolardan biri. Elindeki yay ve okuyla maymun avlamaya çalışan (muhtemelen bir kral) bir insan figürü tasvir edilmiştir. Bu resim ihtimalen maymun-buddha ile ilgili hikâyelere işaret ediyor.
101. Doğu Türkistan Kumtura şehrinden bir freskoda, maymunla arslanın sohbeti tasvir edilmiştir.
102. Doğu Türkistan'dan bir freskoda solda bağdaş kurarak oturmuş bir Budist ilah, sağda ise başı ve gövdesinin üst bölümü bu ilaha dönmüş bir maymun bulunmaktadır.
103. Doğu Türkistan'da bulunan Kızıl şehrindeki Ming-Öy'de yer alan bir freskoda tahtında oturan bir kral ile sağda ve solda yukarıya doğru tırmanan maymun figürleri görülüyor. Resimde görülen muhtemelen bir evlilik olayıdır. Maymun burada kutsal bir figür olarak yer alıyor.
104. Kendisini ateşe atarak feda eden tavşan Buddha (Doğu Türkistan, fresko).
105. Pazırık kurganlarından çıkarılan deriden yapılmış horoz figürleri (Rudenko'dan).
106. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan deri horoz figürü (Rudenko'dan).
107. Kaya resim, İsveç Paleolitik Devir, Eski İskandinav Tanrısı Thor'un canavar-yılanla (ejder) mücadelesinin proto-tipi bir tasvir.
108. Doğu Türkistan'da, Kızıl'dan freskoda naga adı verilen yılanları ağızlarında tutan çift başlı kartal şeklinde Garuda figürü.
109. Doğu Türkistan'da, Kızıl'dan bir freskoda yılanlardan bir tacı olan Garuda figürü.
110. Doğu Türkistan'da Kumtura'da (Ming-Öy 19. Tapınak) bulunan 8-9. yüzyıla ait Fresko'da naga denilen yılanlarla mücadele eden kartal şeklindeki Garuda tasviri.
111. Dikilitaş (mezartaşı) üzerine yapılmış tasvir, Çamak bozkırı (Sibir) Karasuk devri (MÖ 1400- M. 300).
112. Batı Sibirya Şamanlarının tasavvurlarına göre çizilmiş Dünya Ağacı tasvirleri. Ağaçların dallarında kuşlar görülüyor.
113. Hamse-i Nizami, Vr. 14b'den minyatür. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, H. 753 Karakoyunlu devri. Nuşirevan ile adıl vezirin hikâyesini tasvir etmektedir.
114. Bir Baburlu dönemi minyatüründen ayrıntı. Ağzında küçük bir yılan

tutan tavus kuşu tasviri.

115. Büyük Selçuklu devrine ait, I. Karagan kümbedinin içinde yer alan kalem işi Dünya Ağacı tasviri.
116. Firdevsi'nin Şehnâme'sindeki minyatürlerden birinden çıkarılmış hayvan mücadele sahnesi (A. T. Adamova-L. T. Guzalyan, *Şehname*, Leningrad, 1985, Varak 45a lev. 8'den çiz. Y. Çoruhlu).
117. Kelile ve Dimne (Louvre nüs.) den hayvan mücadele sahnesi (J. David Weil'den çiz. Y. Çoruhlu).
118. Baburname'den hayvan mücadele sahnesi (Hamid Süleiman, *Babırnoma Resimleri*, Taşkent, 1978, lev. 71'den çiz. Yaşar Çoruhlu).
119. Niksar Çöreğibüyük Tekkesi taçkapısında bulunan oturan geyik kabartması (Çizim Selçuk Mülayim, 1984).
120. Doğu Türkistan, Bezeklik, atlı süvari ve köpek.
121. Doğu Türkistan, Bezeklik, Böri başlı gönder (bayrak?) ve arkasında insan figürlerini gösteren fresko. Uygur devri (8. yüzyıldan sonra).

RESİM LİSTESİ

(Fotoğrafların kaynakları çoğunlukla dipnotlarında ve bibliyografyada verilmiştir. Bazı durumlarda ise resim listesinde ifade edilmiştir.)

1. Ava giden bir süvari tasviri. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi. Env. 2153, Vr.66, 14. yüzyılın son çeyreği (Yaşar Çoruhlu, 2007, sergi fotoğrafı).
2. İsmail peygamberin oğlu Kaydar'ın, atın üzerinde ve elinde av kuşu ile avlanması (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Env.1221, Vr 36b, M. 1595).
3. Kuyruğu düğümlü bir at üzerinde, avcı kuş ile ava giden bir figürün tasviri (Baburlu devri minyatürü. Tahran, Kaiserliche Bib.).
4. 17. yüzyıl minyatürü. Kuyruğu düğümlü ve benekli atına binmiş avcı kuş ve köpeği ile bir figür görülüyor.
5. Güney yarım kürede, bir yıldız grubunu temsil eden bu şekil, kentavrosları hatırlatmakla birlikte, buradaki insan figürü Türk tarzındadır. Aynı şekilde yine Türk ikonografisine uygun olarak kanat kısmı ejder başı ile sonuçlanmakta, atın gövdesi de benekli olarak ele alınmış bulunmaktadır (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi A.3632, 14. yüzyıl).
6. Nişancı takım yıldızını (yay burcu) gösteren (kentavros) minyatürde, Türk ikonografisine dair özellikler de görülmektedir (Freer Gallery, 14. yüzyıl).
7. Süvarilerin yer aldığı minyatürde, kuyruğu düğümlü at figürleri görülmektedir (Ayasofya Müzesi Küt. Env.4197, Vr 103b-104a, 14. yüzyıl).
8. Kuyruğu düğümlü at figürleri (Ayasofya Müzesi Kütüphanesi, Env.4197, Vr 111b. 14. yüzyıl).
9. Atının kuyruğunu bağlamakta olan bir süvari (Topkapı Sarayı Müzesi Küt. Env. 2160'dan minyatür. 15. yüzyıl).
10. Kuyruğu düğümlü atının üzerinde, arslanı öldüren Şehnâme kahramanı Behram (St Petersburg Leningrad, State Public Lib. Env. 329, Vr 343a. M.1333).
11. Giv ve atından düşmüş Tazhav'ı tasvir eden minyatürde, Giv'in kuyruğu düğümlü bir atın üzerinde bulunduğunu görüyoruz (St. Petersburg Leningrad State Public Lib.Env.329, Vr 102b.M.1333).
12. Kuyruğu düğümlü atının üzerinde, ejderha ile savaşan Güştasb (Topkapı Sarayı Müzesi Küt. H.1479. M.1330).
13. Feres-i Azam olarak adlandırılan, bir yıldız kümesi ile ilgili olarak tasarlanan, kanatlı yarım at biçimindeki şekil (Acaib-ül-Mahlükat. Topkapı Sarayı Müzesi Küt. Env. A3632,14. yüzyıl).
14. Nişancı takım yıldızını gösteren minyatür (Topkapı Sarayı Müzesi Küt. Emv. A3632, Vr 33b, 14. yüzyıl).
15. Kazvini'nin Acaib ül-Mahlukat adlı eserinden, kanatlı deniz (su) menşeli at tasviri (Topkapı Sarayı Müzesi Küt. Env A3632, 14. yüzyıl).

16. Acaib-ül-Mahlükat'dan Burak tasvirlerini hatırlatan minyatür (Topkapı Sarayı Müzesi Küt. A3632, Vr 37b, 14. yüzyıl).
17. İbn Bakhtishu'nun Manafi' al-Hayavan (Hayvan Hikâyeleri) adlı eserinden bir minyatürde peşinden bir aygırın geldiği benekli gövdeli bir kısrak görülüyor (Meraga 1298, New York Pierpont Morgan Kütüphanesi M. 500, Vr 28a).
18. Kanatlı at şeklinde tasvir edilmiş bir takım yıldızı (Süleymaniye, Fatih Kit. Env.3422, Vr 31a., 14. yüzyıl).
19. Fu Hsi ve Nü-wa, yakşalar, Vayu ve rüzgâr cininin yer aldığı freskoda, ejder atlara benzeyen tasvirler bulunmaktadır (Doğu Türkistan, Tu-huang 285. Mağara tapınağı, M. 538).
20. Doğu Türkistan, Tun-huang 285. Mağara tapınağında bulunan fresko detayında, cinler ve mitolojik yaratıklarla birlikte, ata benzer (ejder-atı?) fantastik bir yaratık görülüyor.
21. Tun-huang mağara tapınaklarından bir duvar resmi ayrıntısında ejder atları (6. yüzyıl).
22. Acaib-ül-Mahlükat'tan bu minyatür, kıta-tül feres denilen yıldız grubunu gösteriyor (Topkapı Sarayı Müzesi A3632, 14. yüzyıl).
23. Hz. Muhammed'in Mirâc yolculuğuna başlamak üzere Mescidü'l-Aksa'ya gidişi. Nizami'nin Hamsesi (Londra Keir Koleksiyonu M. 1505).
24. Yusuf ve Zeliha yazmasından alınan bu minyatür, Hz. Muhammed'in Mirâc yolculuğuna başlamak üzere, Mescidü'l-Aksa'ya gidişini tasvir etmektedir (Topkapı Sarayı Müzesi Küt. Env. H.1084, Vr 119. 16. yüzyıl).
25. Siyer-i Nebî'nin 3.cildinde yer alan bu resimde, Hz. Muhammed, Cebrail ve öteki meleklerin eşliğinde, Burak'a binerek, Mirâc yolculuğuna başlayacağı yer olan Mescidü'l-Aksa'ya gidiyor (New York Public Lib., Spencer Kol. 18. yüzyıl (?)].
26. Unicorn'un (Ch'i-lin/Kilin) fil ile mücadelesi (Topkapı Sarayı Müzesi Küt., Env. A.3632, Vr.101a., 14. yüzyıl).
27. Varka ve Gülşah Minyatüründe (Top. Sar.Müz.H.841), Vr.4z'da kuyruğu düğümlü at tasvirleri (13. yüzyılın ilk yarısı).
28. Varka ve Gülşah Minyatüründen ayrıntı, Vr. 39b'da kuyruğu düğümlü at tasviri.
29. Varka ve Gülşah Minyatüründen ayrıntı, Vr. 19a'da kuyruğu basit bir şekilde düğümlenmiş at tasviri.
30. Varka ve Gülşah Minyatüründe (Vr. 19b) kuyruğu düğümlü at tasviri.
31. Nasr-el-din Sivası'nın Tezkeresinden minyatürde (Kitab-ı Dekaik Al-Hakaik, Paris Bib., Nat.Persan Nouveau 899, Vr. 18b) kuyruğu düğümlenmiş atıyla süvari figürü (Özden Süslü, *Tasvirlere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri*, Ankara, 1989, R.76).
32. Konya Alaaddin Köşkü'ne ait stuko panoda yer alan mücadele sahnesinde soldaki atın kuyruğunun düğümlü olduğu görülmektedir (Türk ve İslam Eserleri Müzesi Env. No. 2902, Fotoğraf Yaşar Çoruhlu, 2015).

33. Selçuklu devrine ait bronz aynada avcı-süvari figürü kuyruğu düğümlü atıyla birlikte gösterilmiştir. Top. Sar. Müz. Env. No.2/1792 (Ülker Erginsoy, İslam Maden Sanatının Gelişmesi, İstanbul 1978, R.225a ve b; Özden Süslü, *Tasvirlere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri*, Ankara, 1989, R. 206, 206a).
34. II. Süleyman'a ait (M. 1201) gümüş üzerinde kuyruğu düğümlü atlarıyla beraber süvari figürleri yer alıyor (Tamara Talbot Rice, *The Seljuks*, London, 1966, fig.79).
34a. Anadolu Selçuklu sikkesinde kuyruğu bağlı ata binmiş hükümdar figürü.
35. M. 1330 Tarihli Leningrad (St. Petersburg) Şahnâme'sinde kuyruğu kesik ve düğümlü iki atın süvarileriyle birlikte yer aldığı kompozisyon (A. T. Adamova-L. T. Guzelyan, *Miniatori Rukopisi Poemi "Sahnama" 1333 Goda*, Leningrad, 1985, R. 22).
36. Behram Gur'u avda gösteren Hamsa-i Nizami minyatüründe (1445-46, Herat) atın kuyruğu düğümlüdür (F. Çağman- Z. Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*, İstanbul, 1979, R.13).
37. Sultan II. Osman'ı kuyruğu düğümlü atının üzerinde gösteren minyatür (F. Çağman-Z. Tanındı, *a.g.e.*, R.62).
38. II. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılmış bir kadının at kuyruğu örgülü saçı (S. I. Rudenko, *a.g.e.*, R.69).
39. 2. (A) ve 3. (B) Pazırık Kurganı'ndan çıkarılmış örülmüş-bağlanmış at kuyrukları (S. I. Rudenko, *a.g.e.*, R.71).
40. Göktürk döneminde (6. yüzyıl) Astana Mezarlığı'nda bulunmuş ipek kumaş üzerinde atının kuyruğu kısaltılmış ve düğümlenmiş süvari figürü av sahnesinde görülüyor (Nejat Diyarbekirli, *İslamiyetten Önceki Türk Sanatı, Başlangıçtan Bugüne Türk Sanatı*, Ankara, 1993, R.65).
41. Koço'dan duvar resmi parçasında kuyruğu düğümlü at tasviri (Emel Esin, *Antecedents and Development of Buddhist and Manichean Turkish Art in Eastern Turkestan and Kansu*, İstanbul, 1967, fig. 3).
42. Macaristan'ın Nagyszentmiklos Köyünde bulunmuş ünlü Peçenek hazinesinin 2. Nu.lı sürahisindeki madalyonlardan birinde bulunan süvari figürü ve kuyruğu düğümlü atı (Fotoğraf Yaşar Çoruhlu).
43. Altı Hanedanlar Dönemi Çin heykeli. British Museum'da bulunan bu örnekte atın kuyruğunun düğümlenmiş ve (tahminen) kılıf içine alınmıştır (Michael Sullıvan, *An Introduction to Chinese Art*, London, 1961, R.64).
44. Sasani dönemine ait madeni kap üzerindeki arslan avı sahnesinde (M. 5-7. yüzyıl) kuyruğu düğümlü at tasviri (V. S. Curtis, *Persian Myths*, London, 1992, s. 23).
45. Adilcevaz-Kef Kalesi kazılarında bulunmuş Urartu sanatına ait bir kabartmada kuyruğu bükülerek sarılmış savaş arabası atı tasviri (Emin Bilgiç-Baki Öğün, "1964 Adilcevaz Kef Kalesi Kazıları-Excavations at

Kef Kalesi of Adilcevaz 1964", *Anatolia (Anadolu)*, VIII, (1964), Ankara 1966, lev. XIX).

46. Van Müzesi'nde sergilenen at biçimli mezar taşı (Tülin Çoruhlu, 2000).
47. Ahlat'ta bulunmuş ve Ahlat Müzesi'nde muhafaza edilen koyun biçiminde mezar taşı (B. Karamağaralı'dan).
48. Van Müzesi'nde bulunan koç biçimli Türk mezar taşı (Yaşar Çoruhlu, 2000).
49. Azerbaycan/Baku'da İçeri Şehir'deki Arasta'da sergilenen koç şeklindeki mezar taşı (Yaşar Çoruhlu, 1997).
50. Azerbaycan'dan koç biçiminde mezar taşı (Yaşar Çoruhlu).
51. Moğolistan'dan başın cephe kısmı insan yüzü şeklinde yandan koç başı görünüşlü taş (E. Nowgorodowa'dan).
52. Kırgızistan'ın Karakol Kentinde şehir merkezinde bulunan Göktürk devrine ait iki taş heykel (Yaşar Çoruhlu, 1999).
53. II. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan (MÖ 3. yüzyıl) töz nitelikli çadır alemi (N. Diyarbekirli'den).
54. I. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan ve ağaç at koşum süslerinden olan koç başı (N. Diyarbekirli'den).
55. Altaylı Türk Şamanı gösteren eski bir fotoğraf (L. Poltarastkaya'dan).
56. 19. yüzyıla ait Moğol yapımı Erlik Han (Yama) (Yaşar Çoruhlu, sergi fotoğrafı).
57. Osmanlı yazması Falnâme'de (TSM 1703) Hz. İbrahim'in Hz. İsmail'i kurban etme anını gösteren minyatür (M. And'dan).
58. Azerbaycan Yedi Kümbetler mezarlığından bir mezar taşı üzerinde binicisiz at kabartması (Rasim Efendi'den).
59. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Acaib-ül Mahlukat, Vr. 108a'dan 13-14. yüzyıla ait minyatürde kanatlı ve ayaklı bir balık tasviri yer alıyor.
60. Doğu Türkistan, Bezeklik Mağara Tapınaklarından birinde bulunan (9. yüzyıl Uygur devri) bu freskoda balık figürü üzerinde ayakta duran bir Budist ilah görülmektedir.
61. Acaib-ül Mahlukat Vr. 131a'dan minyatürde (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi env. A. 3632). Dünyayı taşıyan bir melek, bir öküzün sırtında ayakta duruyor, öküz ise bir balığın üzerinde yer alıyor (Fotoğraf Yaşar Çoruhlu arşivi, TPSM Kütüphanesinin izniyle).

61a. Altaylar, Pazırık kurganlarından birinden çıkarılan belki yaradılış, bereket veya dünyayı taşıyan hayvan konusuna işaret eden yün işleme balık tasviri (Fotoğraf Rudenko).

62. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Env. 2160, Vr. 61/b'den minyatür (14-15. yüzyıl). Resimde, Bezeklik freskolarına benzer şekilde yapılmış, üzeri benekli bir balığın üstünde bağdaş kurmuş bir insan figürü görülmektedir.
63. Keir Koleksiyonundan, M. 1400 civarında Bağdat'ta (?) yapılmış bir minyatür astroloji ile ilgili bu minyatürde Satürn'ün evi tasvir edilmiştir. Resimde ayrıca bir gemiyle bir adam ve denizde büyük bir balık yer

almaktadır. Aşağıdaki küçük figürler de Saturn, Libra, Jüpiter ve Venüs'ü temsil etmektedir.

64. Acaib-ül Mahlukat'dan bir minyatür. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, env. A. 3632 (13-14. yüzyıl). Cetus denilen yıldız kümesini gösteren resimde, gövdesinin ön bölümü kanatlı arslan şeklinde ve gerisi balık biçiminde bir yaratık tasvir edilmiştir.
65. Acaib-ül Mahlukat'dan, Freer Gallery'de bulunan bir minyatürde Cetus denilen yıldız kümesi görünüyor.
66. Acaib-ül Mahlukat'dan Freer Gallery'de bulunan minyatürde, büyük bir balık tasvir edilmiştir.
67. Acaib-ül Mahlukat, Vr. 106 a'dan minyatür (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, env. A 3632), 13-14. yüzyıla ait bu minyatürde gövdesi balık, başı insan ve hayvan şeklinde çift başlı bir yaratık tasvir edilmiştir.
68. Acaib-ül Mahlukat, Vr. 108a'daki minyatürde (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi env. A 3632) insan başlı balık vücutlu bir yaratık görülür.
69. Edinburg Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan, Tebriz'de yapılmış minyatürde (Cami'at- Tawarih, Vr. 25b) Yunus peygamber ile karnından çıktığı balık tasvir edilmiştir.
70. Hümayunnâme, Vr. 4256'da bulunan minyatürde (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, env. R. 843). Ray düşünde gördüğü balıklarla konuşuyor. Kınalızade Ali Çelebi'nin Envar-ı Süheyli adlı Kelile Dimne çevirisinden.
71. Hümayunnâme'den minyatür. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Env. R. 843, Vr. 90b. Kelile ve Dimne türünden bir hikâyede bahsedilen üç balığın tasviri.
72. Kitab al-Bulhan, Vr. 7b'de bulunan minyatür. Sahnede aşağıda Mars, Venüs, Jüpiter, Merkür ve Saturn'ü temsil eden figürler bulunmaktadır. Elinde ud ile boğa sırtında gösterilen figür boğa burcunu temsil etmektedir.
73. Destan-ı Ferruh ve Huma'dan (Vr. 129b) minyatür (XVII. yüzyıl Osmanlı) Ferruh'un vahşi boğa ile mücadelesi.
74. Kelile ve Dimne, Vr. 46a'da bulunan bir minyatür (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Env. R. 1022, Tarih 1430). Arslan-boğa mücadelesi görülmektedir.
75. Paris, Bibliotheque Nationale'de (Env. 3465, Vr. 40b) bulunan 1220 tarihli minyatür arslan ile öküzün mücadelesini göstermektedir.

75a. Kelile ve Dimne'nin bir nüshasından arslan boğa mücadelesi.

76. Acaib-ül mahlukat'dan minyatür (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Env. A. 3632, Vr. 31a). Boğa burcunun tasviri (13-14. yüzyıl).
77. İran, 17. yy. Albüm Resmi (İsfahan). Güreşen develer (E. Grube'den).

77a. Ejderha ile deve mücadelesi. Suluboya resim. Safavi veya Erken Kaçar devri, 18. yüzyıl. 99x132 cm.

78. Pakistan, Lahor Kalesi'ndeki mozaik çini panoda (1624-31) deve güreşi sahnesi

79. Topkapı Sarayı Müzesi H. 1479 da kayıtlı Şahnâme'den (Vr. 193a) minyatürde deve figürlü av sahnesi.
80. Humayunnâme minyatürü. Ray'ın zenginliğini gösteren resimde, bu saltanata işaret etmek üzere bir tahtı taşıyan beyaz bir fil yer alıyor (Osmanlı devri). TPSMK Env. R.843, Vr.440b.
81. Şehnâme kahramanı Rüstem, beyaz ve benekli file saldırıyor. 15-16. yüzyıla ait bir Şehnâme nüshasından minyatür.
82. Muhtemelen kutsal fil Ganesha'ya işaret eden yüksek kabartma. Doğu Türkistan, Kızıl (A. Von Le Coq'dan).
82a. Doğu Türkistan, Uygur minyatürü. Bögü Kağan'ın Mani dinini kabul edişini gösterdiği ileri sürülen resim.
83. Baburnâme minyatüründe vahşi fil tasvirleri. Br. Museum, Env. Or.3714, Vr 378a.
83a. Lahor kalesinde (1624-31) bulunan fil tasvirli çini pano.
83b. Hindistan, Gwâlior Kalesi'nde (1486-1516) bulunan çinili fil tasviri.
84. Gövdesi insan ve hayvanlardan oluşan ve sürücüsü cin olan fil. 16. yüzyıl, Babûrlu devri. Paris B. Nationale, Env. 1768, Vr 156b.
85. Humayunnâme minyatürü. Osmanlı devri. Behruz isimli tavşanın beyaz ve benekli fillerle karşılaşması. TPSMK Env. R.843, Vr.230a.
85a. Kelile ve Dimne minyatüründe, tavşan Feyruz (Firuz) suya gölgesi düşmüş ayı (başından düşmüş altın şapkası zannedip) suya girerek dişleriyle çıkarmaya çalışan fillerin kralı boz fil görünmektedir. Ay ise gökte parlamaktadır. Kendini olduğundan akıllı ve güçlü görmenin alegorisi.
86. Altay, V. Pazırık Kurganı (5-4. yüzyıl veya 4-3. yüzyıl) at maskından detayda ağaç ve deri kullanılarak yapılmış geyik tasviri.
87. Altay, I. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan atın koşum takımlarıyla ele alındığı bir modelinde atın başında geyik maskı görülmektedir (MÖ 5-4 veya 4-3. yüzyıl).
88. Altay, V. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan halıda geyik figürlerinden ayrıntı (MÖ 5-4 veya 4-3. yüzyıl)
89. Tun-huang 257. Mağara Tapınağı'ndan fresko (MÖ 5-6. yüzyıl). Benares kralının teşekkür etmek amacıyla geyiğin önünde diz çöküşü. Altın geyik aslında Bodhisattva'dır.
90. Şehnâme'den (Rothschild Koleksiyonu) 1576 tarihli minyatürde arslan, geyik, ceylan vb. hayvanların avlandığı bir av sahnesi.
91. Kamargah tekniğiyle av. Babur dönemi minyatürü (Akbarnâme'den). Av hayvanları arasında ceylan ve geyikler de yer almaktadır.
91a. Alişeng Dağında av, Baburname minyatürü. 347b. British Museum.
91b. Hükümdar Ekber, Lahor yakınında bir av sırasında. Baburlu minyatürü. Londra, Victoria and Albert Museum (V. ve A. Müzesi). 1590 sıraları.
91c. Veramin bölgesinden keramik tabakta ceylan tasviri. 1500 tarihli.
92. Behram Gur ve Azade'yi avda gösteren minyatür.
93. Hamse-i Nizami'den minyatür: Mecnun vahşi hayvanlar arasında.
94. Fatih albümünden bir hayvan mücadele sahnesi.

95. Acaib-al Mahlukat'dan minyatürde vahşi bir geyik. 14. yüzyıl.
96. Hacı Bektaş-ı Veli'nin geyik ve yırtıcı hayvanla birlikte çizilmiş temsili resmi (Hacı Bektaş Müzesi'nde).
97. Gravür. Geyikli derviş veya dindar Türk.
98. Noin-Ula Kurganı'ndan çıkarılan kaplumbağa figürlü yün işleme örtü (E. D. Philips'den).
99. Kültigin Mezar Külliyesi'nde bulunan kaplumbağa kaideli kitabenin doğu yüzünün görünüşü (TİKA arşivi).
100. Kültigin'in hatırasına dikilen kitabenin kaplumbağa kaidesinin bugünkü durumu.
101. Kaplumbağa kaide üzerine yerleştirilmiş Bugut abidesi.
102. Kaplumbağa biçiminde kaidesi bulunan Teret (Taryat veya Terhin) Kitabesi (C. Alyılmaz, 2019).
103. Teret abidesinden damganın bulunduğu kısımdan ayrıntı (E. Nowgorodowa'dan).
104. Kelile ve Dimne, Bodleian yazmasından minyatür. Maymunun kaplumbağa sırtında suyu geçmesi. Vr. 114a (Esin Atıl'dan).
105. Kelile ve Dimne, Bodleian yazmasından minyatür. Ağaca tırmanan maymun canını kurtarıyor. Vr.114b (Esin Atıl'dan).
106. Osman Hamdi Bey'in "Kaplumbağa Terbiyecisi" adlı tablosu (M. Cezar'dan).
107. Osman Hamdi Bey'in tanınmış resmi "Kaplumbağa Terbiyecisi" konulu eserine kaynaklık teşkil edebilecek Acaib'ül Mahlükat yazmaları nüshalarından birinden kaplumbağa çobanını gösteren bir minyatür (Fotoğraf Yaşar Çoruhlu arşivi, Topkapı Sarayı Kütüphanesi izniyle).
108. Muhammed Siyah Kalem'e atfedilen albümde kedi tasviri, 18,2x18 cm., kâğıt üzerine mürekkep ve suluboya (Topkapı Sarayı H.2160 55b).
109. Kitabü'l-Bulhan'dan bir sahnede sağda bulunan evin üst katında bebeğini emziren bir kadın ve bir beşiğin önünde yere uzanmış kedi (Bodleian Kütüphanesi, Oxford).
110. Kedi ailesini gösteren minyatür. Cihangir Albümü. Baburlu-Hindistan. 17. yüzyıla ait. Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, Berlin (Schimmel, 1983, s. 25).
111. Varka ve Gülşah 44b'deki minyatürde kedi figürleri. Gülşah annesinin sözlerinden kırgın, hevesi kırılmış, üzüntülü bir şekilde çadırında oturuyor (J. M. Rogers, vd., R.24).
112. Mesnevi'deki hikâyede kedinin tartıldığı anı gösteren minyatür. İran bölgesi, 1770. Bulunduğu yer Berlin Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz. Ms. Or. Oct. 3748, fol. 99, Schimmel, 1989, Res. s. 47.
113. Sıraltı tekniğiyle yapılmış kedi tasvirli çini. Kubad Abad Küçük Saray'dan elde edilmiş olup Karatay Medresesi Müzesi'ndedir (R. Arık, *Kubad Abad, Selçuklu Saray ve Çinileri*, İstanbul, 2000, Resim 139).

114. Kelile ve Dimne, Memlük yazmasından minyatür. Bodleian Library. Avcıların kurduğu tuzağa yakalanmış kedi (Rumi) ile düşmanları (baykuş ve sansar) tarafından tehdit edilen farenin birbirlerini kurtarmak için anlaşma yapmasını gösteriyor. Sayfanın aşağı kesimini kaplayan minyatürde, ortada gayet dekoratif bir ağaç, altında fare ve farenin karşısında tuzağa yakalanmış bir kedi görülmektedir. Beyaz gövdeli siyah lekeli kedinin boynu altın yaldızla boyanmıştır. Bir gri sansar ise yuvasından çıkarak farenin (Feridun) kuyruğunu tutuyor (Esin Atıl, 1981, s. 51).
115. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan Surnâme minyatürü. İp üstünde, arka ayakları üzerine kalkarak, pençelerinde tuttukları sopalarla dengeli bir şekilde yürüyerek gösteri yapan kedileri tasvir ediyor (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, H.1344, 234a).
116. İÜ Kütüphanesinde bulunan (T 6043) Şecaatnâme'den alınmış, kafes içindeki kuşları avlamaya çalışan kedileri gösteren minyatür (M. And, 2002, s. 408).
117. Topkapı Sarayı Müzesi, B408'de bulunan I. Ahmed albümünde kırda dinlenme konulu minyatürde yemek çalan kedi (M. And, 2002, s. 378).
118. Kırgızistan, Çolpan Ata, kaya resminde dağ keçileri (Fotoğraf Yaşar Çoruhlu).
119. Rusya Federasyonu, Dağlık Altay, I. Pazırık Kurganı keçe (deri, at kılı) eyer örtüsü üzerinde grifon ve dağ keçisi mücadelesi. (MÖ 5-4 veya 4-3. yüzyıl) (M. P. Gryaznov, Southern Siberia, 1969, R.115)
120. Kısas al-Anbiya'dan minyatür. Berlin, Preussısche Staats Bıblıothek M. 1577 tarihli. Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i kurban etme hazırlığı içerisinde. Peygamberin sözünde durması üzerine Allah tarafından gönderilen melek elinde bir koç ile yeryüzüne iniyor.
121. Erken Fatimi devrine ait bir minyatürde burçlar tekerleği ve sol tarafta muhtemelen koç burcuna işaret eden bir koç tasviri görülüyor.
122. Acaib-ül Mahlukat'tan (Vr. 30b. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, env. A. 3632 13-14. yüzyıl) minyatürde koç burcunu temsil eden koç figürü.
123. Sultan Ekber devrinde, Hindistan'da yapılmış bir minyatürde Hz. Nuh'un gemisi görülüyor.
124. Humayunnâme minyatürü (Topkapı Sarayı Müzesi, Env. R.843, Vr. 3519, Osmanlı Devri). Keçilere saldırmaya hazırlanan kurdu bir şeyhin durdurması.
125. 15 veya 16. yüzyıla tarihlenen bu minyatürde (Türk ve İslam Eserleri Müzesi Env. 1991, vr. 141 b). Mecnun'un dostluk kurduğu hayvanlar arasında dağ keçileri de görülüyor.
126. Acaib-ül Mahlukat isimli yazmadan alınan minyatürde (Topkapı Sarayı Müzesi, env. A. 3632, Vr. 100a, 13-14. yüzyıl) keçi tasviri.
127. Saluki denilen av köpekleri. Milan Biblioteca Ambrosiana, Env. S.P. 67. Kitab al-Hayawan'dan, Memlük devri minyatürü (14. yüzyıl).

128. Cihangir albümünden minyatür: Prens ve av köpeği (Prag, Naprstek Museum).
129. 17. yüzyılın ikinci çeyreğinde İsfahan'da yapılmış minyatürde, köpeğiyle beraber bir soylu insan figürü görülüyor.
130. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Fatih Albümü denilen albümde (env. H.2153) 14. yüzyıl sonu-15. yüzyıl başına ait minyatürde çok karakteristik özellikleriyle tasvir edilmiş köpekler.
131. Varka ve Gülşah yazmasından (13. yüzyıl, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi) alınan bu minyatürde, hastalıktan henüz kalkmış Gülşah hizmetçi ile birlikte görülüyor. Resmin sağ tarafında ise bir köpek tasviri yer alıyor.
132. Kelile ve Dimne yazmasından alınan bu minyatürde suda aksini gören köpek tasvir edilmiş (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Vr. 53b 13. yüzyıl).
133. Acaib-ül Mahlukat'daki minyatürde köpek şeklinde gösterilen yıldız kümeleri görülüyor (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Vr. 36b, env.A.3632).
134. Humayunnâme'den bir minyatürde kaplumbağanın kandırmak istediği maymunu gölden geçirmesi tasvir edilmiştir (Topkapı Sarayı Müzesi, Env. R. 843).
135. Humayunnâme'den minyatür. Çevikliği ve zekâsı sayesinde yaban domuzundan kurtulan maymun.
136. Topkapı Sarayı Müzesi Fatih Albümü Vr. 155b'de yer alan minyatürde, yaşlı adamı istihzalı bir şekilde izleyen maymunlar görülüyor.
137. Kelile ve Dimne. Arslanı aldatan tavşan (Bodleian Küt. f. 516).
138. Varka ve Gülşah Vr. 15a.
139. Varka ve Gülşah Vr. 196.
140. Varka ve Gülşah Vr. 20a.
141. Aldanan tavşan. Humayunnâme (Topkapı Sarayı Müzesi Küt. R. 843 Vr. 84a).
142. Şahnâme minyatürü. Kahraman Rüstemin doğum sırasını gösteren minyatürde büyük horoz tasviri. 14. yüzyıl. Berlin, Stiftung Preussischer Kulturbesitz, Diez A Fol.71, y.7.
143. Miraçnâme minyatüründe büyük horoz.
144. Miraçnâme minyatüründe bir kürsünün üzerinde duran büyük horoz tasviri.
145-Varka ve Gülşah, iki sevgilinin birbiri ile vedalaşması sahnesinde horoz (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Vr.33b).
146. Humayunnâme'den bir minyatürde tilki ve horoz.
147. Humayunnâme'den horoz ve bir şahini gösteren minyatür.
148. Ağzında et tutan tilki (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi env. R. 843 Osmanlı Minyatürü Vr. 130a).
149. Ağacın dalındaki davulu yoklayan tilki (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi env. R. 843 Osmanlı Devri Minyatürü).

150. Tilki ile Eşek hikâyesinin tasviri. Tilki ile eşek kendilerini bekleyen arslanın yanına gidiyorlar (Topkapı Sarayı Müzesi env. R.843, Vr. 297a).
151. Eşek, tilki ve arslan (Topkapı Sarayı Müzesi en.H. 359, vr.273b).
152. Acaib-ül Mahlukat yazmasından tilki biçiminde bir yıldız kümesini gösteren minyatür (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi env. 3632; Vr. 38a, 13-14. yüzyıl).
153. Varka ve Gülşah, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi env. H. 841, Vr. 13a. Rabi'nin Gülşah'ın babasını öldürme sahnesinde tilki figürü.
154. Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan H. 1703 envanter numaralı Falname'nin 7b sayfasında Adem ile Havva minyatürü.
155. Freer Gallery of Art'da bulunan bir 14. yüzyıl minyatüründe, astrolojik bir sembol olarak yılan-ejder tasviri görülüyor.
156. Süleymaniye, Fatih Kitaplığı 3422 env. nu.da kayıtlı bulunan "Suvar al-Kawakıb" isimli eserin 31a sayfasında yılan şeklinde tasvir edilmiş yıldız kümesi görülüyor (14-15. yüzyıl).
157. Kelile ve Dimne'den bu minyatürde (Paris Bibliotheque Nationale env. A. 3467, vr. 61a'dan) arslana binmiş yılan şeklinde bir kamçısı olan cin ya da şeytan tasviri görülüyor.
158. Humayunnâme'den, Vr.187b minyatürde yılanı öldürmeye çalışan bu şahıs görülüyor. (Topkapı Sarayı Müzesi, env. R.843).
159. Kitab Suwar al-kawakıb as-Sabita'dan bir minyatürde (III. Ahmet Kitaplığı env. 3493, vr. 38a). Yıldız kümesine işaret eden ve elinde bir yılan tutan figür görülüyor.
160. Topkapı Sarayı Müzesi, env. 2153'de kayıtlı albüm resimlerinden birinde meleklerin kayalıklar üzerindeki ejder-yılanları yakalayışı görülüyor.
161. H. 2153 (Topkapı Sarayı) numaralı Fatih Albümü Vr. 56a'daki minyatürde ağaçlar arasında birbirleriyle boğuşan ejder yılanlar yer alıyor.
162. H. 2153 numaralı albümden minyatür. Dev bir yılan şeklinde tasvir edilmiş ejderha figürü.
163-Rusya Federasyonu, Altay, V. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan keçeden yapılmış kuğu şekli (heykel) (Rudenko 1970, Resim 166).
164. Tun-huang'da bulunmuş kâğıt üzerine yapılmış resimde tavuskuşu üzerine oturmuş bir Budist ilah görülüyor.
165. Kıssa-i Şehri Şatran, Vr. 54b'den minyatür. İ.Ü. Kütüphanesi Env. T.Y. 9303, istinsah tarihi 1589, Semek'in kadın başlı ve tavus kuyruklu kuşları seyretmesi.
166-Şehnâme minyatürü, Hans. P. Kraus Koleksiyonu Şiraz. M. 1600. Keykavus'un dört kuş tarafından tahtından kaldırılarak cennete uçurulması.
167. Baburlu döneminde, Mir Ali'nin eserinden bu minyatürde bir kuş tasviri görülüyor.
167a. Babur-Nâme minyatürü. Tavus kuşları, Vr. 383b (ayrıntı). British Museum (H. Suleiman, 1969, Levha 60).

167b. Babur-Nâme minyatürü. Hint papağanları, Vr.384b (ayrıntı). British Museum (H. Suleiman, 1969, Levha 61).

167c. Babur-Name minyatürü. Kuyruk sallayan (Motacilla), Vr.393a (ayrıntı). British Museum (H. Suleiman, 1969, Levha 71).

167d. Babur-Nâme minyatürü. Hindistan kuşları Beyaz Buzak ve ördekler Vr.391b (Ayrıntı). British Museum (H. Süleiman, 1969, Levha 69).

168. Gülistan minyatürü, Vr. 3. Tebriz Keir koleksiyonu 16. yüzyılın başı. Yazının etrafındaki bölümde çeşitli hayvanlar arasında görülen tavus kuşları.

169. Mansur ekolüne dahil bir minyatürde Himalaya sülünü tasvir edilmiştir (M. 1620-30).

170. Baburlu devri albüm sayfasında minyatür. Keklik tasviri.

171. Varka ve Gülşah minyatürü. Şam kralı ile evlenmek zorunda kalan Gülşah üzüntülü bir şekilde düşünüyor. Minyatürdeki kuşlar ve ördek Varka ve Gülşah'ın ayrılığından doğan hüzne işaret ediyor.

172. Varka ve Gülşah minyatür. Gülşah'ı kendisine yaklaştırmak için Varka'yı esir ederek öldürmek isteyen Rabi'nin ahmaklığı ve aptallığı burada yer alan bıldırcın ile belirtilmiş.

173. Acaib'ül Mahlukat'tan minyatür. Rukh denilen bir kuş tarafından mahsur kaldığı adadan kuşun bacaklarına sarılarak kurtulan adam. Freer Gallery of Art, Irak, 14. yüzyıl.

174. Topkapı Sarayı Müzesi Env. 2160 no.lı albümden minyatür. 14-15. yüzyıl. Yaban ördeği tasviri.

175. Aca'ib-ül Mahlukat'dan minyatür. Irak 14. yüzyıl. Bir kuş şeklinde olan Corvus ile Kentavros yıldız kümesinin tasviri.

176. Aca'ib-ül Mahlukat, Vr. 29a'dan minyatür (Topkapı Sarayı Müzesi Env. A. 3632, 13-14. yüzyıl). Papağan tasviri (yıldız şekilleriyle alakalıdır).

177. Aca'ib-ül Mahlukat, Vr. 37b'den minyatür (Topkapı Sarayı Müzesi, Env. A 3632, 13-14. yüzyıl). Dücace yıldızı adı verilen, uçan bir ördek şeklinde düşünülmüş yıldız kümesi.

178. Aca'ib-ül Mahlukat, Vr. 191b'den minyatür (Süleymaniye, Yeni Cami Kütüphanesi Env. 813, 13-14. yüzyıl).

179. Kelile ve Dimne, Vr. 7b'den minyatür (İ.Ü. Kütüphanesi Env. F. 1472, M. 1370). Kargalar ve baykuşlar arasında mücadele.

180. Env. H. 2160, Vr. 14a'dan minyatür (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi). İki bıldırcın tasviri (14.yy. sonu 15.yy. başı).

181. Kelile ve Dimne, Vr. 99b'den minyatür (Topkapı Sarayı Müzesi, Env. H. 363, 13. yüzyıl). Ağa düşen güvercinler.

182. Kelile ve Dimne, Vr. 119b'den minyatür (Topkapı Sarayı Müzesi, Env. H. 363, 13. yüzyıl). Kargalar hükümdarı.

183. Humayunnâme, Vr.225b'den minyatür (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Env. R. 843, Osmanlı Devri). Tavus, Simurg, papağan, horoz, baykuş, ördek gibi hayvanları Kelile ve Dimne'de yer alan karga ile baykuş hikâyesiyle alakalı olarak görüyoruz.

184. Humayunnâme'den, Vr. 182b (Env. 843, Topkapı Sarayı Müzesi) minyatür. Keklik gözkyüzünde yaklaşmakta olan çaylağı izliyor.
185. İhvan üs-safa, Vr. 131b'den minyatür (Topkapı Sarayı Müzesi Küt. Env. R. 1062, M. 1314-1318).
186. Kelile ve Dimne minyatürü. Vr. 132b. (Topkapı Sarayı Müzesi Küt. Env. H. 363, 13. yüzyılın başı). Karga ile baykuş.
187. Humayunnâme, Vr.260a'dan minyatür (Topkapı Sarayı Müzesi Env. R. 843). Karga baykuşlar arasında.
188. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, H.2163'de bulunan minyatürde oldukça gerçekçi üslupta bir ağaçkakan tasviri (M. And, 2002, s. 393).
188a. Gerçekçi üslupta kuş tasvirli Semerkant bölgesi Timurlu keramik tabağı.
188b. Gerçekçi üslupta deniz kuşu tasvirli Semerkant bölgesi Timurlu keramik tabağı.
188c. Tebriz'den Timurlu devrine ait keklik şeklinde keramik kap.
189. II. Pazırık Kurganından çıkarılmış MÖ 5-4. yüzyıla ait geyik figürü, Leningrad Hermitage Müzesi.
190. V. Pazırık Kurganı'ndan gün ışığına çıkarılmış bir geyik figürü (Leningrad Hermitage Müzesi).
191. Doğu Türkistan, Bezeklik, Göl içerisinde ejderi gösteren Bezeklik freskosu (9-10. yüzyıl).
192. Turfan'da yapılmış ve muhtemelen Uygur devrine ait, gövdesi insan, başı ise tavuk şeklinde olan astrolojik tasvir.
193. Kazakistan, Alma Ata'da hayvan takviminden esinlenilerek düzenlenmiş heykellerle birlikte ele alınan havuz (Fotoğraf Yaşar Çoruhlu, 1998).
194. II. Pazırık Kurganından çıkarılmış MÖ 5-4. yüzyıla ait geyik figürü.
195. Karahanlıların Termez sarayında hiyerarşik amblem mahiyetinde tek başlı çift gövdeli arslan figürleri, 12. yüzyıl (Fotoğraf G. A. Pugaçenkova-L. I. Rempel, 1965).
196. Karahanlı dönemi, Termez Sarayı'ndan arslan tasviri, 12. yüzyıl (Fotoğraf G. A. Pugaçenkova-L. I. Rempel, 1965).

DİZİN

Acaib-ül-Mahlükat 60, 378-379, 389
Adem ile Havva 285-287, 386, 389
Afanesyava 71
Agni 38, 118, 389
Ağaç 20, 33, 51, 107-108, 120, 179, 195-196, 262, 312, 358, 373, 381-382, 384, 389
Ağaçkakan 297, 387
Ak koyunlu 83-85
Ak Şamanlar 279
Ak-doğan 303
Akhunlar 141, 389
Ak-kuğu 303
Al-awamir Al-alaiyyah 46
Alpamış (Destanı) 196
Altay 26, 28, 44-45, 61, 99, 132, 195, 252, 278, 291-292, 294-295, 298, 306, 317, 328, 343, 358-359, 364, 371, 382-384, 386
Altay Dağları 294, 317, 328
Altay Türkleri 28, 195, 252
Altın Balık 101-103
Altın Köl Yazıtı 298
Altın Ordu 47, 69-70
Altın Tavuk 262
Altun Yaruk 219, 300, 348
Altun-Yış 50, 354, 389
Anadolu Selçuklu 80, 349, 362, 366, 379
Anadolu Türk Sanatı 368, 389
Anka (kuşu) 307
Apis Öküzü 119
Arslan 38, 61, 66, 106, 118, 120, 124-125, 127, 172, 192-193, 254-255, 272, 283, 321, 329-330, 333, 344, 359, 362, 364, 375, 380-383, 386, 388
Astana 56, 321, 371, 380, 388-389
At 23, 25-60, 66-81, 83-85, 87, 89-93, 95-96, 118, 132-133, 136-137, 155, 160, 173, 194, 212, 219, 228, 256, 270, 277, 296, 320-322, 329, 334, 344-347, 349-352, 355-356, 359, 361, 368, 371-375, 378-382, 384, 389
At Kurbanı 27-28, 37, 72, 389
At Kuyruğu 30, 68, 70, 73, 372, 380
Ateş 33, 36, 60, 116, 118, 132, 179, 298, 303, 345
Av 15, 28, 52-55, 68, 79-80, 122, 146, 165-166, 170-171, 216, 218, 230-232, 234, 252-253, 255, 302, 311, 321, 323, 330, 332-333, 347, 362, 371, 373, 375-376, 378, 380, 382-383, 385, 388-389
Av Köpeği 53, 230, 385
Av Kültü 216, 252, 347
Avcı 15-16, 123, 146, 218, 231-232, 235, 244, 271, 371, 378-379
Ay 93, 114, 120, 127, 131, 170, 214, 253, 293, 295, 298, 367, 382, 389
Ayısıt 253, 298
Azerbaycan 84, 109, 218, 261, 352, 359, 380-381
Azrail 93, 206, 221, 304, 389
Babur 151, 153, 246, 344, 365, 383, 386
Bakü 109, 352, 359, 361
Balık 50, 97, 99-109, 116, 122, 296, 350, 362, 373, 381, 389
Barak 123, 229-230, 344
Başkurt 26, 230
Baydara 30, 72, 88, 90, 212-213, 344, 371
Benek 34, 44-45, 175
Benekli At 46

Bey 71, 167, 170, 185, 187-188, 196, 205, 219, 300-301, 343, 348, 355-356, 383
Beyaz (Ak) Geyik 163-164, 167, 212
Beyaz / Ak 163
Beyaz At 26-27, 39, 49, 51, 55
Beyaz Fil 142-144, 153, 374
Beyaz Tavşan 252-254
Bezeklik 57, 102, 106, 231, 320, 322-324, 354, 371, 376-377, 381, 388
Biçi(n) / Piçi(n) 241
Biçim Değiştirme 161, 175, 196, 309, 349
Bilge Kağan 30, 76, 183-184, 228, 293
Boğa 38, 91, 111, 113-127, 133, 151, 181, 350, 373-374, 382
Bodhisattva 142, 181, 299-300, 375-376, 383
Bozkır 25, 27, 35, 51, 71, 79, 114, 191-192, 252, 317
Bozkır Kültürü 71
Brahma 102, 149, 299
Buddha 36-38, 54-55, 58, 101, 118, 135, 143-146, 167-169, 230, 241, 243-246, 253-254, 281-283, 293, 297, 299-300, 367, 376
Budizm 35, 38, 91, 141, 167, 241, 319, 323, 327
Bugut Abidesi (yazıtı) 183, 383
Buğra 131, 133, 135, 302
Burak 45, 47-48, 59-60, 264, 344, 378-379
Burç Sembolü 105-106, 222, 329
Buryatlar 26-27
Bülbül 302-303, 310, 312, 358
Cebrail 44, 48, 236, 264, 306, 379
Cehennem 93, 168, 199, 221, 230, 283
Cennet 34, 46, 55, 59, 91, 93-94, 221, 293, 308, 312, 329, 354, 371
Ch'i-lin (K'i-lin) 49, 52, 60
Chi T'ang Shu 213
Çetük 192
Çin 27, 31-32, 34, 38, 48-51, 57, 75, 79, 101-102, 113, 115-118, 132-133, 142, 163-164, 166, 170-171, 179-180, 182-184, 191, 193, 212-213, 219, 228-229, 237, 241, 245, 253, 269-271, 285, 293, 296, 311, 319, 321, 323, 331, 346, 351-353, 360, 380
Dağ Keçisi 86, 89, 92, 166, 170, 212, 214-219, 222, 272, 333, 372, 375-376, 384
Dede Korkut Kitabı 41, 353
Demiri 44, 46, 93-94, 153, 199-200, 220-221, 236, 246, 308, 352
Deve 51, 129, 131-137, 154, 206, 217, 302, 329, 350, 374, 382
Dharma 36, 135
Divanü Lugat-İt-Türk 42, 170, 230, 301
Doğu Türkistan 35, 57, 102, 141-143, 148-149, 168-169, 241, 244, 246, 331, 333, 371, 373-377, 379, 381-382, 388
Domuz 149, 230, 300, 339
Dört yön /Dört ana yön 32-33, 36-38, 55, 118, 147, 185
Edigey (Destanı) 47, 69-70, 256, 365
Ejder 37, 40, 50, 52, 54, 58, 78, 114, 133, 137, 180, 184, 282, 285, 322-323, 329, 331, 333, 362, 372, 374, 377-379, 386
Envaru'l-Aşıkîn 309
Erlik (Han) 91
Eshabü'l Kehf 233, 376
Esik (Issık) Kurganı 50
Eski Türk Dini 25, 35, 192, 196, 319, 358
Fil 38, 60, 118, 137, 139, 141-155, 244, 324, 350, 374, 379, 382, 389
Ganesha 147-149, 382
Gazne(liler) 330
Geyik 15-16, 49, 51, 58-59, 86, 92, 116, 157, 159-175, 217-218, 253,

298, 302, 324, 329, 333, 335, 348, 371, 374-375, 377, 382-383, 388-389
Geyikli Taş 85-86
Göğe Çıkma (Uçma) 89, 90, 92
Göğe Mensup Atlar 33-34
Gök 179
Gök Tanrı(sı) 19, 61, 80, 212-213, 252, 256, 371
Göktürk 28, 30, 34-35, 39, 50, 59, 74, 77, 86-87, 92, 115-116, 123, 141, 163, 166, 174, 182-183, 185, 214-215, 241, 297, 318, 322, 328, 333, 349, 364, 371, 373, 375-376, 380
Gülistan 304, 364, 374, 387
Güneş 46, 58, 93, 120, 173, 214, 229, 254, 295, 298, 371
Güvercin 297, 303-304, 308-310, 344
Habil 307
Hacı Bektaş-ı Veli 174, 309, 383
Hakas (Türkleri) 195, 197
Han Devri 34
Hanuman 242-244, 376
Hayat'ul Hayvan 308
Hayvan Üslubu 116, 162, 166, 172, 194, 198, 317-320, 322-324, 328, 330-336, 388
Hazar (Devleti) 40
Hıristiyan 222, 232, 285
Hint /Hindistan 36-38, 118, 120, 122, 132, 141, 145, 147, 151-154, 168. 179, 182, 186, 200, 218, 241, 242, 246, 282, 299, 332, 382-384, 386
Hint Mitolojisi 37, 91, 102, 118, 141, 180-181, 230, 280-281. 299-300
Horoz 259, 261-265, 350, 377, 385, 387
Hsin T'ang Shu 213, 228, 245
Hsiung-nu (Hiung-nu) 72, 217
Hun 27-28, 30, 32, 34, 39, 72, 74, 86, 198, 215, 217, 318, 352, 362, 371-372
Hükümdar 16, 21, 70, 103, 115-116, 120, 136, 148, 153, 163-164, 166-167, 169-170, 185, 216, 262, 284, 374, 379, 383
Hüma Kuşu 229, 329
Hüsrev ve Şirin 203, 305, 361
Hüthüd Kuşu 307
Hz. Adem 46, 93, 221, 286
Hz. Ali 45, 220
Hz. Hüseyin 96
Hz. İbrahim 221, 376, 381, 384
Hz. İsmail 93-94, 221, 381
Hz. Muhammed 45, 47-48, 60, 173, 199, 309, 366, 379
Hz. Yunus 107-108
Idhuk 28, 72, 75, 94, 126
Indra 38, 118, 243
Irk Bitig 39, 44, 77, 117, 134, 282, 298
İbn Fadlan (Fazlan) 31, 51, 75, 90, 104, 303
İbn-i Bibi 46
İç Asya 17, 26-28, 31, 49-51, 65, 71-72, 74, 79, 83, 85, 100, 103, 131, 163, 191, 193-195, 271, 317, 328, 331, 333-335, 339, 349-350, 360
İhe Hüşotu (kitabesi) 35
İran 52, 84, 108, 113, 120, 127, 151, 191, 199, 262, 304, 312, 331-333, 362, 368, 382, 384
İran Mitolojisi 120
İskit 74, 79, 103, 202, 229, 372
İslâm /İslâmiyet 10, 16, 40-41, 45-47, 51, 67-68 71, 78, 80, 93, 105, 107-110, 121, 126, 150, 175, 186, 199, 201, 203-204, 221, 232-233, 235, 251, 253, 257-258, 263, 279, 284, 301, 307, 309-310, 325, 327, 329, 333-334, 348, 350, 353, 357-358, 360-362, 366-369
İt Başlı (millet veya ulus) 229

Jataka (Cataka) 143, 145, 168, 170, 242, 244, 253, 375
Kabe 48, 155
Kabil 307
Kahraman 16, 29, 43, 54, 68, 132, 263, 270, 298, 385
Kalmuklar 181, 212
Kanatlı At 26, 34, 39, 46-47, 56, 368, 371, 379
Kansu 35, 193, 354, 380
Kaplumbağa 177, 179-188, 247-248, 282, 306, 310, 333, 350, 375, 383
Kara 30, 32-33, 37, 43, 47, 56, 66, 77, 91, 102, 113, 117, 119, 132, 180, 193, 220, 229, 237, 270, 277-279, 284, 295, 297, 302-304, 308, 351, 365-366, 373
Kara Kedi 193
Kara-Koyunlu 220
Kara-Şamanlar 279
Kara-Kuş 302
Kara Yılan 277, 284
Karahanlı(lar) 41, 135, 170, 303, 327, 329-330, 388
Karga 293, 297, 300, 304, 306-307, 387
Kaşgarlı Mahmud 30, 42, 68, 75, 94, 121, 123, 125-126, 136, 192, 230-231, 263, 271, 301-302, 359
Kaya Resmi 52, 59, 371, 374-375
Kayra Kan 99
Kaz 293-297, 299-304, 306, 308, 310
Kazan (Türkleri) 195
Kedi 383-384
Kedi Oyunu 206
Keklik 302-303, 306, 313, 387-388
Kelb 235, 358
Kelile ve Dimne 125, 137, 154, 186-187, 203-204, 235, 242, 247-248, 254-255, 265, 272-273, 283, 306, 333, 346-347, 359, 374, 377, 382-387
Kelteminar Kültürü 183
Kemçik Cirgak (kitabesi) 35
Kentavros 59, 378, 387
Kırgız 25-26, 44, 74, 229, 251, 363, 368
Kışlak 191, 211
Kıtmir 234-235, 376
Kızagan Tengere 131
Kızıl 32-33, 37, 116, 119, 131-133, 149, 270, 293, 298, 302, 322, 376-377, 382
Kinnara 300
Kitab al-Bulhan 122, 382
Kitan Kavmi 31
Koç 73, 81, 83-87, 89, 91-96, 116, 209, 211-215, 217-218, 220-222, 251, 264, 278, 334, 346, 349, 351, 359, 373, 380-381, 384
Koço (Kuça) 55, 164, 300, 371, 374, 380
Koruyucu Ruh 136, 218, 270, 297
Kotuz 114-115, 355
Koyun 80-81, 83-96, 159, 209, 211-215, 217-222, 228, 278, 300, 334, 346, 349, 351, 359, 380
Köpek 106, 192, 195, 214, 225, 227-237, 272, 279, 293, 321, 329, 347, 350, 376-377, 385
Kral 143, 168-169, 214, 233, 242-243, 254, 280-282, 284, 375-376
Kuğu 256, 293-294, 296-299, 301-304, 308, 310, 348, 386, 389
Kumayık 229
Kun /Kunlu 211, 215
Kur'an-ı Kerim 47, 94, 126, 155, 233, 236, 286-287
Kurban 26-31, 43, 59-61, 72, 75, 80, 86, 88-91, 93-94, 113, 116-117, 119, 126, 160, 162, 166, 211-214, 218, 221, 227-228, 245, 252-253, 277-278, 283, 294, 320, 360-361, 371, 375-376, 381, 384
Kurgan 351, 362, 372-374
Kuş/Kuşlar 15, 26, 33, 42, 92, 99, 101, 105, 155, 206, 253, 264, 289,

291-297, 300-304, 306-312, 322, 329-333, 339, 373, 375, 377-378, 386-387
Kutadgu Bilig 41, 92, 170, 302-303, 305, 344-345, 352, 368
Kutup Yıldızı/Demir Kazık (yıldızı) 99
Kuzgun 197, 298, 303
Kültigin 35, 76, 86, 166, 182-185, 213, 215-216, 292, 375-376, 383
Kültigin Mezar Külliyesi 383
Küskü 192
Lalita Vistara 219
Leyla ile (ve) Mecnun 172, 214, 235
Maaday Kara Destanı 43
Maden 33-34, 179, 331, 346, 353, 379
Mahzen-i Esrar 172, 231, 271, 304-305, 361
Manas Destanı 78, 357-358, 363, 368
Manda 113, 118-119
Maniheizm (Manihaizm) 35, 41, 118, 319, 327
Mantık Al-Tayr 355
Manu 102, 192
Marifetnâme 44, 246
Maymun 146, 186-187, 228, 239, 241-248, 253, 324, 333, 350, 376, 383, 385
Meher Kapı Yazıtı 80
Melek 48, 108, 122, 148, 221, 264, 286, 381, 384
Meru Dağı 181
Mesnevi 125, 153, 202-203, 206, 235, 255, 272, 306-307, 360-361, 384
Mete (Mo-Tun) 40
Mevlâna 126, 137, 153-154, 202-203, 234-235, 255, 272, 306-307, 360-361
Mezar Taşı 21, 85-86, 359, 380-381
Ming Devri 184
Miran 55, 58, 143, 371, 374
Miskiç 192
Moğol 183-184, 227-228, 243, 261, 269, 381
Moğolistan 84, 182-183, 185, 344, 353, 365-366, 371-372, 374-375, 380
Murtuk 57, 219, 322
Nagalar 281-282
Nazar 220
Nizami 122, 150, 172, 203, 271, 305-306, 361, 366, 373-375, 377, 379-380, 383
Ob-Ugrianlar 160
Oğuz Han 131-132, 262
Oğuz Kağan Destanı 50, 131, 344-345, 353, 373
On iki (12) Hayvanlı Takvim 40
Ongun 116, 131, 135-136, 165, 214
Orta Asya 44-45, 48-49, 56, 78-79, 83, 109, 114, 117, 135-136, 149, 151, 160, 165, 175, 183, 216, 241, 262, 285, 296, 298, 300, 312, 318, 328-330, 333, 347, 349, 351-352, 354, 362, 364-365
Osmanlı 11, 32, 41, 44, 48, 52, 67, 70, 170, 187, 205-206, 211, 247, 273, 287, 336, 339, 343-344, 349, 355, 360, 381-382, 384-385, 387
Osmanlı Devleti 48
Osmanlı Devri 44, 382, 384-385, 387
Öd 121
Öküz 31, 51, 91, 100, 103, 111, 113-114, 116-126, 133, 181, 212, 219, 254, 284, 300, 350, 381
Ölüler Kitabı 364
Ördek 187, 293-294, 296-297, 299-303, 305, 308, 310, 387
Ötüken 11, 35, 354, 366
Özbek 196, 211, 365
Paktı-Han 292
Pazırık 28-29, 49, 58, 72-74, 100, 116, 160-161, 194, 213, 261-262, 293-294, 352, 357, 366, 372-375, 377, 380-384, 386, 388

Pazırık Halısı 73, 352
Pegasus 47
Petroglif 53, 59, 131
Phoenix 51, 308
Pisik 192
Proto-Türk 191
Ramayana Destanı 168, 242
Rudra 119
Saksağan 37, 297-298, 303
Saltuk-Nâme 125, 153, 234, 308, 368
Samoyed(ler) 162
Sayan Dağları 294
Selçuklu Sanatı 65-66, 71, 80, 203, 331
Shang Sülalesi 118, 142
Shih-Chi 116, 163
Sıgun 37, 163, 170, 215, 217-218
Sıgun Otu 37, 217
Sığır 80, 113, 116, 121, 125-126, 219, 229, 303
Sibirya 26, 84, 100, 159-160, 230, 277, 294, 363, 371, 374, 377
Siddharta 53, 55, 371
Siren 184, 300, 365
Siyer-i Nebi 60, 366
Soğdlar 116
Soğutça (Soğdça) 183
Su 15, 33, 56-57, 60, 100, 108, 116, 118, 125, 164, 167, 169, 179-180, 197, 200, 212, 216, 220, 236, 251, 256, 269, 294-295, 298-299, 303, 307-308, 311, 327, 345, 365, 378
Sulek 53, 371
Sutra 169
Şahnâme (Şehnâme) 120, 123-124, 263, 380, 382, 385
Şaman/Kam 26, 28, 32, 61, 88-89, 91, 132, 159-160, 162, 218, 251-252, 277-279, 291-295, 347, 371, 393
Şecaatnâme 384
Şine-Usu Kitabesi 185
Şiva 119, 141, 149, 219, 243, 280, 299
Taba'ı Al-Hayawan 308, 357
Takagu 263
Talas Yazıtı 241
T'ang Devri 271
Tanrıça Umay 291-292
Taoist/Taoizm 37, 50, 163
Tasavvuf 364
Tavşan 166, 249, 251-257, 272, 333, 350, 376, 382, 385, 389
Tavşancıl 308
Tavuk 259, 261-264, 300, 303, 350, 388-389
Tavus (kuşu) 48, 60, 136, 272, 296-297, 299-300, 306-309, 312, 377, 386-387
Tayılga 88, 90
Teleütler 294
Tibet(liler) 103, 141, 145, 213, 227-228, 241, 244-245, 271, 282, 300, 364
Tilki 231, 255, 267, 269-273, 350, 385-386
Timurlu Dönemi 313
Timurlular 109
Tonyukuk (Kitabesi) 75-76, 115, 166, 253
Topkapı Sarayı 52, 54, 106, 136, 150-151, 153, 188, 198, 201, 206, 333, 343, 348, 366, 370, 373-374, 376-387
Topkapı Sarayı Kütüphanesi 198, 201, 383
Toprak 16, 33, 100, 116, 179, 193, 295-296, 303-304, 373
Toyok 56
Töz 31, 87, 99, 113, 320, 380
Tufan (Efsanesi) 197
Tuhfet ül Müneccimin 44, 246, 254
Tulpar (Tulbar) 47
Tun-Huang 39, 50, 58, 134, 142, 298-299, 356, 367, 379, 383, 386
Turna 166, 297-298, 302-303, 309

Türk Resim Sanatı 126, 350, 354
Türkistan 35, 40, 51, 57, 102, 141-143, 148-149, 168-169, 183, 198, 230, 232, 241, 244, 246, 299-300, 331-333, 353, 359, 366, 371, 373-377, 379, 381-382, 388, 390
Uçmak 91, 293
Unicorn 48, 50-52, 60, 379
Upanişadlar 181
Urartu 79-80, 346, 362, 380
Uygur 25, 34-39, 48, 50, 53, 55, 57, 59, 74, 104, 113, 119, 127, 141-142, 144, 148, 169, 184-185, 192, 197, 211, 219, 221, 231, 241, 244, 261, 293, 317, 319-324, 328, 332-333, 343, 347-348, 353-354, 364, 366, 371, 374, 376-377, 381-382, 388
Uygur Minyatürü 148, 382
Ülgen 28, 80, 90, 99, 253, 279-280, 292, 295, 367
Vaisravana Destanı 299
Varka ve Gülşah 201-202, 235, 257, 264, 273, 310-311, 379, 384-387
Verethraghna 135
Vessantra 143, 374
Vişnu 39, 58, 102, 149, 181, 280-281
Yak Öküzü Kuyruğu 115
Yakutlar 113, 116, 251
Yaruk ve Kararıg 179
Yaylak 191, 211
Yenisey 44, 160, 358, 366, 374
Yer Tanrı(sı) 19, 89, 212, 252, 278
Yer-Su 116, 164, 180, 216, 251, 269
Yılan 137, 154, 181-182, 195, 206, 275, 277-287, 324, 346, 350, 377, 386, 391
Yin-yang 17, 20, 179
Yuğ (Yoğ) 68, 71-72, 75
Zühre 27, 117